

A KÖZSZOLGÁLAT KÖNYVEI

Szerkesztik a magyar belügyminisztérium megbízásából:

DR BEÉR JÁNOS

DR KARCSAY SÁNDOR

A KÖZSÉG

ÍRTA

DR USZMADIA ANDOR

egyetemi ny. t. tanár, egyetemi magántanár

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROSI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI INTÉZET
1947

A KÖZSZOLGÁLAT KÖNYVEI

Szerkesztik a magyar belügyminisztérium megbízásából:

DR BEÉR JÁNOS

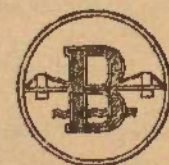
DR KARCSAY SÁNDOR

A KÖZSÉG

IRTA

DR CSIZMADIA ANDOR

jogakadémiai ny. r. tanár, egyetemi magántanár

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROSI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI INTÉZET
1947

1995 De -t
2003 Gw

A KÖZSZOLGÁLAT KÖNYVEI

Szerkesztik a magyar belügyminisztérium megbízásából:

DR BEÉR JÁNOS

DR KARCSAY SÁNDOR

A Községi Szolgálat Könyvei elsősorban a 10.070/1945. M. E. számú rendelet alapján szervezett képező tanfolyamok, valamint a rövidített és a rendes községi közigazgatási tanfolyamok hallgatói számára készülnek.

A tankönyvek jogi előképzettséggel nem rendelkező személyek igényeinek felelnek meg, tehát tankönyvül szolgálnak azoknak az alkalmazottaknak képzéséhez is, akik a községi szolgálatban megfelelő képzés nélkül jogi képzéshez kötött állást töltenek be. Alkalmos segédeszközök ezenfelül mindazoknak a községi szolgálati alkalmazottaknak vizsgához, akiknek jogi előképzettség nélkül jogi és közigazgatási alapismeretekkel kell bírniuk.

Vezérfonálul szolgálhatnak továbbá az iskolán kívüli népművelés előadói, a jogi kérdésekben tájékozódást kereső nagyközönség, sőt a gyakorlati jogász számára is. A könyvek a demokratikus Magyarország legújabb jogszabályainak rendszeres feldolgozását tartalmazzák.

Elkészült és előkészületben levő könyvek:

1. Magyarország alkotmánya.
2. Magyarország közigazgatása.
3. Általános jogi ismeretek I.
(A magyar polgári jog rendszerének vázlatja).
4. Általános jogi ismeretek II.
(A magyar büntetőjog rendszerének vázlatja).
5. A község.
6. A község háztartása.
7. Belügyi és jóléti igazgatás. Rendszeret.
8. Pénzügyi igazgatás. Közháztartásban.
9. Gazdasági igazgatás.
(Földművelésügyi, közellátási, ipari, kereskedelmi és közlekedésügyi igazgatás.)
10. Budapest székesfőváros közigazgatása.
11. Hivatalsszervezés és ügyvitel.

ELŐSZÓ

A magyar államhatalom a néppel legelső és legközvetlenebb kapcsolatba a legkisebb önkormányzati egységen, a községen keresztül kerül. A község közigazgatásának milyensége, jó vagy rossz volta döntően befolyásolja a közigazgatott népek véleményét a közigazgatásról s ezen keresztül a közigazgatást fenntartó államhatalomról. A régi idők államhatalma aránylag kevés gondot fordított a községre s főleg a község vezető közigazgatási tisztviselőjének, a jegyzőnek képzésére. A század eleje óta e téren ugyan jelentős javulás történt s az Egerben, Szombathelyen és Nyíregyházán felállított közigazgatási tanfolyamok igyekeztek a régi hiányokat pótolni, azáltal azonban, hogy a jegyző, bármilyen jó tisztviselő volt is, nem mehetett előbbre s a felsőbb közigazgatás állományai számára nem nyíltak meg, de azáltal is, hogy a jegyző a legkivettebb volt valamennyi tisztviselő között, mert számtalan felsőbb hatósága kedvére bírságozhatta, végül, de nem utolsó sorban a vármegyei omnipotencia főleg társadalmi vonatkozásainak egészségtelen kirovása következtében, a jegyzői kar többnyire nem a közigazgatási pályára legalkalmasabb és a népért való munkát hivatásának tekintő rétegből kapta az utánpótlást. Ez eredményezte azután, hogy a falu népe ritkán volt egyetértésben a jegyzőjével, a jegyző legtöbbször nem a nép tisztviselője volt, hanem az állami rendeletek végrehajtója, aki a hatalom kegyeit kereste.

A magyar demokrácia más jegyzőtípust kíván. A szak-képzettség elmélyülése mellett — bár átmenetileg az utánpótlás biztosítása érdekében könnyítéseket tett — a nevelésen kell a hangsúlyt lennie, de ugyanakkor gondoskodni kell arról is, hogy a jegyző intézményesen is közelebb kerüljön a néphez, elsősorban az ő érdekeit szolgálja, ami úgy történhetik meg, hogy erősítjük a község önkormányzatát. Erős községi önkormányzat mellett a község szakképzett tisztviselője is a nép érdekeit tekintik elsőnek s annak szolgálatában fogja életét eltölteni. Biztosítani kell azt is, — amint az 1030/1945. M. E. számú rendelet az utat megnyitotta —, hogy a községi jegyző más, magasabb közigazgatási állásokra is sikerrel pályázhasson s így a jegyzői utánpótlás ne a gyengébb anyagból történhessék. A község önkormányzatának erősítése nemcsak jogszabályoktól függ. Szükség van arra is, és pedig elsősorban arra, hogy az önkormányzat szervei (bíró, előljáró, képviselőtestületi tagok) tisztában legyenek jogaikkal s azokkal a lehetőségekkel, amelyekkel mint az állam legkisebb, de legfontosabb egységének tagjai élhetnek. Ezt pedig csak azoknak ismerete, elsajátítása biztosítja.

A jegyzőképzés és az önkormányzati élet támogatására készült ez a könyv. Nem tudományos elmélyülés eredménye, hanem az élet gyakorlati jogi kézikönyve. A szerző a munka trászánál felhasználta a közigazgatástudomány elméleti és gyakorlati művelőinek trászait és eredményeit, amit a Függelékben közölt bibliográfia felsorol. Különösen nagy hasznára volt a Közigazgatási Továbbképző Tanfolyamok Mártonffy Károly egyetemi tanár rendezésében tartott községi részének anyaga s e tanfolyamnak az ugyanő szerkesztésében közétett »A mai magyar község« c. kötete, nemkülönben a Magyar Közigazgatástudományi Intézet községre vonatkozó s főképen Alsó László és Kiss István tollából megjelent kiadványai, melyek az összefoglaláshoz a részletkutatásokat szolgáltatták.

A könyv ragaszkodott a belügyminiszter által a községi közigazgatási tanfolyamok számára előírt anyaghoz. Annak községi vonatkozásait — kivéve az anyakönyvi jogot, nemkülönben a magánjogi, büntetőjogi és szakigazgatási vonatkozásokat — jelöleli. Egyes részekben, mint a háztartási jognál, nem megy a részletekbe, hanem csak a fogalmakat és összefüggéseket tisztázza, mert erről a kérdéstről e sorozatnak a községi háztartásra és számvitelre vonatkozó külön kötete adja a részletekbe menő tájékoztatást.

A munka tehát elsősorban a község jegyzője számára készült, akinek részére gyakorlati kézikönyvül szánták. De ugyanakkor szolgálni kívánja az önkormányzat vezető szervének, a bírónak, nemkülönben az előljáróság és képviselőtestület tagjainak tudásbővítését is, hogy ezen keresztül erősítse a község önkormányzatát. Segítségül akar szolgálni népművelési előadóknak, a községgel kapcsolatban álló felsőbb hatóságoknak, szakigazgatási munkásoknak (szociális titkároknak), hogy a községre vonatkozó tudnivalók együtt csoportosítva rendelkezésükre álljon.

A könnyebb eligazodás végett betűsoros név- és tárgymutató is készült, melyben valamely jogintézmény könnyen fellelhető, a szakirodalomban való elmélyülésre, továbbképzésre pedig a Függelékben közölt Bibliográfia segíti az olvasót.

Köszönetét kell ezúttal mondani dr. Mándy József miniszteri titkár úrnak, a belügyminisztérium tanulmányi osztálya vezetőjének, aki ez trászt át nézni és értékes észrevételekkel kísélni szíves volt.

A szerző szívesen látja a közigazgatás elméleti és gyakorlati munkásainak a könyvre vonatkozó megjegyzéseit, kívánságait, tanácsát, hogy azokat a könyvnek egy másik kiadásában értékesíthesse.

Eger, 1947 január hóban.

CSIZMADIA ANDOR

I. FEJEZET.

A község fogalma.

1. Község alatt általában meghatározott területen szervezeten élő és helyhatóságot gyakorló közösséget értünk. A magyar szóhasználat a községet — nem jogi értelemben — falunak is szokta nevezni. A falu azonban szociológiai és gazdasági fogalom. A falu a természet világában él, a természet tényezői hatnak rá, s azok alakítják. Természetes alakulat, szemben a várossal, mely az ember racionális elgondolásai szerint emberi tervszerűséggel épül és rendezkedik be s így mesterséges. A falú termel és amit termel, elsősorban — ha esetleg szűken is — saját céljaira termeli és csak a felesleget adja tovább, a város ellenben elsősorban nem saját magának termel. A falú termelési alakulat, a város annak termelvényeit fogyasztja. Jellemző a falura, hogy lakói többnyire saját házukban laknak, míg a város inkább bérben lakik. A falusi ember háza többnyire munkálkodásának központja, gondolkozása is inkább irányul otthonára, s az otthon nemcsak lakás, amit egész életében nem, vagy alig változtat meg. Ezért van meg falun jobban a családiasság, a szomszédi viszony sokkal inkább fontos, a lakóhelyhez való ragaszkodásnak nagyobb jelentősége van.

Ha azonban a falút, mint szociológiai, vagy gazdasági fogalmat tekintjük, szembeállítva a várossal, mint szociológiai, vagy gazdasági fogalommal, még nem jutunk el a község meghatározásához. A falu ugyanis szociológiai közösség, vagy gazdasági, illetve földrajzi fogalom, míg a község fogalma jogi fogalom. Ezek pedig nem mindig fedik egymást. Vannak ugyanis olyan szétszórt települések, amelyek községet alkotnak, mint a tanyás telepek, de lehetnek ugyancsak olyan falújellegű települések, amelyek mégsem alkotnak jogi értelemben községeket, hanem csak valamely községnek tartozékaik. A község jogi fogalmához más úton, jogi úton kell eljutnunk.

A községtudomány megalapítója: Stier-Somló szerint »a község olyan közjogi jellegű testület, mely egyes személyekből áll és saját ügyeinek önkormányzatát a törvényes rendelkezések szerint ellátja. Ez a meghatározás nem elég, mert Stier-Somló nem veszi figyelembe a község meghatározásának egyik igen lényeges alkatrészét, a területet, amelyhez a község tartozik, s melyen a község joghatóságát kifejti. Nem veszi figyelembe azt sem, hogy a község az államnak egy

alkotórésze, tagozata, mely nemcsak önkormányzati ügyeket lát el, tehát az önkormányzati ügyek felsorolása nem kielégítő. Sokkal közelebb áll a helyes meghatározáshoz Bartha Béla definíciója, ki szerint *»a község az államterület meghatározott részének és a rajta levő lakosságnak, községi hatáskörrel felruházott szervezete«,* vagy még inkább Alsó László meghatározása: *»A község az államnak közületi önállósággal (jogalanyisággal) felruházott tagozata, amely meghatározott területen, községi határ, lakónép (közönség) közreműködésével a törvény által meghatározott szervezeten helyhatóságot (helyhatósági hatáskört) gyakorol. A mi meghatározásunk Alsó Lászlóéhoz közel áll s szerintünk: A község az államterület egy meghatározott részén élő népességnek szervezett jogi közössége, mely e területen az államcélok s ezen belül a községi célok megvalósítása érdekében hatósági jogkört gyakorol.*

A községnek tehát lényeges alkotó elemei: a terület, a területen élő s vele kapcsolatban levő népesség, nemkülönbén a közhatalom.

2. A községek fajal. Az 1886:XXII. tc. (az ú. n. községi törvény) 1. §-a háromféle községet ismer: *a) a kisközséget, b) a nagyközséget és c) a megyei várost.* E három községi kategóriát kibővíti a 4330/1945. M. E. sz. rendelet, mely megengedi, hogy a belügyminiszter a megyei városok közül azoknak, amelyek csekélyebb népességüknél fogva és főleg anyagi erejüknél fogva a jelenlegi szervezet költségeit önerejükkel fedezni nem tudják, szervezetét a fennálló jogszabályoktól eltérően egyszerűsítse, s ezzel megteremti a mezőváros régen meglevő s a szakkörök által felújítani kért községi kategóriáját, valamint a helység elnevezésű községkategóriát, mely a háztartási egyensúlyukat saját erejükkel fenntartani nem tudó községekből keletkezik olyképen, hogy a belügyminiszter az ilyen községek szervezetét kísérletképpen egyszerűsíti, s az ilyen korlátozott önkormányzattal bíró kisközségeket valamely községhez beosztott helységként tartja nyilván. Mivel a mezővárosi- és helységkategória a gyakorlatban még érvényesítve nincs, a megyei város pedig sokkal inkább a törvényhatósági jogú várossal együtt tárgyalandó, mint a kis- és nagyközséggel, az alábbiakban csupán a kis- és nagyközséggel fogunk foglalkozni.

Kisközségnek nevezi az 1886:XXII. tc. azt a községkategóriát, mely a községre ruházott tennivalókat — anyagi erő hiánya miatt — csak másokkal szövetkezve képes teljesíteni, vagyis jegyzőtartás céljából kénytelen más községgel szövetkezni. Nagyközség pedig az a község, mely a törvény által a községre rótt tennivalókat a saját erejéből képes ellátni, vagyis a valóságban

saját magának van külön jegyzője. Van azonban olyan kisközség, amely elkülönített helyzete, vagy a közlekedés nehézsége miatt más községekkel nem szövetkezhetik, vagyis körjegyzőségbe nem léphet. Az ilyen községnek megengedheti a törvényhatóság, hogy valamely szomszédos nagyközséggel szövetkezzék, ami az utóbbinak nagyközségi jellegét nem érinti.

3. Eszmei községek. más szóval uradalmi községek voltak azok a községek, amelyekben állandóan megtelepedett, saját akaratán kívül el nem távolítható lakosság nem, vagy olyan csekély számban lakott, hogy abból a község szervezete jogszerűen megalakítható nem volt. Az eszmei községek nagybirtokokon keletkeztek, melyeknek népessége bérlelőkből, uradalmi cselédekből és alkalmazottakból állott. A község középületei is az uradalom területén, az uradalom tulajdonában levő épületekben voltak, a képviselőtestületet, előljáróságot az uradalom állította össze a tőle függő emberekből. Természetes, hogy a községnek önkormányzata nem volt és az eszmei községek megcsúfolásai voltak a községi autonómiának. Ilyen községek voltak az Alföldön pl. Sövényháza nagyközség, melynek 44.784 kat. holdat kitevő területéből 42.651 kat. uradalmi terület volt, vagy Mezőhegyes 17.375 kat. holdat kitevő teljesen uradalmi területtel, a Dunántúlon Újdombóvár, ahol a 33.633 kat. hold területből 27.265 kat. hold volt az uradalomé. Közel jár ehhez Tatabánya, hol a bányatársaság mindenhatósága tette látszattá a község önkormányzatát. A földbirtokreform folytán az uradalmak felosztásra kerültek s így az eszmei községek a gyakorlatban megszűntek. Természetesen ha a község lakossága a földbirtokrendezés során nem éri el a szükséges lélekszámot, gondoskodni kell arról, hogy más községgel egyesíttessék.

4. A tanyaközség. Községi törvényünk nem határozza meg a községgé fejlődés feltételét, hogy valamely községnek belterülettel kell rendelkeznie. Ezért azután több olyan községünk is van, melynek központja nincs, hanem az egész község szórványosan, tanyarendszerben települ, vagyis a település az egész községi területre kiterjed. A tanyaközségekben a lakóházak és a velük összefüggő gazdasági épületek minden tulajdonos birtokának gazdasági központjában fekszenek. A tanyaközségeknek jogilag nincs jelentőségük, mert vagy kisközségi, vagy nagyközségi szervezetük van, csak mint a Magyar Alföldön gyakran előforduló községtípus jelentősek. A tanyaproblémával egyébként külön fejezetben fogunk foglalkozni.

5. Község és egyházközség. A község angol neve: *parish*, mely egyként jelenti a politikai községet, mint az egyházközséget. A magyar községi jogban is igen gyakran fordult elő a két fogalom azonosulása. Különösen az egy vallású, főként katolikus községekben a *communitas* jelentette a politikai községet, ugyanakkor jelentette az egyházközséget. Ez később a községek egyházi és világi terheinek szétválasztásánál sok vitára adott alkalmat főképpen látkintetben, hogy a nem katolikus vallásúak is résztvegyenek-e és milyen mértékben a katolikus egyházi terhekben. Ma is még sok községünk van, ahol azonos a politikai község területe és tagjai az egyházközség területével és tagjaival és így az egyéni terheket is ugyanazon a területen ugyanazok a személyek látják el, esetleg részben a politikai község költségvetése keretében, még sem lehet azonban jogilag azonosítani a politikai községet az egyházközséggel, mert mindegyik külön jogi személy, de míg az egyik a közigazgatás, az utóbbi a köztisztviselők csoportjába tartozik s feladatkoruk szétválasztását az 1876:XXVIII. tc. 76. § b.) azzal is rendezte, hogy a lelkes és tanító községi előjáróvá választását eltiltotta.

II. FEJEZET.

A községi közigazgatás története.

6. A középkori község közigazgatása. A középkori község közigazgatásáról aránylag sokkal kevesebb írott emlékünk maradt, mint a fejlettebb szervezettel bíró városoké. A község a középkorban rendkívül kevés önállósággal rendelkezett, a földesúr hatalma alatt állott s mivel ez időben a közjogi és magánjogi jogviszonyok teljesen összefonódnak, — hiszen még a vármegye első tisztviselőjének a viccomesnek (alispán) alkalmazása is jórészt magánjogi aktus volt — annál kevésbé volt közjogi állása akár a földesúri hatalom alatt álló községnek, akár a község vezető tisztviselőjének: a *birónak*. A középkorban a legtöbb község földesúri hatalom alatt állott, ami annyit jelentett, hogy a község területe a földesúr magánbirtokához tartozott, a község lakosai a földesúrtól függő, az ő úriszéke alatt álló jobbágyok (esetleg szabadosok, igen gyakran zsellérek) voltak, akik a földesúr tulajdonát kepező birtokon gazdálkodtak, a terményeket a saját használatukra takarították be, de ebből kellett fizetniök az egyháznak a tizedet, a földesúrnak a kilencedet, ezenkívül a földesúrnak különféle személyi és dologi szolgáltatásokkal tartoztak. A jobbágyok a szabadságnak azért bizonyos fokát élvezhették: ingó magántulajdonuk lehetett s a középkor végéig törvény szerint szabadon is költözhattak, ha eleget tettek kötelezettségüknek. A Dózsa-féle felkelés után azonban ettől a joguktól végleg elesnek s szomorú sorsukon csak a török háborúk enyhítették annyit, hogy uraik a költözködést fizikai hatalom hiányában tényleg alig akadályozhatták meg, ennek azonban nagy ára volt: a katonai rablások, visszaélések állandó veszélye s akarva-nemakarva túrése. Csak a XVIII. század emberségesebb és kiegyensúlyozottabb világa fordul ismét a jobbágy felé s enyhít az emberi méltóságot megcsúfoló törvényeken.

A középkori jogalkotás nem szabályozza törvényekkel a községek közjogi jogállását s nem is gondoskodik országosan rendezésükről, hanem azt a partikuláris jogalkotás keretébe utalja s a községi jog forrásait a privilégiumleveleket jelöli meg. A községeknek legtöbbször a földesúr ad privilégiumlevelet, aki főleg új községek telepítése s így bevételeinek növelése érdekében ad az egyes községeknek jórészt magánjogi jellegű kiváltságokat. Ezek a privilégiumlevelek azonban nem nélkülözik a közjogi alkatelemet sem, mert a bíró szabad választása már kétségteljesen a közjog körébe tartozik nemcsak azért, mert a bíró elsősorban közigazgatási közfunkciókat végez, hanem azért is, mert fontos szerepe van az igazságszolgáltatásban is. Privilégiumlevelet nemcsak magánföldesúrnak, hanem főleg nemzetiségi területeken a nemzetiségre közjogi hatalmánál fogva felügyelő országos méltóság, mint a bessenyőkre és kúnokra a nádor, a szászokra, székelyekre, vagy oláhokra az erdélyi vajda is adott ki, sőt a királyi területeken, vagy éppen a kiváltság nagyobb erejének érdekében gyakran ad ki a király is privilégiumot, vagy erősíti meg a földesúr által kiadottat a község részére.

A főleg jobbágyok lakta, éppen ezért jobbágyközségeknek nevezett helyhatósági egységeken kívül más jogállású lakosai is voltak egyes községeknek. Voltak ugyanis olyan községek, melyeknek lakossága túlnyomórészt nemes rendű volt s ezeket a községeket *nemes községeknek* nevezték. Az ilyen községek vagy úgy alakultak, hogy a honfoglaló nemzetiségeknek valamelyik töredéke osztatlan közösségben élven, vagy később megosztozván községgé szervezkedett, vagy valamely községi jellegű s többnyire királyi birtokon létesült, vagy magánföldesúri hatóság alól felszabadult telepét a király — gyakran hadászati érdekből — nemesi jogállással ruházott fel a lakosait egyenként is nemesnek nyilvánította. Így állott elő gyakran, hogy a nemes község fejét *hadnagy*nak nevezték.

A középkori község élén a *bíró* állott, akit eleinte a földesúr jelölt ki. A privilégiummal rendelkező községekben, esetleg a kialakult szokásjog alapján a bírót a községek szabadon is választhatták. Ilyenkor a földesúr gyakran a megerősítés jogát, vagy a személyek kijelölésének jogát köthette ki, de törírehetett a választás teljesen szabadon, minden befolyás nélkül is.

A bíró feladatköre a falu közigazgatásának vezetése, rendjének biztosítása, kisebb kihágási ügyekben bíraskodás, az adóbehajtásban segédkezés. A tényleges hatalom rendszerint a földesúr gazdatisztjének kezében volt, aki nemcsak a gazdaságot vezette, hanem ítélkezett az úriszéken is, ahova a község lakosainak polgári és büntető pereit, nagyobb kihágási ügyei tartoztak. Így működésük a rendkívül nagy magánjogi hatalom mellett közhatalmi jelleget is felvett s bár az úriszéktől a vármegye hatóságához lehetett felebbezni, de a vármegyei bíróságokon a jobbágyoknak képviselőjük nem volt, igazságukat tehát nehezen találhatták meg, így a felebbevitelnek alig volt értelme.

A *községi jegyző* intézménye a középkorban még nem jelentkezik, megjelennek azonban már akkor is az *esküdtek*, akik a bírónak a közigazgatás és a rendszert vitelében segítőtársai.

7. Az *újkori község*. Az újkori község közjogi jogállása a középkorhoz képest egészen az 1848. évi átalakulásig nem változik. Változik azonban a közigazgatási szervezet, melynek mai alakja már ekkor jelentkezik csiráiban. Így legfőképpen a *községi jegyző* személye jelenik meg. Eddigi első ismert írott nyomunk a XVII. század legelejéről való, tehát nem következtelünk túl messzire, ha azt véljük, hogy a községi jegyző először a XVI. században jelenik meg. Mezővárosokban már a XV. században működtek jegyzők, nagyobb városokban még előbb, így a XVI. század az, amikor a községekben is megjelenik a notárius. Az állás teljes kifejlődése azonban a XVII. és XVIII. századokra marad.

A községi szervezet fejlődésére jelentős lépések történtek a XVIII. század második felében, főleg Mária Terézia uralkodása idejében. Tudjuk, hogy a királynő az úrbérendezést is programjába vette s mivel a rendekkel ilyen irányú törvényjavaslatot elfogadtatni nem tudott, 1767 január 23-án a vármegyéknek megküldötte híres urbáriumát, melynek IX. pontja a községek belső szervezetére vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. E szerint a bíróságra a földesúr három jelöltet, akik közül a község az uradalom tisztjének jelenlétében egyet választ. A választottat azonban a földesúr rossz magaviselet esetén állásából elmozdíthatta, sőt meg is büntethette. A választás rendszerint egy-egy évre szólt, de így sem igen lehetett embert fogni a bíróságra, mert ha a községgel szemben akár a földesúrnak, akár a katonai szerveknek, akár felsőbb hatóságoknak valami baja volt, rendszerint a bírót vették elő, akit — kezükben lévén az erőhatalom — meg is botoztak igen gyakran. Ezért azután fogni kellett mindinkább a bírót s a megválasztottra nem megtiszteltetés, hanem igen súlyos terhet jelentett. Annál előnye volt azonban a bírónak, hogy hivataloskodása évében rendszerint mentes volt az adózástól.

A bíró mellett a közigazgatást a *jegyző* és az *esküdtek* látták el. Az esküdtek számát jogforrásaink nem határozzák meg, így csak annyit állapíthatunk meg, hogy községenként változott s kettőtől legfeljebb 12-ig terjedhetett, mert az esküdteknek megfelelő tanácsosok (senátorok) száma jelentős városokban is csak 12 volt. A Mária Terézia-féle urbárium az esküdtek tekintetében, nemkülönben a jegyző választása tekintetében nem tartalmaz megszorításokat s abba a földesúrnak befolyást nem biztosít.

A községi előjáróság hatásköre általában megegyezett a fejlettebb életet élő városi közösségek tanácsainak hatáskörével, természetesen a primitívebb községre alkalmazva. Így a közigazgatási teendők a rend fenntartására, nemkülönben az állami és vármegyei tisztviselők támogatására szorítottak.

A rendészet kiterjedt az útrendészetre, vagyis a közlekedés zavartalanosságának biztosítására, a biztonsági rendészetre s ennek keretében a gonosztevők üldözésére, nemkülönben az ebben az időben igen fontos tűzrendészetre. De az állami közigazgatás támogatása különösen a pénzügyigazgatás terén jelentkezett, merő a kivetett adót a községek szedték be, vagy a községi előjáróság a beszedésben támogatta az adószedőket. Az igazságszolgáltatás terén a kisebb fontosságú, főleg kihágási ügyekre terjedt ki a község hatósága.

Mária Terézia urbáriumának rendelkezései — bár nem mindig mentek teljesedésbe — érvényesek voltak az 1836 : IX. tc. megalkotásáig.

8. Az első községi törvény. Az 1832—36. évi országgyűlés több kísérlet után, melyek az 1790—1791. évi, majd az 1825—1827. évi országgyűlések által kiküldött bizottságok urbéri munkálataiban találhatók, végre hozzálátott a községi igazgatás és a községi lakosok gazdasági helyzetének reformjához. Az országgyűlés a jobbágyi kötelezettségek teljesítése tekintetében több törvényt alkotott, melyek közül tárgyunkat a községek belső igazgatásáról szóló 1836 : IX. tc. érdekli. E törvény szerint érvényben maradnak Mária Terézia urbáriumának azok a rendelkezései, hogy a községek a községi bírót a földesúr által kijelölt három alkalmas községbeli lakos közül, míg az esküdteket és kisbírákat a földesúr kijelölése nélkül, minden megkötés nélkül szabadon választják. A megbízás most is egy évi tartamra szól. Az előjárók választásáról is rendelkezik a törvény akként, hogy ahol eddig az összes lakosok választották őket, a régi szokás megmarad, ahol pedig más módon történt a választás, a községben, vagy annak határában házzal, vagy egyéb javakkal bíró s a választásnál jelenlevő községi lakosok szavaznak. Közbírtokos községeknél, ha a közbírtokosok három nap alatt nem tudnak a kijelölendők közt megegyezni, az illetékes szolgabíró a községi lakosok közül a bírói tisztre alkalmas három személyt terjeszt elő választás végett a községnek.

A jegyző fogadására is tartalmaz rendelkezéseket a törvény, amikor megszabja, hogy a jegyző *jóerkölcsű* legyen s ilyen a község a földesúr jóváhagyása mellett szabadon fogad fel. Ha a jóváhagyás meg lenne tagadva s emiatt nézeteltérés merül fel, döntésre a vármegye hivatott, melynek különben is kötelessége ügyelni, hogy a községek jegyző nélkül ne maradjanak. A bírák és esküdtek tisztjuktól egy év leforgása előtt csak nagyobb kötelelességmulasztás esetén, vagy egyéb fontos körülmények miatt foszthatók meg.

A törvény a községek háztartásának vitelét is szabályozza és a felügyelet jogát a földesúrra bizza. Megszabja a vagyonkezelést s a házi gazdálkodást írja elő, amely ha nem bizonyul hasznothajtónak, megengedi a vagyonnak nyilvános árverés útján való bérbeadását. Adókövetésbe igen, adóbehajtásba a földesúrnak nincs joga beavatkozni. A községnek költségvetést kell évente készíteni, amit a földesúr vizsgál felül és hagy jóvá. Ha ez a bemutatástól egy hónappal nem történne meg, a mulasztást az illetékes szolgabíró aktusa pótolja. A község évenként számadást is készít, amit ugyancsak a földesúr vizsgál felül. A község köteletségéhez tartoznak a gyámügyek ellátása s az árvákról való gondoskodás is.

Az 1836 : IX. tc.-nek a bíróválasztásra vonatkozó rendelkezései a nemesi kötségekre is ki lettek terjesztve.

9. Az 1848 évi átalakulás és az osztrák abszolútizmus. Ezek a rendelkezések voltak életben, mikor az országot megérintette a 48-as átalakulás szele, mely azonban a községekre nézve lényeges reformot nem hozott, illetve csak annyit, hogy a jobbágyok társadalmilag és politikailag felszabadulván, a községek között is elmosódott a jobbágyi és nemesi község határvonala s a földesúri bíróság és hatóság a vármegye és a község közötti viszonylatban kiküszöbölődött.

Az 1848. évi törvények a községekre rendelkezéseket nem tartalmaznak, csupán a szabad királyi városok viszonyait rendezik (azt is csak vázlatosan), csak annyit találunk az 1848 : XXIV. tc.-ben, hogy a rendezett elsőbíróságú községeknek közigazgatási állását a további intézkedésig jelen állapotukban meghagyják, az elsőbírósági hatóságú rendezett tanáccsal el nem látott községekben pedig az előjárók választása iránt ideiglenesen a megyék fognak intézkedni. Mivel a szabadságharc a világsi fegyverletétellel csakhamar végetért, a Magyarországra kiterjeszkedő osztrák abszolútizmus az osztrák jogszabályoknak megfelelően rendezte a községek szervezetét és belső életét is.

Az abszolútizmus több rendelettel kísérletezett Magyarországon is, melyek előbb a jelentősebb községeket, nevezetesen a városokat szabályozták jogviszonyaikban, a részletesebb szabályozást azonban az 1859 április 24-én nyíltparancsban kiadott új községi törvény hozta, melynek hatályát Magyarországra is kiterjesztették.

A törvény szerint a *helyközség* feladata : 1. belső ügyeinek rendezése és 2. azon közügyek ellátása, melyeket a törvény, vagy egyéb különös intézkedés a községre ruházott. A földesúri birtokoknak nem kell okvetlenül a község területéhez tartoznia, ezek külön is szervezhetnek és községi jogállásuk van. Szabályozza a törvény a községi illetőséget, amelyet később a magyar jogszabályok is átvesznek. Részletesen rendelkezik a község vagyonáról és háztartásáról, a költségvetés és zárszámadás készítéséről. Felállítja a saját és átruházott hatósági jogkör helytelen teóriáját és megállapítja a felügyeleti hatóságok hierarchiáját. A község ügyeit a községi főnök, s az ő vezetése alatt a községi előjáróság és a községi képviselő intézik. A választói jogot elég magas vagyoni cenzushoz köti.

10. Az abszolútizmus megszűnte után a kormánynak sürgős feladata lett a törvényhatósági és községi kérdések rendezése s ennek során a belügyminiszter 1870 április 27-én be is nyújtotta a képviselőházban a községi törvényjavaslatot. A javaslat indokolása szerint bármilyen nagybecsű is a megyei intézmény, az egészséges államélet alapjait és feltételeit az erős községi önkormányzatban kell keresni. A javaslat célja az indokolás szerint, hogy biztosítsa egyfelől a községek szabad fejlődését, másfelől az állami közigazgatás érdekeit a községekben is. Bár az akkori kor szerint a törvényjavaslatnak igen jeles intézkedései is voltak, mint a községi önkormányzati jogkör szabatos megállapítása, a virilizmus intézményének bevezetése a magyar törvénylátásban ellentétbe került az 1848-as vívmányok egyik legfontosabb elvével a jogegyenlőséggel. Másik helytelen intézkedés volt az, hogy a községek által okozott jogsérelmek felett a döntést végső fokon a bíróságok mellőzésével közigazgatási hatóságnak, a belügyminiszternek biztosította. A törvény háromféle községet ismer : a kis-község, a nagyközség és a rendezett tanácsú város intézményét.

A törvényt alig alkották meg, máris több tekintetben módosulásra szorult. Ezt a módosítást végezte el az 1886 : XXII. tc., a harmadik községi törvény, mely lényegében az 1871 : XVIII. tc. nyomdokain jár, csupán az előbbi törvény által ki nem fejtett szervezeti és háztartási kérdéseket részletesebben szabályozza és az állami felügyeletet még inkább kiépíti. Rendelkezéseit, mivel azok jórésztben alább tárgyalás alá kerülnek, itt nem ismertetjük.

11. A legújabb községi reformok. A községi szervezetben a század eleje óta csak egyes részlet-, de igen gyakran helyes reformokat léptettek életbe. A közigazgatás rendezéséről szóló 1901 : XX. tc., nemkülönben végrehajtási rendeletei a községre is számos vonat-

kozásban érvényesek, a végrehajtási rendeletek közül a 126.000/1902. B. M. sz. rendelet a községi ügyvitelt kimerítően és igen eredményesen rendezi. (Részletes ismertetését lásd a IX. fejezetben.) Az 1900 : XX. tc. gondoskodik a községi hivatásos személyzet szakszerű kiképzéséről a községi közigazgatási tanfolyamok útján. Lényegesebb rendelkezést jóval később találunk az 1929 : XXX. tc.-ben, melynek a fegyelmi ügyekre és a közigazgatási eljárási jogra vonatkozó része a községekre is érvényes.

A felszabadulás óta jelent meg két jelentős rendelet, melyek a községekre is kiterjeszkednek. Az egyik a közigazgatás ideiglenes rendelkezéséről szóló 1030/1945. M. E. sz. rendelet, mely visszaállítja és ideiglenesen rendezi a háborúban megcsorbított és felfüggesztett községi önkormányzatot, gondoskodik az önkormányzati állások betöltéséről s a demokratikus utánpótlás érdekében megengedi, hogy olyan jegyzőket is megválasszanak, akik valamely önkormányzati testületben, érdekképviseleti szervben, társadalombiztosítási vagy más önkormányzatban, szakszervezetben, szakmai testületben, politikai pártban való munkásságuk révén megfelelő igazgatási gyakorlatot szereztek.

A másik rendelet a 4330/1945. M. E. sz. rendelet, mely a községi területváltozásoknál enged könnyítéseket s hatalmat ad a belügyminiszternek arra, hogy a közigazgatás gazdaságosságának és eredményességének érdekében a községek egyesítésénél, fel- vagy visszafejlesztésénél az eddiginél szélesebb hatáskörrel járjon el. Ugyancsak lehetővé teszi újra az élet követelményeinek megfelelő községi kategóriák felállítását is. Ez utóbbi rendelkezések azonban még nem mentek teljességbe.

III. FEJEZET.

A község területe.

12. A községi terület. A községi törvény (19. §) kimondja, hogy minden területnek valamely községhez kell tartoznia. A második községi törvény (1871 : XVIII. tc.) életbelépte előtt az önálló puszták és havasok nem tartoztak a község területéhez s így a község hatósága alá sem. A második községi törvény azonban ezt a különállást megszüntette s azóta az ország egész területe valamely község hatóságához tartozik. Községnek kell azonban itt érteni ebből a szempontból nemcsak a községi törvényben felsorolt helyhatósági egységeket, hanem a törvényhatósági jogú városokat is.

Arra vonatkozólag, hogy valamely terület mely községnek tartozik a határához, a földadókataszteri nyilvántartás adatai az irányadók. A határt határjelekkel is kitélik.

A községek határának egységes összefüggő területet kell alkotniok. Ez alól a szabály alól igen sok kivétel volt, különösen a régebbi időben. Mivel a községek kialakulása kapcsolatban volt, a nagybirtok kialakulásával igen sokszor előfordult, hogy ha valamely birtokosnak a községtől távolabb több tagban volt birtoka, azt is a községhez csatolta. Vagy a régebben különálló puszták oda lettek csatolva, ahol a földbirtokosnak más birtoka is feküdt. Ez a rendszertelenség később is sokszor megmaradt s csak a legutóbbi évek racionalizálási törekvéseiben szűntek meg jórészt ezek a visszasságok.

Az egységesség említett elvén kívül nem kevésbé fontos területrendezési elv az is, hogy a község határához tartozó, de természetes akadályok (pl. folyók, hegyek stb.) által elválasztott vagy más község határába beékelte területek ahhoz a közvetlen közelükben fekvő községhez tartozzanak, mely a lakosság és a közigazgatás érdekeinek egyképen megfelel. Ebben az irányban is több intézkedés történt. Nem kevésbé fontos, hogy ugyanazok a kereskedelmi és gyártelepek vagy gyógyfürdők különböző részei egy község határához tartozzanak.

A községi terület nagyságát jogszabályaink nem állapítják meg. Legkisebb községünk a baranyavármegyei Pusztakisfalu, melynek területe mindössze 0,4 km² (vagyis 40 hektár, ami 69 kat. holdnak felel meg). Az átlagos községi terület kisközségeknél 200—2500 hektár, nagyközségeknél 2000—5000 hektár. Telepes községek határának minimumát törvény állapítja meg 1500 kat. holdban (1894 : V. tc. 2. 4. §, 1936 : XXVII. tc. 63. §).

13. Községi területátcsatolások. A község területén változás történhetik : 1. területátcsatolás, 2. területegyesítés következtében.

Területátcsatolás folytán valamely pusztának (havasnak), vagy valamely más községi területrésznek más községhez való csatolását az illetékes hatóságnak meg kell engedni, ha a) az átcsatolást az átcsatolandó területek birtokosainak az a része kéri, amely az állami egyenes adó felénél nagyobb részt fizet, továbbá ha az átcsatolást a pusztának vagy havasnak közelebb fekvése, vagy a közlekedés könnyebbsege, vagy a közigazgatás érdeke kívánja, végül c) ha az elszakadás folytán az a község, melyhez a puszták vagy havas addig tartozott, a törvény által ráruházott köteleességek teljesítésére képtelenné nem válik.

Ha valamely birtokrésznek ennek tulajdonosa az azzal összefüggő más községi határba szeretne bekebeleztetni, vagy ha két vagy több község határában történt tagosítás folytán keletkezett és területileg összefüggő birtoktestet egy község határrészévé kívánja tenni, a kérelemnek azt is igazolni kell, hogy a kérdéses határrész lakói az

átcsatolás után közelebb lesznek a községhez és a népiskolához, vagy könnyebben hozzáférhetnek, mint abban a községben, amelyhez eddig tartoztak.

Ha annak a községnek, melyhez az átcsatolás történik, törzsvagyona van, vagy adósságai vannak és kérdés merül fel, hogy az új községrész mennyiben részesül a törzsvagyon jövedelmében, vagy mennyiben köteles az adósság terhét viselni, e tekintetben előbb a törvényhatósági kisgyűlés közbejöttével barátságos egyességet kell megkísérlni s ha ez nem sikerül, a kérdést rendes bírói útra kell terelni s ebben a községre illetékes bíróság dönt.

Az átcsatolás kérdésében egyugyanazon törvényhatóság keretében az alispán határoz. Az ügyet azonban ha kis- vagy nagyközségről van szó, az érdekeit járási főjegyző készíti elő, ha pedig megyei városról van szó, az alispán. Mindegyik esetben az illetékes szerv az érdekelt községek meghallgatása mellett tárgyalást tart, s ha a tárgyalást a járási főjegyző tartja, annak eredményét saját véleményezésében az alispánhoz küldi.

Az alispán határozata ellen a belügyminiszterhez van fellebbezésnek helye. A belügyminiszter kérelem nélkül, hivatalból is elrendelheti egyes területrészeknek azokhoz a községekhez csatolását, melyekkel összefüggenek, ha magasabb közigazgatási vagy rendészeti szempontok kívánják.

Ha valamely puszta, havas, vagy más gazdaság átcsatolása más törvényhatóság területéhez történik, először a két érdekelt törvényhatóságnak kell tárgyalást lefolytatnia s ha közöttük egyetértés jött létre, azt a belügyminiszter a törvényhozáshoz való utólagos bejelentés mellett engedélyezi. Ha azonban a két törvényhatóság megegyezni nem tudott, a községi törvény szerint az átkebelezés csak törvényhozási úton történhetik.

A 4330/1945. M. E. számú rendelet területátcsatolások tekintetében a belügyminiszter részére széleskörű felhatalmazást ad. Eszerint a belügyminiszter jogosult községek egyes határrészeit közérdekből egy szomszédos, de más törvényhatósághoz tartozó községhez átcsatolni, nemkülönben különálló községi határrészeket közérdekből valamely szomszédos község határához minden más megkötés nélkül átcsatolhat.

14. Községek egyesítése. Kisközség községi önállóságának megszüntetését s közigazgatási tekintetben valamely szomszédos községhez való csatolását, vagy azzal egyesítését, vagy két vagy több szomszédos községnek egy községgé alakulását kérők folyamodványukat a képviselőtestület útján az illetékes törvényhatóságnál nyújtják be. A kérelemben bizonyítani kell: a) hogy az egyesítést

a községi lakosoknak az a része kívánja, mely együtt a község összes egyenes állami adójának felénél nagyobb részét fizeti és b) hogy azokat a kötelezettségeket, melyek a község eddigi állásában rájuk hárultak, elégséges szellemi vagy anyagi erők hiányában teljesíteni nem képesek.

Hasonló egyességet a belügyminiszter a törvényhatóság kérelmére vagy meghallgatásával az illetők kérelme nélkül is elrendelhet, a) ha a községek az eddigi állásukkal járó kötelezettségeiknek meg nem felelnek s azokat negyedévi időközökben háromszor hozzájuk intézett hatósági figyelmeztetés ellenére nem teljesítik, b) ha elvesztik azokat a szellemi és anyagi kellékeket, amelyekhez eddigi szervezetükben való fennállásuk kötve van, végre c) ha bebizonyítást nyer, hogy kötelezettségeiknek csak a szomszédos községeket tetemesen felülmúló községi adó kivetése által képesek megfelelni.

A belügyminiszter a közigazgatás egyszerűsítése, gazdaságosabbá tétele, vagy az egyes községek háztartási egyensúlyának megővése és fenntartása céljából az összeépült, vagy egymáshoz egészen közelfekvő községek egyesítését elrendelheti, a közigazgatás követelményeit ki nem elégítő községi alakulatokat (törpeközségek) megszüntetheti (177.300/1924. B. M. r. 1. § és 115.800/1925. B. M. r.).

Az elmúlt években, különösen a Közigazgatás Racionalizálási Bizottság munkája folytán az összeépült s egyéb községek egyesítése nagyobb ütemben haladt előre. A teljesen összeépült községeken kívül egyesítésre került igen sok olyan község, mely ha nem is épült teljesen össze, de a lakott helyek nem voltak 1 km-nél nagyobb távolságra. E községek közül azoknak egyesítése kívánatos, melyeknél azt a községek csekély népessége, vagy kedvezőtlen háztartási helyzete indokolja. Végül egyesítésre várnak az ú. n. *törpeközségek* is, mi alatt általában azokat a községeket értjük, melyeknek nincs meg a kellő vagyoni erejük arra, hogy pl. egy iskolát fenntartsanak, a községi élet terheit vagy a maguk erejéből, vagy csekélyebb állami támogatással viseljék. Ezeknek a törpeközségeknek adminisztrációja aránylag sokkal drágább, mint a fejlettebb, népesebb községeké, mivel a jövedelmüket kiegészítő jelentős államsegély is adminisztratív kiadásokra megy el s a község közönségének nem tudnak nyújtani semmit. 1920-ban a törpeközségek száma 295 volt, amely egyesítések folytán 1936-ra 225-re csökkent s ekkor tervbevétték újabb 100 törpeközség megszüntetését.

Egyébként *összeépült községek* egyesítését a község képviselőtestületének a törvényhatóság által támogatott kérelmére és az egyesülés (nemkülönben a községi pótagó viselésében való részesülés) feltételeinek megállapítása mellett a belügyminiszter elrendelheti. Ha az egyesülést mindkét község lakosságának az a része kívánja,

amely a községi egyenes állami adók nagyobb részét fizeti, a belügy-miniszter az egyesülést köteles megengedni.

Ha az összeépült két község különböző törvényhatóságokban fekszik, egyesítésük csak azután történhetik meg, hogy valamelyik községet a másik törvényhatóságba átkebelezték. Az átkebelezést mindkét törvényhatóság megegyezése esetében a belügyminiszter engedi meg a törvényhozásnak való utólagos bejelentés kötelezettsége mellett, ha azonban nem sikerül a megegyezés, itt is a törvényhozás útjára kell lépni.

Egyesített községek *vagyonának* az egyesítése iránt is egyesí-
séget kell megkísérlni; ha ez nem vezetne sikerre, a birtoklás és
a használat egyaránt elkülönítve marad.

IV. FEJEZET.

A község lakosai.

1. §. A lakosságról általában.

15. A község lakossága a község fogalmának a terület mellett második lényeges elemét képezi. A községi törvény a községi joghatóságot kiterjeszti mindazokra a személyekre, akik a községben *laknak* (1886: XXII. tc. 3. §) s ez a meghatározás vonatkozik a szoros értelemben vett lakosságra. A községi törvény azonban ezen túlmenően más személyekre is kiterjeszti a község hatósági jogkörét, nevezetesen a községben *tartózkodó személyekre is*. Ott lakás, vagy otttartózkodás között a lényeges különbség az, hogy az előbbinek a községben állandó lakásának kell lenni, míg az utóbbi csak ideiglenesen, esetleg meghatározott ideig valamely meghatározott cél elvégzésére van a községben, oda letelepedni és állandóan ottlakni nincs szándékában. Az utóbbi kategória tehát jogokat a községben sokkal kevésbé szerezhet, illetőleg jogokat csak úgy szerezhet, mint a községben nem tartózkodó bármely más magyar állampolgár és inkább csak passzív részese a község hatóságának. A községi lakos ellenben, a jogszabályokban foglalt feltételek fennforgása mellett, szorosabb jogi kapcsolatba kerülhet a községgel, mely kapcsolatokból ismét különféle jogok, esetleg kötelezettségek is származnak. Így a községi lakos egyéb feltételek fennforgása mellett *illetőséget* is szerezhet (lásd 18. pont alatt), aktív vagy passzív községi *választó-joga* lehet (lásd 27. pontot) s egyéb jogi kapcsolatokba is kerülhet. A községi lakos fogalma a szegényellátási ügyekben irányadó. Újabban a 6000/1931. M. E. sz. rendelet szakított ugyanis a községi törvény rendszerével, mely a szegényellátás kötelezettségét az illetőségi községre hárította, hanem a lakóhely községét tekintti

kötelezettnek a terhek viselésére. Lakóhelynek a jogszabály azt a községet tekintti, ahol a szegény az utolsó 5 év alatt egyhuzamban 3 évig lakott, vagy ahol az utóbbi 5 év alatt a leghosszabb időt töltötte. A szegény azonnali segélyezésére köteles ugyan a tartózkodási hely is, ahol a szegény a segély szükségességének beálltakor tartózkodott és a tartózkodási hely megtérítést követelhet a lakóhely községétől.

16. A községek lélekszáma. Az 1930. évi ^{szűkebben vett} közzétett népszámlálási adatok szerint a kis- és nagyközségek átlagos lélekszáma 1727 főt tesz ki s a községek száma 3361 volt. Ez az átlagszámítás azonban igen széles teret enged a községi lakosság változásának. Az említett népszámlálás adatai szerint a legkisebb kisközség (Pázdány) lélekszáma 95 volt, a legnagyobb (Lórinca) 4982. Ugyanakkor a nagyközségek kezdő lakosság száma 202 (Gyála) volt, míg a legnagyobb nagyközség, az azóta megyei városi kategóriába került Pestszentlőrinc 30.557 lakossal rendelkezett. Ezen a szélső eltolódáson túlmenően azonban községeink között a lakosság számát is tekintve bizonyos egységre törekvés lelhető. Az 1930. évben volt 2285 kisközség közül ugyanis 1928 kisközség 300—2000 lélekszámú, az 1076 nagyközség közül pedig 798 község 1000 és 5000 lélekszám között mozgott. 300 lelken alul 260, míg 2000 lelken felül 98 kisközség volt. 1000 lelken alul mindössze 61 nagyközségünk volt s az 5000 lelket 217 nagyközség haladta meg. Mindezek az 1930. évi népszámlálási adatai. Az 1941. évi népszámlálás adatai még nem lettek közzétéve, de lényegesebb eltérés nincsen 1930 óta. A községi lélekszám vizsgálatánál már a község-szervezés kutatója: *Alsó László* is megállapítja, hogy feltűnő az 5000 felüli nagyközségeknek tekintélyes száma. E nagyobb lakosság számának megfelelően a szervezetben is nagyobb igény jelentkezik, melyet több tisztviselő alkalmazásával elégítenek ki. Ezek a községek nagyobb anyagi erővel rendelkeznek s így bizonyos következtetéseket kell levonni a lakosság és a szervezet összefüggését illetően, melyet alább a szervezeti résznél látni fogunk amelynek azóta jogszabály is helyet adott. A községek lélekszáma azonban a magyar községi jog szerint nem határozza meg, hogy valamely község milyen községi kategóriába tartozik. Lehet tehát kisközség jogi szempontból bármilyen nagy lélekszámú s viszont nagyközség kisebb lélekszámú is. Sőt a megyei vagy törvényhatósági városoknál nincs ilyen meghatározás. Mégis amint már a fenti összeállításból is láttuk s amint a szervezeti résznél még látni fogjuk, ha nincs is jogszabályban lefektetve, tényleg van bizonyos befolyása a szervezetre a lakosság számának s az azzal természetszerűleg rendszerint, vagy legalább is legtöbbször esetben

együttjáró nagyobb közigazgatási igénynek s nagyobb teherbírásnak is.

17. Népsűrűség. A lakosság és a szervezet összefüggésének vizsgálatánál nem szabad azt sem figyelmen kívül hagyni, hogy a lakosság a község területén miként helyezkedik el. Valamennyi a község belterületén lakik, vagy pedig jelentős rész külterületen, tanyavilágban él-e. E kérdéssel a tanyaprobléma megoldásánál foglalkozunk. Hogy e tekintetben milyen eltérések mutatkoznak, jellemző, hogy míg pl. Sopron vármegye községeiben a külterületi lakosság átlagosan 5·8%-ot tett ki, addig Csongrád vármegyében elérte a 47·0%-ot.

Nem kevésbé jelentős a lakosság és terület összefüggésének vizsgálatánál annak a kérdésnek tisztázása, hogy meghatározott területen általában hány lakos lakik. Ha e kérdést 100 hektárra, vagyis 1 km²-re vetítjük, eljutunk a népsűrűség kiszámításához. Az ország átlagos népsűrűsége négyzetkilométerenkint 93·4 lélek, ugyanakkor a kis- és nagyközségek népsűrűsége 20—150 között mozog. A legkisebb népsűrűség 7·3 (Gyála), a legnagyobb Pest-újhelyen 7985·9. A népsűrűség a község egész területére van vonatkoztatva. Ha elvlasztjuk a községek bel- és külterületét, még nagyobb eltéréseket kapunk, mert a belterületen sokkal magasabb a népsűrűség, a külterületen pedig sokkal alacsonyabb. Ezeknek az adatoknak ismerete szükséges a község munkása számára, mert a közigazgatás megoldásra váró kérdései szoros összefüggésben vannak a területtel, a településsel, nemkülönben a lakossággal s ezeknek érintkezéseivel.

2. §. Községi illetőség.

18. A községi illetőség fogalma. A községi illetőség, vagyis valamely község jogi kötelekébe tartozás személyes jogi kapcsolatot a község és az egyén között, mely egy időben csak egy községgel szemben állhat fenn s amely különböző jogkövetkezményekkel jár. A községi illetőség nincs okvetlenül ahhoz kötve, hogy valaki valamely községnek egyúttal lakosa legyen, bár elnyerése ezzel összefüggésben van. A politikai jogok gyakorlása nincs az illetőséghez kötve s így jogot nem nyújt, de olyan jogi következményekkel jár, melyek a községi illetőséggel rendelkezőknek védelmet adnak, hogy illetőségi községéből kivételes esetektől eltekintve ne lehessen eltávolítani. Egyes esetekben a hatóságok illetékessége, mint pl. gyámügyekben a községi illetőség szerint igazodik. Az illetőség régebben a községre jelentős megterhelést hárított, amiért is a községek igyekeztek — különösen rosszabb anyagi körülményekkel rendelkezőknél — az

illetőség elismerését elodázni, vagy megtagadni. Egyes jogszabályaink ugyanis a szegényellátással, a gyermekgondozással, kórházi ápolással kapcsolatos terheket az illetőségi községre hárították. Mivel a kérdéseknek megállapítása feleslegesen és nagy költségekkel terhelte a közigazgatást, későbbi jogszabályaink e kinövéseket megszüntették. Ezáltal a községi illetőség jelentősége erősen összezsugorodott s jelenleg csupán bizonyos hatósági jogosítványok elnyerésére benyújtandó kérvényekhez, nemkülönben a magyar állampolgárság véleményezésére kéri az illetőségi bizonyítványt. Ennek a kérdésnek sincsen azonban már jelentősége és az illetőségi bizonyítványok kiállítása, a községi illetőség megállapítása, amint az az alábbi bonyolult jogszabályokból kitűnik, olyan teherterhelés a községi közigazgatásra, amely egyáltalán nincs arányban a hozzáfűzött előnnyel, ezért mint idejétmúlt intézményt jogszabály útján sürgősen meg kell szüntetni.

19. A községi illetőség megszerzése. A községi törvény szerint *minden honpolgárnak valamely község kötelekébe kell tartoznia.* Mindenki csak egy község kötelekébe tartozhatik. Ezért a községi kötelek és az abból folyó illetőség csak akkor tekinthető megszüntetnek, ha az illető egyén más község kötelekébe lépett.

Eszerint községi illetősége csak magyar állampolgárnak lehet. Külföldi részére a község csupán kilátásba helyezi — honosítás esetében — a községi kötelekbe való felvételt, feltéve ha a jogszabályok által előírt feltételek fennforognak.

A községi illetőség megszerzhető: a) születés b) örökbefogadás, c) házasság által, d) hallgatóságosan, e) községi kötelekbe való felvétel és végül f) hatósági határozat útján.

a) Születés útján mind a törvényes, mind a törvényesített gyermekek apjuk illetőségét, míg a házasságon kívül született gyermekek anyjuknak a születés idejében fennállott illetőségét szerzik meg.

b) Örökbefogadás esetén az örökbefogadott kiskorú gyermekek az örökbefogadónak községi illetőségét követik. Egyéb-ként kiskorúak községi illetőséget semmiféle más módon nem szerzhetnek.

A gyermek az atya mindenkori illetőségét nagykorúságának elérése után is mindaddig követi, míg önállóan nem szerez más községben illetőséget. Ha az atya a gyermek nagykorúsága alatt újabb illetőséget szerez, ez a gyermekre már nem terjed ki. Házasságon kívül született gyermekek mindaddig, míg önjogúlag nem szereznek illetőséget, abba az illetőségbe tartoznak, amelybe az anya a gyermek születésekor tartozott, s a gyermek illetőségére nem

lesz befolyással, ha az anya időközben, még a gyermek kiskorúsága alatt is más község illetőségi kötelékébe lép.

c) **Házassággal** megszerzi az asszony ura illetőségét s azt mint özvegy is megtartja addig, amíg *saját jogán* más községben illetőséget nem szerez. Ha az asszonyt urától a bíróság jogerősen elválasztja, vagy kimondja a házassági kapocs felbontását, visszalép annak a községnek kötelékébe, amelyben férjhezmenéséig tartozott. Ha egy nő külföldivel előzőleg házasságot kötött, de ez megsemmisül s a törvény szerint magyar állampolgárságát is visszanyeri, abba a községi illetőségbe lép vissza, melybe férjhez menetele előtt tartozott.

d) **Hallgatólagosan** az szerzi meg a községi illetőséget, aki 4 évig *állandóan* valamely községben lakik, ennek *terheihez hozzájárul* — *kivéve ha a község ez alatt ellene büntetett előlete, erkölcsisége, vagy önfenntartási képességének hiánya miatt kifogást emelt*, vagy ha korábbi illetőségi községe közterheihez ez alatt az idő alatt is folytonosan hozzájárult, végül e nélkül is, ha előbbi illetőségét ennek a községnek beleegyezésével kifejezetten fenntartotta.

e) **Községi kötelékbe való felvétel által** kétféle módon lehet illetőséget szerezni: 1. *településsel*, vagy 2. *település nélkül*. A községi törvény szerint ugyanis minden magyar állampolgárnak joga van más községbe települni. A települő ezt a szándékát a községnek, melybe települni kíván, bejelenti s a község a települést csak akkor tagadhatja meg, ha 1. a települővel szemben beigazolódik, hogy büntett, vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt jogerős határozattal *vád alá van helyezve*, vagy büntett, illetve ugyanilyen vétség *hatálya alatt áll*, vagy ha 2. a község terhelése nélkül *magát fenntartani nem képes*, végül 3. ha legutóbbi állandó tartózkodási helyétől kielégítő *erkölcsi bizonyítványt felmutatni nem tud*. A települést nem lehet megtagadni attól, aki a földbirtokrendezés során juttatott földön kíván letelepülni. A község a települési szándék bejelentésének megtörténtéről igazolványt állít ki. Településért díjat nem szabad szedni. Mivel a községben való lakás joga nincs összekötve településsel, a település iránt a gyakorlatban nem, vagy alig szoktak folyamodni s így tényleg gyakorlati jelentősége nincs.

Ha a települt kéri a községi kötelékbe való felvételt, a község nem tagadhatja meg, feltéve, hogy a települt a községben 2 évig állandóan lakott, és ezalatt községi adót fizetett, vagy egyéb közterheket folytonosan viselt, valamint, ha időközben nem esett erkölcsi kifogás alá és önfenntartási képessége nem szűnt meg.

Ha a község akár a települést, akár a települtnek községi kötelékbe való felvételét megtagadja, az elutasító határozat ellen panasszal lehet élni a közigazgatási bírósághoz.

Település nélkül is lehet kérni a községi kötelékbe való felvételt, mely felett ilyenkor a község képviselőtestülete fellebbezés kizárásával határoz. Ha valakit a községi kötelékbe felvesznek, a felvételtől az előbbi községet, melynek kötelékébe tartozott, értesíteni kell.

A községi kötelékbe való felvételt mérsékelt díjat lehet szedni, melyet *szabályrendelet* állapít meg. Az ilyen szabályrendeletet jóváhagyás végett a kisgyűlésnek fel kell terjeszteni, a kisgyűlés határozata ellen pedig a belügyminiszterhez felülvizsgálati kérelemmel lehet élni.

f) **Hatósági határozattal** annak a személynek illetősége lesz megállapítva, akinek illetőségét másképpen kideríteni nem lehet. Ilyen esetben valamely egyén saját személyére nézve az alábbi rendben figyelembe veendő alapon lesz valamely községi kötelékbe utalva: a) *amelyben adót fizetett*, b) *melyben született*, c) *melyben az utolsó öt év alatt leghosszabb ideig tartózkodott*, d) *a telenc, ahol találták*, e) *a honvédségben való szolgálatra előállítva volt, vagy önként belépett személyt* annak a községnek kötelékébe tartozónak tekintik, *amelyből előállították, vagy ahonnan önként belépett*. Ha azonban egy egész család illetősége van kérdésben s az apa illetősége már e pontok alapján meg lett állapítva, vagy egyidejűleg állapítandó meg, valamennyi családtagra nézve — a netán már másutt illetőséget szerzettek kivételével — *az apa illetősége az irányadó*.

Itt kell megjegyeznünk, hogy *kivételes illetőségi szabályok* vonatkoznak az oklevéllel honosítottakra, kik mindaddig, míg másutt nem szerznek illetőséget, budapesti illetőségűek lesznek. A belügyminiszter állapítja azután meg községi illetőségét annak, aki a trianoni szerződés folytán magyar állampolgárságának fenntartása érdekében optált, valamint a visszahonosítottak, aki magyar állampolgárságát az első világháború kitörés után elbocsátás, vagy hatósági határozat nélkül veszítette el.

A községi kötelékbe tartozásról egyeseknek akár szóbeli, akár írásbeli kérelmére, vagy az érdekelt hatóságok felhívására a község tartozik *illetőségi bizonyítványt* kiállítani, vagy ha az illetőség vitás, az ügyet annak megállapítása végett felsőbb hatóságok döntése alá bocsátani.

20. Hatóságok illetőségi ügyekben. Vitás illetőség megállapítására az alábbi hatóságok hivatottak: 1. ha a vita egyazon járás nagy- vagy kisközségei között merült fel, I. fokon a *járási főjegyző*, II. fokon az *alispán*. 2. ha a vita egyazon törvényhatóság különböző járásába tartozó nagy- vagy kisközségek, vagy megyei város közt áll fenn, I. fokon az *alispán*. Az alispánnak mind I. mind II. fokú határozata ellen a *közigazgatási bírósághoz* panasszal lehet élni.

Ha az illetőséget hivatalból állapítják meg, annak a törvényhatóságnak alispánja, illetve polgármestere, kinél a tárgyalást megindították, ha az illetőséget a törvényhatóság egész területére megtagadandónak találja, a tárgyalást folytatja mindazokkal a törvényhatóságokkal, melyekben az illetőség a tárgyi körülményekhez képest megállapíthatónak látszik. Ha ilyen módon sem lehet megállapítani, a tárgyalást kezdeményező alispán, polgármester, az ügyet eldöntés végett a belügyminiszterhez terjeszti fel. Ha a belügyminiszter állapítja meg a községi illetőséget, határozata ellen ugyancsak panasznak van helye a közigazgatási bírósághoz.

V. FEJEZET.

A község hatásköre.

21. A községi hatáskörrel általában. Amikor a község hatáskörét vizsgáljuk, abból a feladatkörből kell kiindulnunk, amely a községnek természetéből önként adódik. A község az emberek és a közigazgatás fő érintkező területe. Ennek megfelelően a magyar közigazgatási jogban a községi törvény állapítja meg a községek feladatkört. Eszerint a község 1. a törvény korlátai között öndíloan intézi saját belügyeit, vagyis önkormányzati jogkört gyakorol, 2. végrehajtja a törvénynek, a kormánynak és a törvényhatóságnak az állami és önkormányzati közigazgatásra vonatkozó rendelkezéseit. Hozzátehetjük végül — bár e feladatkört a törvény külön nem említi — közvetlenül ellátja e legkisebb önkormányzati egységben élő közösség hatósági támogatását.

22. A község önkormányzati jogköre. A község önkormányzati jogából kifolyólag saját belügyeiben határoz és szabályrendeleteket alkot, vagyona feletti rendelkezik, községi adót szed be és vet ki, gondoskodik a községi utakról és más közlekedési eszközökről, a községi iskolákról és más rokonintézetekről, kezeli a mezei, a tűz- és közrendészetet, valamint a szegényügyet. (A megyei város önkormányzati jogköre még annyival tágabb, hogy a mondottakon felül a megyei város kezeli a piaci, hegyi, vásári, építészeti, közegészségügyi, ipari rendészetet, eljár a gazdák és cselédek szolgálati jogviszonyából keletkező ügyekben, végül gyakorolja a gyámhatóságot.)

A községi törvény az említett felsorolást nevezi a község belügyeinek. A felsorolás természetesen nem teljes, mert mint a törvényszakasz utolsó pontja is mutatja: a község gyakorolja a felsoroltakon kívül mindazokat a jogokat és teljesíti mindazokat a köteleességeket, amelyek a törvény szerint megilletik. Nem is lehet a községi önkormányzat körébe tartozó belügyeket kimerítően felsorolni, mert

ezeknek köre állandóan változik. Hol az állam, a vármegye, vagy más szervek vonnak el a községtől olyan ügyeket, amelyek előbb az önkormányzati hatáskörbe tartoztak, hol a község von valamely közérdekű ügyet hatáskörébe akkor, ha törvény vagy más jogszabály az ügyet más hatóság jogkörébe nem utalja és a község úgy véli az ügykorról neki kell gondoskodnia. Ezáltal lesz gyakran a község a közigazgatás valamely ágának úttörője.

Természetesen a községi önkormányzati körbe tartozó ügyek legnagyobb részét a község nem önhatalmúan vonja magához, hanem valamely jogszabály utalja oda. Az államigazgatás egész területén, valamennyi minisztérium ügykörébe eső ügyek között számos olyan van, amelyeket valamely törvény vagy jogszabály a község hatáskörébe irányít. Magyary Zoltán közigazgatási jogi könyvében részletesen felsorolja a jelentősebb eseteket s az ő nyomán közöljük azokat. A belügyi igazgatás körében a községi önkormányzati jogkör keretébe tartozik a közveszélyek elhárítása, így a tűzvész, árvíz, hófúvás, stb. okozta akadályok megszüntetése, az ezzel kapcsolatos élet- és vagyonmentés, különösen pedig a tűzoltóság fenntartása. A népjóléti igazgatás területén közegészségügyi tekintetben a betegek gyógyítása és szülési segédkezés szervezése. Evégből a község orvost, bábát alkalmaz, küzd a járványok megelőzéséért, gondoskodik védőoltásokról, a húsvizsgálatról, nemkülönben a jó ivóvízről, ellátatja a halottkémlést, rendben tartja a köztemetőket, gondoskodik a szegény betegek gyógyíttatásáról, végül ellátja a szegényügyet.

A község hatáskörébe tartozik a földművelésügyi igazgatás területén közvágóhidak létesítése, állatvásárok rendezése, az állattenyésztés fejlesztése érdekében tenyész- és apaállatok biztosítása, a fertőző állatbetegségek megelőzése és elfojtása, községi közlegelők kezelése, legeltetési szabályrendelet alkotása, a birtokhatárjelek őrzése, a határ őrzésére mezőőrök alkalmazása. A közoktatásügyi igazgatás terén a község kötelessége az elemi iskolai tankötelesek beiskolázásához szükséges iskolák felállítása, ha azokról más fenntartó (felekezeti, állam, vállalat) nem gondoskodik. A község segíyezheti a felekezeti iskolákat. Köteles a szabadművelődésről gondoskodni, végül gyakran terhelik a községeket az egyes egyházakkal szemben kegyúri vagy más alapon különleges kötelezettségek (templomok, plébániák fenntartása, egyházi személyek illetményeihez való hozzájárulás).

Az ipari és kereskedelmi közigazgatás terén községi feladat legtöbb helyen a vásártartás, hiteles mérleg felállítása. A község gondoskodik a közlekedésügyi terén belterületen a közlekedés biztosításáról, a községi utcák és közterek fenntartásáról, azok szabályozásáról, új utcák nyitásáról, a község határában magán-

tulajdonban levő földek megkülönböztetésére szolgáló úgynevezett közös mezei dűlőutak nyitására és fenntartásuk ellenőrzéséről, a vasúti állomásokhoz vezető, nemkülönben a községen keresztül vonuló állami és törvényhatósági utak fenntartásához való hozzájárulásról (1890: I. tc.).

Magánjogi tevékenysége is lehet a községnek. Nevezetesen ingatlanai és ingó vagyontárgyai felett tulajdonjogot gyakorol. *Jogi személyiséggel rendelkezik,* s ennek következtében jogokat szereshet, kötelezettségeket vállalhat, örökölhet és ajándékozhat, pert indíthat és perbe vonható. E tevékenységeit azonban, — mint azt alább látni fogjuk — legtöbbször csak felsőbb hatóság jóváhagyása mellett gyakorolhatja. Más megkötés az is, hogy a költségvetés terhére történő magánjogi beszerzéseknél a község mint minden más közület, köteles a mindenkor érvényben levő *Közszállítási Szabályzat* rendelkezéseit betartani.

Háztartási tekintetben a vagyon felett való rendelkezésén kívül a község adót vet ki és behajtja, ezzel kapcsolatban saját maga állapítja meg költségvetését és annak végrehajtását a zárószámadás kapcsán évenként ellenőrzi. Létesíthet ezenkívül közintézeteket, közüzemeket és azokat a közösség érdekében fenntartja.

*de a törvény
nagyon
terjedelmes
szabályok*

23. A községi szabályrendeletek. A község saját belügyeiben szabályrendeletet alkot, amely magasabb rendű jogszabállyal, tehát törvénnyel, miniszteri rendelettel, vagy vármegyei szabályrendelettel nem ellenkezhetik. A községi szabályrendeletek általában *magánjogi* területhez nem terjedhetnek ki, csakis abban az esetben, ha azt a törvényhozás kifejezetten megengedi. (Pl. lakásbérleti szabályrendelet.) Vannak azonban olyan szabályrendeletek, amelyek a túlnyomóan közjogi szabályozások mellett magánjogi jogszabályokat is tartalmaznak. Ilyenek pl. az építési szabályrendeletek, a szomszédjogot, valamint a legeltetést rendező szabályrendeletek. A községek a törvényhatóságokkal és megyei városokkal szemben korlátozva vannak a kihágási szabályrendelet alkotási jogban, mert a községek *kihágási szabályrendeletet nem alkothatnak.*

*Ki alkotja
a szabály
rendeletet
kifejezetten*

A szabályrendeleteket csak akkor lehet végrehajtani, ha azokat a felsőbb hatóság megerősíti. A községi szabályrendeletek jóváhagyása, illetve megerősítése a törvényhatósági kisgyűlés hatáskörébe tartozik. Van azonban olyan szabályrendelet is, amelynek jóváhagyása valamely szakminiszter hatáskörébe tartozik. Ilyen pl. a gyámpénztári kezelést szabályozó szabályrendelet, amit a belügyminiszter hagy jóvá. *A szabályrendeletek jóváhagyásának kifejezetten kell történnie.* Ha azonban a törvényhatósági kisgyűlés a felterjesztést követő legközelebbi ülésében a szabályrendelet jóváhagyásának

kérdésével nem foglalkozik, azt hallgatólag jóváhagyottnak kell tekinteni és végre lehet hajtani.

A szabályrendelet jóváhagyását megtagadó határozatot indokolni kell. A jóváhagyás és ennek megfelelően az indokolás változik azonban a szabályrendeletek két fajtájánál. Vannak ugyanis olyan szabályrendeletek, melyeknek alkotása az önkormányzati testületek szabad elhatározásán fordul meg, s olyan szabályrendeletek, melyeknek alkotását jogszabály teszi kötelezővé. Ez utóbbi szabályrendeletekre a jóváhagyást nemcsak meg lehet tagadni, hanem a hiányok pótlására módosításokat és átalakításokat is lehet kívánni. A törvényhatóságnak kétségtől megvan az a joga, hogy a községet kényszerítse a kötelezően elrendelt szabályrendelet megalkotására.

A községi szabályrendelet kihirdetéséről és hatálybalépésének idejéről a törvény kifejezetten nem intézkedik. Kétségtől azonban *a községi szabályrendeleteket is ki kell hirdetni,* mert mindegyik frott jogszabály érvényességi kellékéhez hozzátartozik a megfelelő formában való közzététel. Egyébként is minden közérdekű községi határozatot a községben *a helyileg szokásos módon* közzé kell tenni, mennyivel inkább kell a jogszabályul szolgáló szabályrendeletet. A szabályrendelet legtöbbször intézkedik a hatálybalépés idejéről, ez esetben végrehajtása a meghatározott időponttól esedékes, ha azonban a jogszabály nem tartalmaz intézkedést, úgy a szabályrendelet kihirdetése után azonnal végrehajtható.

Ha valamely községi szabályrendelet magasabb jogszabállyal később ellenkezésbe jut, vagy rendeltetésének többé nem felel meg, *a törvényhatóság azt bármikor megsemmisítheti.* Ha a megsemmisítés indoka törvényellenesség, a törvényhatósági határozat ellen *panaszszal lehet élni a közigazgatási bírósághoz,* ha pedig az indok a rendeltetéssel ellenkezés, a határozat ellen *fellebbezéssel lehet élni a belügyminiszterhez.* Ha valamely községi szabályrendeletet egyesek magukra, vagy érdekeikre nézve sérelmesnek tartják, annak megváltoztatását kérhetik a községi képviselőtestülettől. *A községi képviselőtestület határozata ellen a törvényhatósági kisgyűléshez van fellebbezésnek helye.*

*jogszabály
alany*

24. A község igazgatási jogköre. A községnek az önkormányzati jogkörön kívül mint az államtagozat legalsóbb szervezeti egységének az államigazgatási feladatok végrehajtásában is fontos szerepe van. A községi törvény szerint az igazgatási jogkör abból áll, hogy *a község végrehajtja a törvénynek, a kormánynak és a törvényhatóságnak, illetve ezek szerveinek az állam és törvényhatósági közigazgatásra vonatkozó rendelkezéseit.* E rendelkezések végrehajtását nem az önkormányzatot gyakorló legfőbb testületi szerv, a képviselőtestület végzi, hanem a községnek egyedi szervei és tisztviselői látják el.

A község igazgatási hatáskörében a törvény által meghatározott ügyekben részben *mint elsőfokú közigazgatási hatóság jár el*, részben azonban *csak egyszerű végrehajtó*, vagyis közigazgatási segédszervként működik és hajtja végre a felsőbb hatóságok rendelkezéseit.

Az igazgatási hatáskörbe tartozó legfontosabb feladatkörök a következők: 1. *A községi bíróságnak*. Ez kiterjed a kisebb polgári peres ügyekre, a mezőrendőri ügyekre, a gazdasági cselédekkel kapcsolatos, nemkülönben az erdei kihágási-ügyekre. 2. A községek a gyámügyekkel kapcsolatban ellátják a törvényben előírt feladatokat. 3. *A községi jegyző* vezeti az állami születési-, halotti- és házassági anyakönyveket és közreműködik mint *állami anyakönyvvezető* a házasságkötéseknél. 4. A község részben kiveti, nemkülönben behajtja a közadókat és a jogszabályok által közadók módjára behajtandó köztartozásokat (pl. OTI-járadék, közüzemi díjak, egyházi adók stb.). 5. A község közegei állítják ki a *marhaleveleket*. 6. Nyilvántartják és vezetik a *közérdekű adatokat*.

A közigazgatási segédszolgálat többféle munkamozzanatot tartalmazhat. Így előkészítő cselekményt végez a községi szerv, amikor hivatalból, vagy felsőbb hatóság felhívására jelentést vagy felterjesztést intéz. Segédkező cselekmény az idézése kézbéste, érdekeltek összeírása és meghívása, helyi viszonyokról való tájékoztatás stb. Foganatosító cselekményt végez a község, ha határozatokat, hivatalos iratokat kézbéste valamely határozatot végrehajt, vagy megkeresésre tanut hallgat ki.

25. A község hatósági támogatása. Az önkormányzati és igazgatási hatáskörön kívül *Alsó László*: »A község szervezés alapelvei című munkájában, egy harmadik feladatsoprotot is felsorol, amely természetét tekintve az előbbi kettőtől kétség kívül megkülönböztethető. Ez a községnek, illetve szerveinek az a feladatköre, hogy a közösségbe szervezett lakosságot közérdekű ügyekben *hatóságilag támogassa*. E feladatkör már a községek szervezésekor jelentkezik és elősegíti a község fejlődését. Ide lehet sorolni mindenekelőtt azoknak a különféle bizonyítványoknak, tanúsítványoknak és igazolványoknak kiadását, amelyek a községi lakosok családi, vagyoni és egyéb ténybelileg igazolható állapotának bizonyítására szolgálnak, de idesorozhatók a községi jegyző magánmunkálatai elnevezése alatt ismert tevékenység, amelyről bővebben az ügyviteli fejezetben lesz szó. Végül e feladatkörbe lehet sorolni a község által helyi szokás, vagy gyakorlat alapján nyújtani szokott szolgáltatásokat, haszonélvezeti illetményeket, mint pl. kő-, homok-, anyagtányászati jogot, a község területén borospince építési- és használati, községi szeszfőzdehasználati jogot stb.

Sajtószolgálat
20

VI. FEJEZET.

A község szervezete.

26. A községek szervezete a szerint különböző, amint a községi törvénynek megfelelően megyei városról, kis- vagy nagyközségről beszélünk. E szervezeti különbség azonban csak a testületi szervek összetételében és az egyedi szerveknél jelentkezik. *Minden községnek vannak testületi és egyedi szervei.* A testületi szervek: *a képviselő-testület, a községi elöljáróság és az igazoló választmány.* (Megyei városnál ezenkívül városi tanács, valamint kijelölő választmány is működik.) Egyedi szervek: *a bíró, a jegyző, (körjegyző), a másodbíró, a közgyám, (a körgyám), a községi orvos, (körüorvos), községi állatorvos, (körállatorvos), községi pénztárnok, esetleg mérnök és erdész is.* (A megyei város első tisztviselője a polgármester, egyéb tisztviselői: a főjegyző, tanácsnokok, aljegyzők, árvaszéki ülnökök, tisztügyi ügyész, pénztárnok, mérnök, erdőtiszt és a szükséghez képest egyéb tisztviselők.)

27. A községi képviselőtestület a község legfontosabb testületi szerve, amely által a község önkormányzati jogát gyakorolja. A képviselőtestület határoz és intézkedik a községnek mindazokban az ügyekben, amelyekben a község irányító akaratát kell kifejezésre juttatni. A községi képviselőtestület tagjainak száma a községi törvény szerint a népesség számához igazodott, úgyhogy minden száz lélek után egy képviselőtestületi tagot számítottak mégis azzal a megszorítással, hogy nagyközségekben 20-nál kevesebb 40-nél több, kisközségekben pedig 10-nél kevesebb 20-nál több tag nem lehet. Az 1030/1945. M. E. számú rendelet fenntartja a képviselőtestület tagjainak eddig megállapított létszámát, leszámítja azonban a hivatalból való tagoknak a számát. Régebben a képviselőtestület tagjainak fele a legtöbb adót fizetők közül került ki a nyers virilizmus útján, a másik felét pedig választották. Ma az 1030/1945. M. E. számú rendelet szerint az ideiglenesen behívott képviselőtestületi tagokat a Nemzeti Bizottság hívta be a Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült demokratikus pártok tagjai, illetőleg a szakszervezetek s néhol a Parasztszövetség kiküldöttei közül. A képviselőtestületek végleges megalakulására vonatkozó új választójogi törvény még nem jelent meg.

A képviselőtestület *elnöke* kis- és nagyközségekben a bíró. Ha az elnök akadályoztatva van, a helyettes bíró elnököl, ennek akadályoztatása esetén pedig a legidősebb tanácsbeli az elnök. A közgyűlések *rendesek* és *rendkívüliek*. A rendes közgyűlések számát és idejét a község szabályrendelettel állapítja meg, de évenként

+ Képviselőtestületi R. Szabályzat

összel a költségvetés, tavasszal pedig a zárószámadás letárgyalására rendes közgyűlést kell tartani. Rendkívüli közgyűlést a bíró, vagy a képviselőtestület tagjainak legalább egy negyedrésze kívánságára kell tartani, de elrendelheti a járási főjegyző vagy kívánhatja a jegyző is a rendkívüli közgyűlés összehívását, amely esetekben közgyűlést mindég tartani kell.

Az elnök köteles a képviselőtestület tagjait legalább 24 órával előbb értesíteni a közgyűlés határnapjáról és tárgyról. Rendkívüli közgyűlésen csakis a tárgysorozatba felvett ügyek tárgyalhatók, rendes közgyűlésen azonban más tárgyakat, sőt önálló indítványokat is lehet tárgyalni, mégis ez utóbbit 24 órával előbb a községi előjáróságnál be kell jelenteni és ennek megtörténtét a közgyűlési jegyzőkönyvben igazolni kell.

Az ügyrendet a község szabályrendelettel állapítja meg. Nem vehetnek részt azonban a tanácskozásban és a határozathozatalban azok, akik az ügyben közvetlenül érdekelve vannak, nemkülönben a község javadalmainak hasznobérlői, vagy akik a községgel szerződéses viszonyban vagy perben állanak a közjavadalmakra vonatkozó vagy a szerződéses viszonyból eredő ügyekben.

A gyűlést az elnök nyitja meg és zárja be, öröködik az ügyrend megtartása, valamint a csend és rend fenntartása fölött, a csendzavaró hallgatót a tereméből kiutasíthatja, a szótól figyelmeztetheti, rendreutasíthatja és tőle a szót megvonhatja. A kérdést szavazásra az elnök teszi fel. Szavazás előtt a kérdés megállapításához a tagoknak jogukban áll hozzászólni, véleménykülönbség esetében a többség határozata dönt. A közgyűléseken a jelenlevők határoznak. A tisztviselők közül csak a bíró, a jegyzők, a tanácsbeliek, a pénztárnok, valamint a közgyám (s ha van mérnök, erdőmérnök) bír szavazattal. A többi tisztviselők a közgyűléseken felszólalhatnak s ha felhívják őket, felszólalni kötelesek is, de szavazatuk csak akkor van, ha a képviselőtestületnek különben is tagjai. Tagjai még a képviselőtestületnek az állami tisztviselők közül a községi orvos, illetőleg körorvos (1942: XLII. tc.), valamint a gazdasági előjárók (1942: XVI. tc. 36. §).

A határozatot, ha a jelenlevők kívánják, felállás útján, nyílt szavazással hozzák, ha pedig 10 tag kívánja, vagy ha községi törzsvagyon elidegenítéséről, megterheléséről, terhes szerződések kötéséről vagy felbontásáról, községi kölcsönről és községi pénzek elhelyezéséről van szó, nemkülönben olyan határozatok esetében, melyek ellen csak birtokon kívül lehet fellebbezni, az elnök mindig köteles névszerinti szavazást elrendelni.

Széksértést követ el, aki a tanácskozás méltóságát vagy a gyűlés tagjait sértő kifejezéssel illeti és azt rögtön vissza nem vonja, vagy

botránys magaviselete által a tanácskozást figyelmeztetés ellenére is zavarja. Ilyenkor a közgyűlés a széksértőt fellebbezés kizárásával kis- és nagyközségekben 30 Ft-ig, megyei városokban pedig 100 Ft-ig terjedhető s közigazgatási úton behajtható pénzbírsággal bünteti. A pénzbírságot szegényügyi célokra kell fordítani. A megbüntetett, míg a bírságot le nem fizeti, a gyűlésekben részt nem vehet. Széksértés kérdésében előbb afelett kell szavazni, hogy a vádlott büntetendő-e és csak azután kell a büntetés összegét megállapítani.

A képviselőtestület az önkormányzati hatáskört nem mindig gyakorolja közvetlenül, hanem annak egy részét különféle bizottságoknak engedi át, illetőleg a törvények vagy jogszabályok e hatáskörök egy részét az alábbi bizottságokra hárítja: az igazoló választmány négy tagból áll, akik közül kettőt a képviselőtestület választ, kettőt pedig a járási főjegyző nevez ki. Elnöke a járási főjegyző. Az igazoló választmány elsőfokon határoz a községi választójogi kérdésekben, a képviselőtestületi tagság megszűnése kérdésében és a községi képviselőválasztási eljárás ellen beadott panaszok felett. Határozatai ellen fellebbezéssel lehet élni a kisgyűléshez, ennek határozata ellen pedig panasszal a közigazgatási bírósághoz.

Egyéb bizottságok: a községi iskolaszék (1876: XXVIII. tc. 9. §), az óvodafelügyelőbizottság (1891: XV. tc. 22. §), a polgári iskolaszék (640-0-23/1931. V. K. M. rendelet), a községi szociális bizottság (6300/1945. M. E. rendelet).

28. A községi előjáróság, a község végrehajtószerve, amely a felsőbb közigazgatási hatóságok rendeleteit, nemkülönben a község határozatait végrehajtja és teljesíti mindazokat a teendőket, amelyeket a törvények és felsőbb hatósági rendeletek a községekre hárítanak, ha azok a képviselőtestület hatáskörének fenntartva, vagy egyes közegek hatáskörébe utalva nincsenek. Az előjáróság mint testületi szerv összes tagjainak részvételével csak egész kivételesen jár el, így pl. gyámhatósági jogkörben vagy kisajátítási ügyekben. Máskor, amikor a törvény valami feladatot ró az előjáróságra, rendszerint azt is megjelöli, hogy az előjáróságnak mely tagja vagy tagjai hajtják végre e rendelkezést. Legtöbbször a bíró és a jegyző vannak megbízva a községi előjáróság tagjai közül a végrehajtás teljesítésével. A községi törvény is az állami és a törvényhatósági közigazgatásra vonatkozó rendeletek végrehajtásáért elsősorban a bírót és a jegyzőt teszi felelőssé.

A községi előjáróság tagjai: kisközségekben a bíró és helyettese (másod, al- vagy törvénybíró), legalább két tanácsbeli (esküdt, hites), a körjegyző, a körgyám, a körorvos. Ott azonban, ahol a helyi körül-

mények azt kívánatossá teszik, a másodbírói és második tanácsbeli állások az illetékes törvényhatóság beleegyezésével megszüntethetők. Nagyközségekben az előjáróság tagjai: a bíró és helyettese, legalább négy tanácsbeli, a pénztárnok, a községi jegyző (rendes községi jegyzők), a közgyám, a községi, illetőleg körorvos. Községi előjáróvá azt a 24 éves önjogú magyar állampolgárt lehet választani, akinek községi választójoga van és nem esik a törvénybe megállapított kizáró okok alá. E kizáró okok: 1. nem választható, aki községi képviselő nem lehet, 2. a lelkész, a tanító, az állami és megyei tisztviselő és hivatalnok, végül kis- és nagyközségben a bíró és a pénztárnok egymással, vagy a jegyzővel a rokonság vagy sógorság első fokában nem lehetnek. A rokonsági összeférhetlenség kérdésében hozott határozatok ellen panasznak van helye a közigazgatási bírósághoz.

A község vezetője a bíró, ő elnököl a képviselőtestületben, a jegyzővel együtt képviseli a községet kifelé harmadik személyekkel szemben, ugyancsak a jegyzővel együtt aláírja a kiadványokat és utalványokat, végzi a községi bíraskodást és a közigazgatási végrehajtást. A bíró állása tiszteletbeli, de részére tiszteletdíjat szoktak megállapítani. Hivatalát csak rendkívüli akadályoztatás esetén lehet visszautasítani, különben köteles a megválasztott hivatalát 200 Ft-ig terjedhető bírság terhe alatt legalább egy évig viselni. A felmentést — kérelmére — az alispán adja meg, ennek határozata ellen fellebbezéssel lehet élni a kisgyűléshez és a kisgyűlési határozat ellen pedig panasszal a közigazgatási bírósághoz. Aki azonban a bírói tisztségét már egy éven át viselte, vagy a bírságot lefizette, nem kötelezhető, hogy azt tovább viselje, vagy 6 év leforgása alatt újból elvállalja. Ebben a kérdésben is helye van fellebbezésnek és a közigazgatási bírósági panaszoknak. Minden nagy- és kisközségnek saját bírója van.

A jegyző a község szakképzett tisztviselője. Feladatát és jogviszonyait külön fejezetben tárgyaljuk.

A tanácsbeliek feladata a bíró és a jegyző támogatása és eljárás olyan esetekben, amelyekben az előjáróság egy tagjának közreműködése van előírva közelebbi megjelölés nélkül. Állásuk tiszteletbeli, de részükre a községi költségvetésben mérsékelt tiszteletdíj állapítható meg.

A másodbíró (al- vagy törvénybíró) a bíró helyettese, aki az előjárók közül kerül ki. A közgyám (körgyám) feladata a községben levő gyámok és gondnokok ellenőrzése.

29. Az előjárói állások betöltése. Nagyközségben 1. a bírót, a tanácsbelieket és közgyámot a választóközönség választja három évre, 2. a jegyzőt és községi állatorvost a képviselőtestület választja élet-

V Képviselőtestület által nyújtott közhatalom

hosszra, 3. a körorvost vagy községi orvost a belügyminiszter nevezi ki, 4. a körállatorvost az érdekelt községek kiküldöttjei (1000 lakosig egy, minden további 500 lakos után egy-egy kiküldött) és az alispán által a községi kiküldötttel egyenlő számban megbízott vármegyei bizottsági tagokból ~~is~~ küldöttség az állatorvosi szék helyén választja élethosszra a járási főjegyző elnökle mellett.

A körállatorvos választására a községek csak földműves gazdákat küldhetnek ki, az alispán pedig lehetőleg olyan tagokat küldjön ki, akik az illető állatorvosi körben laknak.

Kisközségekben a bírót, a tanácsbelieket a választóközönség 3 évre választja, a körjegyzőt és a körgyámot a szövetkezett községek képviselőtestületeinek a kör szék helyén a járási főjegyző elnökle alatt tartott együttes közgyűlés választja három évre. Az az előjáró, akinek megbízása lejárt, tisztét mindaddig ellátni köteles, amíg utóda hivatalát el nem foglalta.

A választást kijelölés előtt meg, melyet a bírói, jegyzői, állatorvosi állásra a tisztújító szék elnöke, a többi állásra pedig a tisztújító szék elnökének vezetése alatt a képviselőtestület eszközöl. Minden állásra legalább három egyént kell jelölni, kivéve ha három jelölhető személy nem pályázott. Érvényesen csak egy jelöltre lehet szavazni.

A belügyminiszter 155.310/1946. B. M. számú intern rendelete megállapítja, hogy mivel a kijelölési jog eddigi gyakorlata nem egyeztethető össze a népakarat szabad megnyilvánulásának elvével, ezért felhívja az alispánokat, gondoskodjanak, hogy vármegyéjükben minden községben a bírói, jegyzői és állatorvosi állásokra a tisztújítószék elnöke sorrend megállapítása nélkül ABC sorrendben felsorolva minden olyan pályázót jelöljön ki, aki a kérdéses állásra előírt feltételekkel rendelkezik, kivéve természetesen azokat, akikkel szemben valamely kizáró ok forog fenn.

A községi előjárók, nemkülönben a segéd- és kezelőszemélyzet tagjainak választása, tisztújítószéken történik, melynek elnöke a járási főjegyző, vagy az általa megbízott járási jegyző, akadályoztatásuk esetén az alispán által kiküldött helyettes. A tisztújítás hatánapját a járási főjegyző tűzi ki, a képviselőtestület megalakulását követő valamelyik napra. A választást a tisztújítószék elnöke vezeti, aki mellé a választók négy bizalmi állíthatnak. Ha e jogokkal nem élnének, a bizalmiakat az elnök nevezi ki. A választás felkiáltással vagy szavazással történik, az utóbbit az elnök tíz választó kívánságára köteles elrendelni. A szavazás a szavazók nevének és szavazatának feljegyzésével történik, amit az elnök által kinevezett küldöttség nyilvánosan végez. A választást elfogadni senki sem köteles, kivéve a bírói tisztet. A tisztviselői választás ellen fellebbe-

szóval
zéssel lehet élni a kisgyűléshez, ennek határozata ellen pedig a közigazgatási bírósághoz. A megválasztott előjáró a községben, illetőleg a községi körben köteles lakni.

A megüresedett állásokat ideiglenesen helyettesítés útján töltik be. Helyettesítésre a jegyzői és állatorvosi állásokra a járási főjegyző, a többire az ő elnöke mellett a képviselőtestület jogosult. A községi alkalmazottak közül azok, akik a község igazgatásával járó irodai vagy szakszerű tennivalók hivatásszerű ellátására rendszeresített állandó állásban élethossziglan, esetleg helyettes minőségben ideiglenesen alkalmazva vannak, az állami fizetési rendszernek megfelelő fizetési osztályokba kerülnek és ugyanolyan fizetésben részesülnek, mint amilyen fizetés az ugyanabba a fizetési osztályba sorozott állami tisztviselőnek jár. Azt, hogy az ideiglenesen alkalmazott előjárók részesüljenek-e fizetésben és mekkorában, az egyes községek szabályrendeletben állapítják meg. Ott pedig, ahol ezt a közbiztonsági viszonyok kívánják, a törvényhatóság elrendelheti, hogy az előjárók házát és egyéb vagyonát tűzkár ellen biztosítsák.

Azoknak a községi alkalmazottaknak, akik olyan rendszeresített állást töltenek be, amikre őket élethossziglan választották meg, saját maguk és hozzátartozóik részére ellátásra van igényük. A községi alkalmazottak ellátása a vármegyeyel nyugdíjalap terhére esik, amit a községek nyugdíjalapjával egyesítettek.

30. A községek szervezeti változásai lehetnek a) felfejlődésre, b) visszafejlődésre irányulók.

Ha valamely községrész önálló községgé, kisközség nagyközséggé, nagyközség pedig megyei várossá kíván fejlődni, az 1886. évi községi törvény szerint az átalakításért folyamodók kérvényüket a képviselőtestület útján az illetékes törvényhatóságnál nyújtották be és tartoztak ugyanakkor bebizonyítani, hogy a) az átalakulást a községi lakosoknak és birtokosoknak az a része kívánja, mely együtt a község összes egyenesadójának felénél nagyobb részét fizeti, b) hogy az átalakulás folytán rájuk nehezedő kötelezettségek pontos teljesítésére elégséges szellemi és anyagi erővel rendelkeznek, végül c) kisközségnek nagyközséggé alakulása esetén azt is igazolni kell, hogy a másik, vagy a többi kisközség a körjegyzőség fenntartására továbbra is képes lesz, vagy más körjegyzőséghez célszerűen csatolni lehet. Ha minden be van bizonyítva, nem lehet az átalakulást megakadályozni. d) Új kisközségnél igazolni kellett még azt is, hogy a területen legalább 50 megtelepedett család lakik és ezek között a lélekszám arányához képest felállítandó képviselőtestület választás alá eső tagjainak számát legalább háromszorosan található olyan lakos, kinek háza, vagy földje van s hogy elégséges számban

vannak olyanok, akikből az előjáróság kikerül, községház és iskola céljára megfelelő hely rendelkezésre áll s végül, hogy a megmaradó község, ahonnan elszakadnak, továbbra is község maradhat.

A 4330/1945. M. E. sz. rendelet a felfejlődés tekintetében a belügyminiszternek széleskörű felhatalmazást ad. A rendelet alapján a belügyminiszternek joga van, hogy egyes lakott helyeknek önálló nagy- vagy kisközséggé alakulását akkor is megengedhesse, ha a szóban levő helyen az állami egyenesadót fizető többségnek kívánása igazolva nem volna. Arra is felhatalmazást kapott a belügyminiszter, hogy egyes nagyközségeket vagy összeépült egyesített községeket, ha anyagi erejük bírja, megyei városokká alakítson át, (esetleg egyszerűsített szervezettel). Végül különálló határrészekből közérdekből a belügyminiszter községet szervezhet.

Ha megyei város nagyközséggé, nagyközség kisközséggé akar alakulni, vagy valamely község más szomszédos községhez kíván csatlakozni, az 1886. évi községi törvény szerint a folyamodók kérvényüket ugyancsak a képviselőtestület útján nyújtják be a törvényhatósághoz és kötelesek igazolni, hogy az egyenesadó felénél többet fizetők kívánják a visszafejlődést, valamint azt is igazolni kell, hogy azokat a kötelezettségeket, melyek a község eddigi állásában, rájuk hárultak, elégséges szellemi vagy anyagi erő hiányában teljesíteni nem képesek. Nagyközségnek kisközséggé alakulása vagy kisközség megszűntetése esetében azt is igazolni kell, hogy valamely szomszédos községgel a szövetkezés lehetséges.

Hivatalból is elrendelheti a visszafejlesztést a belügyminiszter, a törvényhatóság felterjesztésére vagy meghallgatásával, ha a) a községek eddigi állásukkal járó kötelezettségeiknek megfelelni nem tudnak s azokat negyedévi időközökben háromszor hozzájuk intézett hatósági figyelmeztetés után sem teljesítik, b) ha elvesztik azokat a szellemi vagy anyagi kellékeket, amelyekhez eddigi szervezetükben való fennállásuk kötve van, végül c) ha igazolva van, hogy kötelezettségüknek csak a szomszédos községeket tetemesen felülmúló községi adó kivetése által képesek megfelelni.

A 4330/1945. M. E. sz. rendelet arra is felhatalmazta a belügyminisztert, hogy a megyei városok közül azoknak szervezetét, amelyek legcsekélyebb népességüknél és főleg anyagi erejüknél fogva a jelenlegi szervezet költségeit fedezni nem tudják, a fennálló jogszabályoktól eltérően egyszerűsítse. Ugyancsak felhatalmazást kapott a belügyminiszter — ez alkalommal azonban csak kísérletképpen —, hogy kisebb népességű és háztartási egyensúlyukat saját erejükből fenntartani nem tudó kisközségek szervezetét egyszerűsítse s az ily korlátolt önkormányzattal bíró községeket valamely községhez beosztott helységként tartsa nyilván. Más körjegyzőségbe való

átlépést a község kérelmére a törvényhatóság engedheti meg. A vármegye határozata ellen fellebbezni lehet a belügyminiszterhez.

VII. FEJEZET.

A község jegyzője.

31. A magyar községi jegyzői állás a tételesjogi rendezés hiányossága és a statutáris (szabályrendeleti) jogalkotásnak e téren adott tág lehetőségei miatt nincs teljesen kialakulva. A község feje kétségkívül a bíró s a jegyző mellette a szaktisztviselő szerepét tölti be. Mivel azonban parasztságunk a multban kulturális téren még igen sok helyen nem jutott el arra a fokra, melyen a maga ügyeinek a községi önkormányzatnak öntudatos irányítását kezébe vette volna, a községi jegyzőből, mint a falu első szaktisztviselőjéből legtöbbször a falu vezetője lett, akinek irányítása szerint végezte teendőit a bíró, sőt az előjáróság és a képviselőtestület is. Ez az alakulás természetesen nem egészséges, mert a bírónak kell az önkormányzati életben a község fejének maradnia s a jegyző szaktanácsaival, az írásbeli munkák végzésével, illetve nagyobb községekben a hivatali adminisztráció irányításával a szakértelmet képviseli a község életében. Ez elsőrendű feladata. Törvényeink emellett még nagyobb szerepet is biztosítanak számára, amikor a képviselőtestület, nemkülönben a községi előjáróság hivatalból való tagsági jogát is ráruházzák, amely által az önkormányzati élet alakulásába közvetlenül is beleszólást nyerhet.

32. Történeti fejlődés. A községi jegyzői állás, — mint már a történeti részben is rámutattunk, — a XVI. századba nyúlik vissza. Ez időben egyes községekben tűnnek még csak fel jegyzők, kiknek az volt a feladatkörük, hogy az írásbeli teendőket a község közigazgatása és lakosai részére végezzék. Elnevezésük: leveles, diák, mester, vagy notárius. Általános alkalmazásuk csak az úrbériség intézményes rendezésével alakul ki, mikor is 1767-ben a Mária Terézia által kiadott úrbéri rendelet a községi bíró mellett rendezi a községi jegyző állását is és választását, elbocsátását a község jogkörébe utalja. Pozsony vármegye 1773. évi községi utasítása szerint, ha a bíró nem tud írni, a számadást a jegyző vezeti, ugyanő működik közre az adószedésben is. Ha pedig a község nem tud jegyzőt tartani, a szomszédos községek tartanak, vagy a szomszédos hely jegyzője lesz a bíró segítségére. Ugocsa vármegye 1785-ből való szabályzata előírja, hogy a felsőbb hatóságtól érkezett rendeleteket a notárius a bíró diáriumaiba (naplójába) beírja s azt is, hogy ezeket hogyan teljesítették, nemkülönben a falu nevezetesebb eseményeit, vagyis a jegyzők krónikások is lettek. Ugyanez a szabályrendelet rendel, hogy a jegyzők kötelesek a szegény adózó népnek kérvényeit megírni, nemkülönben a falu minden aprólékos ügyét elintézni. 1822-ben Csongrád vármegyében rendezik a jegyzők választását és elmozdítását. Ez alkalommal egy küldöttséget küldenek ki a falukba, akinek javaslatára elhatározza a vármegye közgyűlése, hogy a község jegyzőit a falukban szervezett ú. n. külső

tanács (communitás) válassza, de azért, hogy kellő erkölcs és tudománybeli minemőségüket bemutassák, szükséges az uradalom és járásbeli tisztek megerősítése. Az elmozdítás, — mivel a vármegye szerint a jegyző némely tekintetben közhivatalbéli személynek számít, csak a megye tudtával történhessen, de az is csak úgy, hogy előbb úriszéki eljárást és ítéletet kell lefolytatni, illetve provokálni. Vas vármegye 1774-ből való szabályrendelete a notáriusok számára meghatározott fizetést rendel, a kisebb falukban pedig a kántorok kötelességévé teszi az írásbeli teendők elvégzését.

Már ezekből a szabályzatokból is kitűnik, hogy a XVIII. században az országban kiterjedt jegyzői hálózat volt, mely feladatul kapta a falu írásbeli munkájának végzését és ebből az adminisztráció vezetőjévé vált. Munkaköre nem magánjogi volt, vagy legalább is egyre erősebben domborodik ki a közjogi jelleg, amint azt az ugocsaai statutumból láttuk s ezt a közjogi jelleget a vármegyék is elismerik. A jegyző rátermettségét, nemkülönben a szükséges erkölcsi feltételeket is vizsgálják s ennek elbírálását egyes helyeken a földesúri, vagy a járási tisztekre bízzák. A jegyzői állás betöltéséhez szükséges személyi kellékeket országos érvénnyel szabályozza az 1836: IX. tc., mely szerint a jegyzőséghez szükséges képességek: 1. az ügyesség és 2. a jó erkölcs.

Az akkor még kezdetleges módon körvonalazott személyi feltételeket, nemkülönben a jegyző feladatát sokkal világosabban határozza meg a második községi törvény előkészítésekor a községi jegyzőknek 1869-ben tartott első országos értekezlete. Az értekezlet által kidolgozott emlékirat szerint a jegyzői tisztre a nép által választandó olyan egyéneket kell alkalmazni, akik ügy elméleti, mint gyakorlati szakképzettségüket igazolni képesek. Hiszen a jegyzőnek — mondja az emlékirat — erkölcsi magaviselete és becsületessége által a nép előtt példával kell szolgálnia, a községi ügyekben pedig tökéletes jártassággal kell rendelkeznie, mert különféle közigazgatási, pénzügyi és jogi kérdéseket kell megoldania, vagy azok tekintetében felvilágosítást nyújtania; feladata továbbá kötelező jogérvényes okiratok kiállítása és mindezek folytán a községi ügyekre vonatkozó törvényeket, rendeleteket és utasításokat alaposan ismernie kell.

33. A jegyző jelenlegi helyzete. A községi jegyző jelenlegi állását, szolgálati és jogviszonyait, feladatkörét az 1886: XXII. tc., képesítését az 1900: XX. tc., az 1030/1945. M. E. sz. rendelet, 7570/1946. M. E., 200.878/1946. B. M. sz. rendelet, illetményeit az 1904: XI. tc., az 1913: LX. tc., az 1923: III. tc., valamint a 141.000/1924. B. M. rendelet, a jegyzői nyugdíjat pedig a 142.000/1924. B. M. sz. rendelet szabályozza.

Minden községnek kötelessége jegyzőt tartania, még pedig úgy, hogy a nagyközségek külön-külön, a kisközségek pedig községi körönként együttesen tartanak legalább egy jegyzőt. A községi jegyző a községi törvény szerint az előjáróságnak hivatalból tagja. Mint ilyen a községi képviselőtestület választja. Kisközségekben a jegyzőt a szövetkezett helységek képviselőtestületeinek egyeteme választja. Itt a körjegyzőt a szövetkezett községek közösen fizetik. Azt, hogy valamely körjegyzőség a körjegyző mellett segédjegyzőt is tartson, úgyazintén azt is, hogy a körjegyző és segédjegyző melyik községben lakják s a szövetkezett helységek mily mértékben járuljanak a kör-

jegyző fizetéséhez s a közös kiadásokhoz, a képviselőtestületek, s az illető közigazgatási tisztviselő meghallgatása mellett esetről-esetre az alispán határozza meg.

A jegyző választása általános szavazattöbbséggel történik, egyébként ugyanolyan módon, mint egyéb községi eljárásoké. Ha általános többséget a jelöltek közül egyik sem kap, új szavazásnak van helye a legtöbb szavazatot kapott két jelölt között, egyenlő szavazat esetében a sorshúzás dönt. A választás ellen a törvényhatósági kisgyűléshez fellebbezéssel és onnan a közigazgatási bírósághoz panasszal lehet fordulni.

Ha községi vagy körjegyzői állás üresedésbe kerül, kis- és nagyközségekre nézve a járási főjegyző nyilvános pályázatot hirdet, melyet a törvényhatóság területén, szükség esetében a szomszédos megyékben is, sőt a körülményekhez képest országszerte meghirdet. A pályázat alapján a pályázók közül, ha három vagy ennél több pályázó volt, a járási főjegyző legalább hármat tartozott jelölni, akik közül a képviselőtestület választott. Kevesebb pályázó esetén mindegyiket jelölni kellett. A kijelölésre jelenleg a 155.310/1946. B. M. már említett rendelet intézkedései az irányadók.

Az ideiglenesen megürült állásokat behelyettesítés útján kell betölteni addig, míg végleg meg nem ürül, amikor haladéktalanul gondoskodni kell a végleges betöltésről. A helyettesítést a járási főjegyző eszközli. Más községi állásra a képviselőtestületnek a járási főjegyző elnökle mellett tartott közgyűlése helyettesít.

34. A községi jegyző képesítése. A községi jegyző képesítését az 1900:XX. tc. alapján felállított állami jellegű községi közigazgatási tanfolyamokon szerzi meg. Ilyen tanfolyamok Egerben, Nyiregyházán és Szombathelyen vannak felállítva. A tanfolyamra a középiskola nyolcadik osztályát végzett olyan személyek vehetők fel, akik iskolai tanulmányaik befejezése után valamely községi jegyzői irodában töltött legalább egy évi gyakorlatot igazolni tudnak. Aki a tanfolyamot sikeresen elvégzi s annak befejezése után a tanfolyam színhelyein működő vizsgabizottságok előtt a községi közigazgatási képesítésvizsgát sikeresen leteszi, oklevelet kap s ezzel az országban bárhol pályázhat községi jegyzői állásra.

Jog- vagy államtudorok, valamint jog- vagy államtudományi államvizsgával rendelkezők, valamint azok, akik közigazgatástudományi oklevelet szereztek, ha a községi jegyzői irodában töltött legalább egyévi gyakorlatot igazolni tudnak, tanfolyam elvégzése nélkül is tehetnek községi közigazgatási vizsgát. Akiknek pedig bírói vagy ügyvédi képesítésük van, nemkülönben a vármegyei

valóságos tisztviselők községi jegyzői állásokra vizsga nélkül is minősítve vannak.

Az 1030/1945. M. E. számú rendelet ezen még azt a könnyítést teszi, hogy bár a községi jegyzői állás betöltésénél figyelemmel kell lenni az előírt képesítésre, de megengedi megválasztani azokat is, akik valamely önkormányzati testületben, érdekképviselői szervben, társadalombiztosítási vagy más önkormányzatban, szakszervezetben, szakmai testületben, politikai pártban stb. való munkásságuk révén megfelelő igazgatási gyakorlatot szereztek, úgy azonban, hogy minden községben (körjegyzőségben) legalább egy jegyzői képesítéssel bírói jegyzőnek kell lennie. A képesítés alóli felmentést a képviselőtestület kérésére a belügyminiszter adja meg. Mindazoknak a községi jegyzőknek azonban, akik az előírt képesítéssel nem rendelkeznek, hivatalbalépésüktől számított egy éven belül a belügyminiszter által előírt anyagból vizsgát kell tenniük. A vizsga sikertelensége esetén a megbízás megszűnik.

A képesítés megszerzésére vonatkozólag is könnyítést tesznek a 7570/1946. M. E. és a 200.878/1946. B. M. sz. rendeletek, amelyek rövidített közigazgatási tanfolyamok tartását írták elő, melyeken 10 hét alatt megszerezhető a jegyzői képesítés. Az említett kormányrendelet arra is felhatalmazta a belügyminisztert, hogy az 1946/47. évben szervezendő közigazgatási tanfolyamokra azokat is felvehesse, akik a megkívánt egyévi jegyzői irodai gyakorlattal nem rendelkeznek.

35. A jegyző felelőssége. A jegyző felelőssége háromirányú: 1. vagyoni, 2. büntetőjogi és 3. feyelmi felelősség. A jegyző felelőségére az előjáróság tagjaira a községi törvény által előírt vagyoni felelősség irányadó.

A büntetőjogi felelősséget ugyancsak az általános törvények határozzák meg a többi köztisztviselőkre érvényes büntetőjogi szabályok szerint.

A feyelmi felelősség vonatkozik az állami és törvényhatósági rendeletek végrehajtására, melyért a bíró és a jegyző együttesen tartoznak felelőséggel. A járási főjegyző a körjegyzőséghez tartozó községekre nézve a körjegyzőhöz intézi rendeleteit, ki azt az illető község bírájával együttesen vagy egyetértőleg hajtja végre. Az előjáróságra nézve azokban a belügyekben, melyekben a község a törvény korlátai között önállóan intézkedik, elsősorban a képviselőtestület, másodsorban a járási főjegyző gyakorolja a felügyelet és ellenőrzés jogát. A feyelmi eljárást régebben a községi törvény szabályozta. Az 1929:XXX. tc.-nek IV. része az önkormányzati tisztviselők feyelmi eljárását részletesen szabályozza s e törvény rendelkezései érvényesek a községi tisztviselőkre, így a jegyzőkre is. E törvény

szerint fegyelmi eljárásnak van helye az ellen a községi tisztviselő ellen : aki 1. megsérti, vagy hanyagul teljesíti kötelességeit, vagy 2. a köztisztviselői állás tekintélyével össze nem férő magatartásával állásának, vagy a tisztviselői karnak tekintélyét csorbítja, vagy a tiszteletre és bizalomra méltatlanná válik, vagy 3. korlátlan cselekvőképességének elvesztése, testi vagy szellemi erőinek fogyatkozása miatt, vagy egyéb okból hivatali állásának betöltésére alkalmatlanná lesz. A fegyelmi eljárást a járási főjegyző, az alispán, a közigazgatási bizottság, a kisgyűlés, a törvényhatósági bizottság közgyűlése, a főispán vagy a belügyminiszter rendelheti el. Fegyelmi hatóságként elsőfokon az alispán jár el, másodfokon a közigazgatási bizottság fegyelmi választmánya és harmadfokon a fegyelmi bíróság. Egyebekben az önkormányzati tisztviselőkre érvényes fegyelmi eljárási jog vonatkozik a községi jegyzőre és más községi tisztviselőkre (I. a »Magyarország közigazgatása« c. kötetben.)

36. A községi jegyző illetményei. A községi jegyző illetmények tekintetében az állami tisztviselőkkel egy tekintet alá esik. Az önálló jegyző kezdő illetménye az állami rendszerű fizetési osztályok közül a IX. fizetési osztályban kezdődik a fokozatos előlépéssel a VII. fizetési osztályig haladhat előre. A segédjegyzők szolgálatukat a XI. fizetési osztályban kezdik és a VIII. fizetési osztályig haladhatnak előre. [2500/1945. M. E. r. 19. § (4) és (5) bek.] Az állami fizetési rendszernek megfelelő osztályokba sorozták a községek mindazoknak az alkalmazottainak állásait is, akik a község igazgatásával járó irodai, vagy szakszerű tennivalók hivatásszerű ellátására rendszerezett állandó állásban élethossziglan, esetleg helyettes minőségben ideiglenesen vannak alkalmazva. Azt, hogy az ideiglenesen alkalmazott előjárók részesüljenek-e fizetésben és mekkorában, az egyes községek szabályrendeletben állapítják meg. Ott pedig, ahol a közbiztonsági viszonyok kívánják, a törvényhatóság elrendelheti, hogy az előjárók házat és egyéb vagyonát a község költségén tűzkár ellen biztosítsák.

Azoknak a községi alkalmazottaknak, akik olyan rendszeresített állást töltenek be, amelyre őket élethosszig választották meg, saját maguk és hozzátartozóik javára ellátásra van igényük. A községi alkalmazottak ellátása a vármegyei nyugdíjalap terhére esik, amelyet a községek nyugdíjalapjával egyesítettek.

37. A községi jegyző magatartása. Nem hiába állították fel az előző századokban a községi jegyzői állás elnyerésére személyi képesítési feltételt az ügyességet és az erkölcsöt s nem hiába állapította meg a községi jegyzők első kongresszusa 1869-ben, hogy a községi jegyzőnek jó példával kell a faluban lennie, elengedhe-

tetlen és szükségszerű követelmény az, hogy községi jegyző megfelelő magatartást tanúsítson. Habár állását nem is szabad a falu irányító állásának tekinteni, magasabb műveltsége, kulturáltsága és a közigazgatás vezetésében betöltött közjogi szempontok tekintetében is fontos szerepe biztosítja azt a lehetőséget, hogy magatartása szinte döntően befolyásolja a falu életének irányítását. Éppen ezért fokozott gonddal kell kiválasztani azokat, akik a jegyzői pályára mennek, a kiválasztáson felül gondoskodni kell sokirányú és nagy tájékozottságot biztosító képzésükről, ugyanakkor azonban nevelni is kell őket a közösségi életre, melynek olyan fontos alakítói lesznek. Az átmeneti időben rövidített tanfolyamot végzettek, nemkülönben a rendes tanfolyamot végző jegyzőket is továbbképző és nevelő tanfolyamokra időnkint be kellene hívni, hogy az ország közigazgatási feladatait áttekinthetni tudják s bele ne merüljenek a szűk látókörű helyi életszemléletbe, hanem minden cselekedetükkel beilleszkedni tudjanak a nagyobb közösségnek, a nemzetnek a munkájába.

A jegyző magánélete nyitott könyv a község lakói előtt. Éppen ezért fokozott mértékben kell arra ügyelnie, hogy élete összhangban legyen azzal a közösségi munkával, amit hivatásánál fogva végeznie kell. Hogy élete olyan legyen, mely nem kelt a községben botrányt, hanem amit a község minden lakója elérendő példaképnek tekint.

A jegyző magatartása is nagy befolyással van arra, hogy miként vélekedik a közigazgatásról s azon keresztül a magyar államról is a község lakossága. A községi ügyviteli szabályzat — ismételtelen hangsúlyozza, hogy a jegyzőnek a községi lakók ügyes-bajos dolgainak intézésére rendelkezésre kell állnia. A feleknek ugyanis joguk van a nekik kézbesített hivatalos iratra nézve saját lakóhelyük helyi hatóságától magyarázatot kérni, ügyeik miben állása felől felvilágosítást kívánni. Az e végből jelentkező feleket a jegyző köteles a megfelelő útbaigazításokkal legjobb tudomása szerint és pedig ingyen ellátni. Ha pedig maga megfelelő felvilágosítást adni nem tudna, a felet kellő helyre utasítani. Általában a felek iránt előzékeny bánásmódot kell tanúsítania. A jegyző magatartása állandó szolgálatkészség legyen a község lakóival szemben. A fél ne érezze soha, hogy a jegyzői hivatalban az ügyét — esetleg kényszeredetten, — sőt talán gorombán intézik, hanem egyrészt azt érezze, hogy az ügyet elintézik, másrészt pedig, hogy aki intézi, szívesen intézi, mert a szíves elintézést kötelességének tartja. A jegyző munkájának tehát minden rendszeresség, szakszerűség mellett sohasem a bürokrácia kiépítését szabad szolgálnia, hanem állandó segítői készséget kell felmutatnia a község népével szemben, akik különféle ügyeik intézésében az ő segítségére szorulnak. Így éri el a jegyző azt, hogy a falu bízik

benne, s hogy megbecsült tisztviselője lesz annak a közösségnek, mely őt alkalmazta.

VIII. FEJEZET.

Felügyelet a községek felett.

38. A községek a vármegye hatósága alatt állanak. A hatósági alávettség azonban a vármegyével szemben — a megyei városok kivételével — nem közvetlen, hanem a vármegye és a községek (nagy és kisközségek) közé a járási hatóság van, mint közvetítő beékelve. A községi törvény is megállapítja, hogy a kis- és nagyközségek a járási illetékes tisztviselők közvetlen felügyelete és ellenőrködése alatt állnak, ennek útján veszik a törvényhatóság rendeleteit és ezekre nézve a törvényhatósággal e hatósági közeg útján érintkeznek. (1886 : XXII. tc. 31. §.) *E hatósági közeg a járási főjegyző.*

39. A járási főjegyzőnek a járás, tehát a járáshoz tartozó községek területén I. fokú hatósági jogkör van mindazokban a közigazgatási ügyekben, melyekben az I. fokú hatósági jogkör nincs meghagyva a községi, kivételesen fenntartva a vármegyei hatóságnak, vagy nem tartozik valamely szakigazgatási szerv hatáskörébe. *Mindazokban az ügyekben, amelyekben a községet illeti az I. fokú hatósági jogkör, a járási főjegyzőnek felügyeleti joga van a község felett, de ilyenkor sohasem fellebbezési fórum, hanem a fellebbezés a vármegye hatóságához (alispán, kispán) történik.* A járási főjegyző csupán felügyel a jogszabályok rendelkezéseinek betartására. De e felügyeleti jogkör mellett jelentős szervezési jogkör is illeti meg a községi önkormányzat szerveinek újjáalakításakor. Hatásköre (eddig főszolgabírónak hívták a járási főjegyzőt) szélesebb volt a közigazgatási szervezetben vele egy sorban álló megyei városi polgármesternél. Míg ugyanis a megyei városban a rendőrhatalom I. fokú jogkört a rendőrség látta el, a járás területén e hatósági jogkör a főszolgabíróé volt. A magyar államrendőrség és ezzel kapcsolatban a járási kapitányságok felállításával a járási főjegyző elsőfokú rendőrhatalom jogköre megszűnt és a járási kapitányságokra szállott át. Mindemellett törvény mondja ki, hogy a *járás főjegyző a járás első tisztviselője, aki felügyel a hatósága alatti községekre, gyakorolja azokat a jogokat és teljesíti azokat a köteleességeket, melyeket a törvények és szabályrendeletek reáruhaznak. Egyéni hatóság, aki a hozzá beosztott járási jegyző(k)vel, közigazgatási gyakornokokkal, járási írnokokkal, díjnokkal, valamint szakközvegekkel (járás tisztviselő, állatorvos, gazdasági felügyelő, tűzrendészeti felügyelő, szociális titkár) és kezelő személyzettel rendelkezik és ellátja a járás ügyvitelét. Külön pecsétje van. Akadályoztatása*

esetén törvényszerű helyettese a járási jegyző (ha többen vannak, a szolgálatban idősebb járási jegyző).

A járási főjegyző jogkörébe tartozik — mint már említettük — a községi önkormányzati testületek újjáalakításánál az elnöklés joga (ő a választási elnök). Döntő szerepe volt eddig a választási névjegyzékek összeállításánál. Elnöke a tisztújító széknek, ő tűzi ki a választás idejét, gondoskodik a választás zavartalan lefolyásáról. *Megilleti a kijelölés joga* : a bírói, jegyzői, segédjegyzői, községi irodatiszti és körállatorvosi tisztségekre, a többi állásokra nézve pedig elnöklete alatt a képviselőtestület gyakorolja ezt a jogot. Ha időközben valamely jegyzői vagy körállatorvosi állás megüresedik, a járási főjegyző gondoskodik a behelyettesítésről. Ő engedélyez a vármegyei szabályrendeletben meghatározott időtartamig a községi tisztviselők részére szabadságot, de úgy, hogy a szabadságolások miatt a községi ügymenet fennakadást ne szenvedjen.

A községek vagyonekezelése és háztartása tekintetében a járási főjegyző örökös a felett, hogy a közvagyon meg ne csorbuljon, a községek háztartási kiadásai a szükségletek és teherbíróképesség helyes összhangja mellett a képviselőtestület által elfogadott és felsőbb hatósági jóváhagyást kapott költségvetési előirányzat kereteit túl ne lépjék. Felügyel a zárszámadások gondos okmányolására és arra, hogy a felelős számadók a költségelőirányzat hitelet engedély nélkül át ne léphessék. Felügyel arra, hogy a községi jövedelmek felhasználása és gyümölcsözőtetése szabályszerű és gazdaságos legyen. Felülvizsgálja a közbirtokosságok (volt úrbéresek, legelőtársulatok) vagyonekezelését és az észlelt esetleges szabálytalanságokról felvett jegyzőkönyvét a szükséges intézkedések megtételéig a vármegye alispánjához, illetve a vm. közigazgatási bizottság gazdasági albizottságához terjeszti fel. Ellenőrzi, hogy a községi vagyon bérbeadása szabályszerűen, nyilvános árverésen történjék s a községeknek azokat a jövedelmeit, melyek előbb a községi kiadások fedezetére szolgáltak, a jövőben is erre fordítsák. Ellenőrzi azt is, hogy az előjáróság minden, a község ellen indított pert idejekorán bejelentsen, hogy ha a község érdekeit komoly veszély fenyegetné, előterjesztéssel élhessen az alispánhoz, hogy a vármegye főügyészét megbízza a község érdekeinek képviselésével.

A közigazgatási reformtörvény (1929 : XXX. tc. 75 §) értelmében a járási főjegyző a községi tisztviselőkre, vagy előjárókra enyhébb beszámítású mulasztás vagy szabálytalanság esetén 5 P-től az illető napidíjának ötszöröséig terjedhető *pénzbírságot* róhat ki. Ha pedig a községi alkalmazottak megsértik, vagy hanyagul teljesítik köteleességeiket, állásuk tekintélyével össze nem férő magatartást tanúsítanak, testi, vagy szellemi fogyatkozás, vagy egyéb okból

hivatali állásuk betöltésére alkalmatlanná válnak, a járási főjegyző a fegyelmi eljárás megindítását elrendelheti és egyidejűleg, vagy a fegyelmi eljárás folyamán bármikor állásától fel is függesztheti.

Végül a járási főjegyző jogosult dönteni a községi törvényben (1886: XXII. tc. 18. §) foglalt felhatalmazás alapján a járáshoz tartozó két község között vitássá vált illetőség ügyében.

A járási főjegyző ellenőrzi a községi anyakönyvvezetést is. Jelentős szerepe van, mint I. fokú, illetve felügyelő hatóságnak az egyes szakigazgatási ügyekben, így iparügyekben, katonai ügyekben, vallásgyakorlat, iskolák feletti (nem pedagógiai vonatkozású) felügyelet tekintetében, közegészségügyben, a közüti ügyekben, a gazdasági cseléd és munkaadó között felmerült vitás ügyekben, de fontos jogköre van gazdasági rendészet, az állategészségügyi igazgatás és a rendőri büntetőbíráskodás terén is.

A járási főjegyzőnek igen tágkörű befolyási lehetősége van a jó közigazgatás kialakítása tárgyában. Ezt nemcsak az egyes konkrét ügyekben tett intézkedéseivel érheti el, hanem egyrészt a hivatalvizsgálatok útján, másrészt pedig a járási tisztii értekezletekkel, melyeken a vezetőjegyzők vesznek részt és itt tárgyalják meg az egész járást, vagy egyes községcsoportokat érintő kérdéseket.

40. A vármegye hatósága a községek felett. A járási főjegyző mellett a vármegyének is igen széleskörű jogköre van a községek felett, amelyet szervezés, felügyelet, fellebbevitel, vagyonfelügyelet, beavatkozás, rendelkezés, vezető és irányító, helyettesítő és eljárásptótló, vagy fegyelmi intézkedések alakjában gyakorol. Ezt a működést a jogszabályok szerint a vármegye különböző szervei (törvényhatósági bizottság, kisgyűlés, alispán, árvaszék, tisztii főügyész, főispán) végzik. A kisgyűlés állapítja meg a nagy és kisközségek járási beosztását, határoz egyetnemértés esetében a kisközségek körjegyzői szövetkezése, illetőleg valamely nagyközséghez való csatlakozása ügyében, kijelöli a körjegyzői székhelyet, határoz a községi határátcsatolások ügyében, megállapítja az orvosi, állatorvosi, körgyámi köröket.

Jelentős joga a vármegye hatóságának, hogy minden olyan határozat, mely a) a községi adó megállapítására, kivetésére és behajtására, b) községi vagyon elidegenítésére vagy szerzésére, hat éven túl terjedő haszonbérletek megkötésére, c) kölcsönvételekre, d) új hivatal rendszeresítésére, vagy a fennálló megszüntetésére, e) a költségvetésben elő nem forduló terhes szerződések megkötésére, vagy felbontására és jelentékeny közművek emelésére, f) történelmi vagy műemlékek fenntartására, átalakítására és lebontására vonatkozik, g) nemkülönben minden határozat, melyre a törvény felsőbb megerősítést rendel, csak a vármegye kisgyűlésének jóváhagyása

után hajtható végre [1886: XXII. tc. 24. § és 1929: XXX. tc. 35. §, illetve 1030/1945. M. E. r. 32. § (6) bek.]. A községi költségvetés jóváhagyását és a községi zárszámadások felülvizsgálatát másodfokon az alispán intézi.

Ha a kisgyűlés a megyei ügyrend értelmében kellő időben felterjesztett határozatot követő legközelebbi ülésében, vagy a kormány a jogorvoslat folytán tett felterjesztés beérkezésétől számított 40 nap alatt nem nyilatkozik, a község határozata hallgatagon helybenhagyottnak tekinthető és végrehajtható.

A törvényhatóság a jóváhagyásra szoruló, vagy fellebbezés folytán eléje került ügyeken kívül csak akkor avatkozhatik bele a község belügyeibe, ha közbenjárását vagy segélyét maga a község képviselője kéri és veszi igénybe, vagy azt a közigazgatás vagy a közbiztonság érdekei követelik.

A vármegye vagyonfelügyeleti joga ennél jóval tágabb terjedelmű és itt már nemcsak a határozatok semmisítésére, hanem pozitív természetű intézkedésekre is kiterjedhet. A vagyonfelügyeleti jog körébe tartozik a vagyonleltár s a már említett számadások felülvizsgálata, nemkülönben a költségvetés jóváhagyása, a felelős számadással tartozó előjárók ellenőrzése, a többi, már a jóváhagyáshoz kötött határozatok felsorolásánál említett ügy.

41. A belügyminiszter felügyeleti joga. A belügyminiszterhez mindenekelőtt jogorvoslat útján kerülnek az egyes konkrét községi ügyek, melyekkel azonban mint felülvizsgálati kérelmet elbíráló hatóság csupán jogszabálysértés vagy hatásköri túllépés esetében foglalkozik. Igaz, hogy ilyenkor a miniszter jogosult a községi határozat felretételével az ügyet érdemlegesen elbírálni és eldönteni, de elrendelhet új eljárást és határozathozatalt is. Célszerűségi szempontokat azonban ilyen ügyek elbírálásánál a belügyminiszter nem érvényesíthet.

Jóval szélesebbkörű beavatkozási joga van a belügyminiszternek a pénzügyminiszterrel egyetértve a községek vagyonfelügyelete tekintetében. Ha ugyanis a községi pótdadó az 50%-ot meghaladta, annak engedélyezése és a költségvetések ellenőrzése a belügyminiszternek a pénzügyminiszterrel egyetértetten hozott döntésének volt fenntartva. Ha tehát 50%-nál magasabb pótdadó kivetésére volt szükség, az alispán a költségvetést nem hagyhatta jóvá, hanem azt döntésre fel kellett terjesztenie. Jelenleg a pótdadó kivétele megszünt. De nemcsak a pótdadó engedélyezése vagy megtagadása tárgyában döntött a két miniszter, hanem a költségvetést ú. n. miniszterközi bizottság útján, melyben a két említett miniszter, valamint az esetleg egyes tételeknél érdekelt miniszterek (honvé-

delmi, vallás- és közoktatásügyi miniszter) képviselve vannak, tételenként felülvizsgálja s ennek során tényleg egyes tételeket leszállít, más tételeket felemel, vagy új tételeket állít be. Ennek eredményeként a szükségletek és fedezetek összegének egybevetése után jelentkező mérleghátrahagyást, továbbá az annak fedezésére szükséges pótdókulcsot s a községek részére a *Közületek Támogatási Alapjából* juttatandó *díjazás* összegét megállapítja.

A már említett ú. n. miniszterközi bizottságok a községi költségvetéseket a vármegyék székhelyén 2-3 évenként vizsgálják felül úgy, hogy minden vármegye költségvetésének helyszíni felülvizsgálatára általában két-három évenként kerül sor. Eljárásuk során a belügyminiszter és pénzügyminiszter által egyetértőleg megállapított irányelvekhez igazodnak, a felülvizsgálatnál tehát nem az egyes bizottságok egyéni elgondolásai, hanem az országosan, egységesen megállapított elvek érvényesülnek. Mégis igen sok panasz merült fel ez ellen a bizottsági munka ellen a községek részéről. Már maga az a tény, hogy 50%-os pótdó felett az illetékes miniszterek nemcsak a pótdó tekintetében határoztak, hanem ezen túlmenően jogosultak, vagy magukat jogosultaknak vélték a jogszabályok tágkörű értelmezésével a költségvetés egyes tételeinek nemcsak leszállítására, hanem felemelésére s új tételek felvételére, rendkívül sértette a községi, sőt a vármegyei önkormányzatot, mert olyan szervnek enged pozitív bekenyúlást az önkormányzati életbe, mely távolról az önkormányzattól s éppen azért nem is ismerheti közvetlenül annak szükségleteit. A költségvetéseket felülvizsgáló ú. n. tárcaközi bizottságok egységes irányelvek szerint a helyi viszonyokra tekintet nélkül akarták szabályozni a költségvetési tételeket.

Ez egységes országos irányelvek helyességét egy példa világosan megcáfolja: Pl. irányadó norma volt egy időben, hogy a községnek nyomtatvány- és írószereköltsége nem lehet több, mint a lakosság számának fele pengőben. Pedig attól függ, elég-e a hitel, hogy milyen összetételű a község, valamint hogy milyen helyi vagy országos közigazgatási rendelkezések jönnek. Ahol a lakosság szegény, vagy a gazdasági élet hullámzása folytán sürdűbben jelentkeznek a közigazgatásra való rászorultság esetei, nyilvánvalóan több nyomtatvány és írószer fogy, mint másutt. Az élet igen sokszor rácsúfol az egységes finansziális irányelvekre.

A túlzásba vitt pénzügyi gyámkodás ugyancsak megbénítja az önkormányzat munkáját s elkedvetleníti az önkormányzat képviselőit, mert egyszerű ügyekben sem határozhatnak saját maguk. Nagyobb ügyekben pedig a döntés annyira késik a különböző minisztériumok útvesztőjében, hogy illuzióriussá teszi az egész közigazgatási ténykedést. A túlzott adminisztratív, különösen pedig vagyonfelügyeleti gyámkodás teljesen megbénítja az önkormányzatot. Természetes, hogy szükség van felügyeletre, szükség van arra, hogy esetleg pazarlásba eső önkormányzatot megrendszabályozzák, de a jelenlegi állapot túlzás. E téren javulást hozott a városok és községek háztartási igazgatásának egyszerűsítéséről szóló 2100/1944. M. E. rendelet. Sajnos, a 10.050/1946. M. E. rendeletnek egy intézkedése (6. §) valószínűleg a stabilizációnak nem helyesen értelmezett védelme érdekében ezt az intézkedést most eltörölte, ahelyett, hogy kiterjesztette volna. A kérdés rendezésre vár.

42. A szakigazgatás felügyelete. A belügyminiszteren kívül a szakminisztereknek is felügyelete van szakigazgatási ügyekben a községek felett, amit azok rendszeren a belügyminiszterrel egyetértve gyakorolnak.

A szakminisztereken kívül azonban a szakigazgatás alsóbb szervei is beleszólnak a község ügyeibe s ez okozza a legnagyobb zavart, mert a beleszólás és gyámkodás, sőt utasítás legtöbbször az általános felügyeletet gyakorló hatóság, tehát a járási főjegyző tudta nélkül történik. Különösen rendelkezési joguk van a községgel szemben a pénzügyigazgatóságoknak, adóhivataloknak, járásbíróknak, ügyészségeknek, a községi jegyzőknek, azonkívül minden más hatóságnak, amelyeknek a községi végrehajtó szervek közreműködésére közvetlen szükségük van. Ezeknek a hatóságoknak rendelkezését, éppen úgy, mint a törvényhatóságokét, a község feltétlenül végrehajtani köteles.

Mivel pedig minden egyes hatóság csak saját szakigazgatási érdekeit tekinti s nem veszi figyelembe azt, hogy a községeknek más feladatai is vannak így a községek egyszerre több hatóságtól is kapnak teljes munkaerőjüket igénybevevő feladatot. Ezzel igen gyakran annyira megterhelik a községi adminisztrációt, hogy az feladatának megfelelni nem képes. Innen az a köztudomású megállapítás a községi jegyző túlerheltségéről, amin azonban ezideig mégsem segítettek intézményesen.

Gyakran előfordul, hogy ellenőrzésre egy napon több felsőbb hatóság képviselője jelenik meg a községben és feltartja a jegyzőt, aki összetorlódott munkáját még kevésbé képes elvégezni. Nem volt ritka eset, hogy pl. egy számvételezői kiküldött a számadás helyszíni felülvizsgálatát teljesítette, a főszámvételező hivatalvizsgálatot tartott, a pénzügyigazgatóság kiküldöttje bélyeghiányt vizsgált és az adóhivatali főnök is helyszíni vizsgálatot tartott.

Még veszedelmesebb a számtalan, egymásról tudni nem akaró összeírás rendelet, amely különféle, a közigazgatás magasabb vezetéséhez egyébként szükséges adat összeírását rendeli el. Ezek sok felesleges munkát végeztenek a községekkel, amiket sokkal jobban el lehetne végezni, ha egy hatóság rendelné el s az az összeírás egy évben minden szükségletre kiterjedne. Megkímélnék a községet sok haszontalan munkától és a község lakosságát a folytonos zaklatástól.

Kétségtelen, hogy a felsőbb hatóságoknak munkájukhoz adatokra van szükségük. Ezeket az adatokat azonban egységes szempont szerint s egy hatóságon, a vármegyén keresztül kellene beszerezni s a megterhelést is a vármegyén keresztül kell eszközölni. Akkor elkerülhető lenne az, hogy rendszerentlenül és ötletszerűen terheljék a községeket, az összeírásokat pedig évenként egyszer kell eszközölni, úgy, hogy minden szükséges adatgyűjtésre kiterjedjen s minden szakminisztériumnak, hatóságnak a szükségleteit kielégítse. Egyéb adatokat pedig készen kell tartani községenként, ahogy azt külön fejezetben tárgyalni fogjuk.

Figyelembe kell azt is venni, hogy a községi jegyző mikor van aránylag legkevésbé megterhelve a rendes évi munkával s nagyobb jelentőségű munkát akkor kell megkivánni, amikor egyéb munkával kevésbé van elfoglalva, hogy a tehermegosztás egyenletes legyen. Tudományos vizsgálat megállapította, hogy a jegyző munkaterhe legnagyobb január hónapban, igen magas még februárban, erősen lecsökken márciusban, kissé emelkedik áprilisban, még jobban májusban, a legkisebbet közelíti meg júniusban s alacsony marad szeptemberig. Ekkor fokozatosan emelkedik. Ezeket tehát a munkák megállapításánál figyelembe kell venni.

De nem mellőzhetjük el annak a szükségét sem hangsúlyozni, hogy meg kell szüntetni a vármegyei hatóság, jelesül a járási főjegyzőn kívül a *bírságot* is ha valamely más hatóság szükségesnek lát bírságot alkalmazni a jegyzővel szemben, az csak a járási főjegyző útján történhessen s a járási főjegyző döntésére legyen bízva, hogy alkalmazza-e vagy nem. A községi jegyzővel szemben jelenleg a rendbírságot is annyian gyakorolják, hogy egy-egy rendbírságot nem is tudja megítélni külön-külön a maga ágazatában a mulasztásnak vagy késede-

lemnek indokolatlan fennforgását. Bírásolhat ugyanis a járási főjegyző, az alispán, a főispán, a járásbíró, a közjegyző, az adóhivatal, a pénzügyigazgatóság stb. Természetes, hogy mindegyik hatóság elsősorban a maga ügykörében elrendelt intézkedések teljesítését kívánja meg s nem tekint arra, hogy a jegyzőnek egyéb munkákat is el kell végezni. A bírásolás elfajulása a jegyzői karnak jogos sérelme s rendet kell teremteni olyképen, hogy a bírásolási jogot csak egy hatóság: a járási főjegyző gyakorolja.

43. Hivatalvizsgálat. A hatósági felügyelet gyakorlásának a legközvetlenebb s úgy az ellenőrzés, mint a tisztviselők kioktatása, sőt továbbképzése szempontjából is igen eredményes eszköze a hivatalvizsgálat. Jogszabályaink ismételten kötelességükké teszik a felettes hatóságoknak hivatalvizsgálatok tartását. Így a törvényhatósági törvény a főispán kötelességévé teszi, hogy a községekben tekintse meg a hivatalos eljárást és ügykezelést. Ugyanez a törvénycikk kötelezi az alispánt is arra, hogy a községek belső ügyvitelének és pénzkezelésének ellenőrzéséről időszakonként gondoskodjék. A *Vármegyei Ügyviteli Szabályzat* szerint a járási főjegyző köteles a járásbeli községek ügyvitelét és pénzkezelését, továbbá számvitelét és vagyonnevelését évenként legalább egyszer, illetőleg annyiszor megvizsgálni, ahányszor azt a vármegyei szabályrendelet elrendeli. Számos belügyminiszteri rendelet (44.827/1924, 87.400/1931, 82.500/1932, 135.816/1943. B. M. rendeletek) elrendeli a hivatalvizsgálatokat, különösen a vagyonnevelés vizsgálatát.

Meg kell vizsgálni a járási főjegyzőnek a gyámügyi ügyvitelt, az anyakönyveket is. A *Vármegyei Ügyviteli Szabályzat* évi rendszeres és rendkívüli felügyeleti vizsgálatokat különböztet meg. Az utóbbiak alatt általánosan azokat a felügyeleti vizsgálatokat érti, amelyeket valamelyik ügyviteli ágban tapasztalt szabálytalanság tett szükségessé.

Az *évi rendszeres felügyeleti vizsgálat* a községi közigazgatás minden ágára kiterjed. Ha a pénzkezelés megvizsgálását is felöleli, a vizsgálat megkezdése előtt a hivatalvizsgáló felszólítja a községi pénztárnokot, hogy minden készpénzt és a községet illető vagy azt érintő pénztári értéket, amit naplószerűen kezelnek, helyezzen be pénzszekrénybe. Ennek megtörténte után a vizsgálatot teljesítő a pénzszekrényt bezárja, a kulcsokat a vizsgálat tartamára magához veszi, a számvétség kiküldöttjét pedig felhívja, hogy a pénzkezelésre vonatkozó vizsgálatot kezdje meg. Egyben intézkedik aziránt, hogy a községi pénztárnok és a bíró a vizsgálat tartama alatt a község-házáról el ne távozzék s a pénztárnok a pénztári helyiségben maradjon. Ha ez megtörtént, a vizsgálatvezető az összes iktató-, mutató-, posta- és munkakönyveket, nyilvántartásokat, a magánmunkálatokról készült sorkönyvet maga elé helyezteti, hogy azokba a vizsgálat alatt a vizsgált személyek utólagos bejegyzést ne tehessenek. Ekkor

kezdődik meg a tulajdonképeni hivatalvizsgálat, mely kiterjed a község általános életére, társadalmi és szociális viszonyaira, az adók és köztartozások behajtásának ellenőrzésére, arra, hogy a község kölcsöneit rendesen törleszti-e, törzsvagyonszerzésnél és elidegenítésnél a rendelkezéseket betartották-e, van-e ügybeosztás és ez az ügyek gyors és eredményes intézése szempontjából megfelelő-e. Vannak-e a községnek peresített ügyei és ha vannak, azokkal kapcsolatban megtörténtek-e a község érdekeit védő és biztosító intézkedések, történt-e a község részéről bérbeadott ingatlanra vagy jogokra bérleszállítás és az indokoltan és szabályszerűen történt-e, az ingók leltára fel van-e fektetve, és azt rendesen vezetik-e, a községi pénzszekrény tűz és betörésmentes-e, milyen az üzemek helyzete, azoknak, valamint a község kereskedelmi vállalatnál esetleg vállalt érdekelt-ségének fenntartása kívánatos-e.

A vizsgálat megtekinti a legutóbbi felügyeleti vizsgálat során felvett hiányjegyzéket is s ennek alapján ellenőrzi, hogy az ott felsorolt észrevételeknek a község eleget tett-e?

A vizsgálat kiterjed az ügykezelés ellenőrzésére olyan részletességgel, ahogy az ügykezelési szabályzat előírja, tehát a szabályzat minden rendelkezésének megtartására (beadványok átvétele, iktató-, mutatókönyv, nyilvántartások vezetésére, beadványok iktatása; melléletek feltüntetése, felülbélyegzés, vezérszó helyes megválasztása, bizalmas ügyek sajátkezű iktatása, ügyek elintézése kémpróbákkal, használt mintalapok felülvizsgálata, iratkezelés, postakönyv, jegyzőkönyvek vezetése, határidők betartása, kezelése, magánmunkálatok végzése stb.). Azt is vizsgálni kell, megvannak-e a kataszteri birtokívek, a birtokváltozásokat keresztülvezetik-e. A körjegyző betartja-e a szabályrendeletben megállapított látogatási napokat a kör községeiben? Az iroda felszerelési tárgyai benn vannak-e a vagyonnevelésben?

Kiterjed a hivatalvizsgálat a kihágási ügyvitelre az Rbsz. szerint, a községi bíráskodásra az 1911: I. tc. szerint, a közrendészet, közegészségügy, szociális gondoskodás, mezőgazdaság és állattenyésztés, gazdasági cseléd és munkaügy, erdészeti, vadászati ügyek, ipar, kereskedelem, útügy, iskolaügy, szabadművelés, rokkantügy, anyakönyvi, gyámhatósági és hagyatéki ügyeknek a községi igazgatás terhét képező mozzanatainak megfigyelésére, hogy a jogszabályokat betartják-e, azok végrehajtása célszerű, gazdaságos és eredményes-e. Minden felügyeleti vizsgálatról jegyzőkönyvet kell felvenni, a tapasztalt hiányok pedig hiányjegyzékre kerülnek.

A vizsgálatnak nem kell okvetlenül váratlannak lenni. Ilyennek pénztárvizsgálatnál van helye, míg máskor nem feltétele a vizsgálatnak a váratlanság s ezt jogszabály nem is írja elő. A vizsgálatól

függ tehát, hogy az adott körülmények között váratlan, vagy előre közölt vizsgálatot tart-e célravezetőnek.

IX. FEJEZET.

Közigazgatási eljárás.

1. §. A közigazgatási eljárás általános szabályai.

44. A közigazgatási eljárás a közigazgatási célok elérésére szolgáló cselekmények előre megállapított sorrendjét jelenti. A közigazgatási eljárási jog pedig azoknak a jogszabályoknak az összessége, melyek a közigazgatás és az emberek együttműködésének alaki szabályozását rendezik. A közigazgatási eljárás lényegesen eltér a polgári, de eltér a büntető eljárástól is. A polgári jogi eljárásban vagy két magánfél áll egymással szemben (alperes és felperes), kik között felmerülő jogvitában a közérdeket is szem előtt tartó bíróság dönt azáltal, hogy a jogot alkalmazza és így az igazságot érvényre juttatja. Büntető ügyekben a vádlott az alperes, a sértett a felperes, a közérdeket az ügyész köteles képviselni s a bíró az igazságnak megfelelően alkalmazza a jogszabályokat. A közigazgatási eljárás során legtöbbször nem magánfelek állnak egymással szemben, hanem az államhatalom által képviselt közérdek kerül közvetlenül a magánféllel összekötetésbe. (Pl. az iparengedélyek.) Ezek az ügyek a közigazgatási eljárás szokásos esetei. Vannak azonban a közigazgatási eljárás során is olyan esetek, amikor nem egy fél, hanem két vagy több fél állnak egymással és a hatósággal szemben. (Pl. a kisajátítási ügyekben.) Ez utóbbi ügyek kevéssé gyakoriak s ezeket nevezzük *vitás*, vagyis *kontenciúzus* közigazgatási ügyeknek s ilyenkor az eljárásra nem a közigazgatás általános szabályai, hanem különleges szabályok nyernek alkalmazást.

A közigazgatási eljárás általában sokkal változatosabb, mint a bírói eljárás s ezért van az, hogy ezideig egységes törvényben nem sikerült összefoglalni. Több kísérlet is történt az eljárási kódex elkészítésére, de törvényhozási úton az eljárási jogot egységes kódexben eddig még nem szabályozták.

A községi közigazgatásban legtöbbször az egyszerű közigazgatási eljárás ügyei fordulnak elő, bár előfordulhatnak vitás közigazgatási ügyek is.

A községi közigazgatási eljárás nem képez külön joganyagot, hanem az általános eljárási szabályok vonatkoznak rá. Az alábbiakban tehát az általános eljárási szabályokat tárgyaljuk és csak olyankor térünk ki külön a községi vonatkozásokra, amikor annak különös fontossága van.

A már említett általános eljárási jogon kívüli a magyar közigazgatási jog számos különleges eljárási jogi törvényt, illetve jogszabályt ismer. Külön szabályok rendezik a fegyelmi jogkört, a községi bíráskodást, a területi önkormányzat testületi szerveire vonatkozó ügyrendet, a közadók kezelését, a rendőri büntető eljárást stb.

45. **Hatáskör és illetékesség.** A közigazgatási szerv, mielőtt egy felmerült ügyben eljár, előbb azt vizsgálja meg, hogy az ügyben jogosult-e eljárni. Megvizsgálja tehát, hogy van-e *hatásköre*, vagyis azt állapítja meg a felmerült ügygel kapcsolatban, hogy *ilyen ügyek intézésére jogosult-e* (pl. építési engedély kiadására megyei városban a polgármester, községekben a járási főjegyző jogosult). A *hatáskört hivatalból kell megállapítani*. A hatáskör hiányát az eljárás egész folyamán, fellebbvitel során is ugyancsak hivatalból kell megállapítani. A felek hatáskör hiánya miatt ugyanis az eljárás bármely szakában tehetnek kifogást. Ha valamely felsőbb hatóság az ügyet jogerősen valamely alsóbbfokú hatóság hatáskörébe utalta, az utóbbinak hatáskörét sem maga ez a hatóság, sem a felek nem tehetik többé vitássá. A hatásköri hiánynak a megállapítása azzal a következménnyel jár, hogy az illető hatóság eljárását haladéktalanul megszünteti.

A hatáskör megállapítása mellett meg kell állapítani az *illetékességet is*, ami azt jelenti, hogy az azonos hatáskörű szervek között az adott ügyben *melyik hivatalt eljárni* (pl. Péter községben építési engedély megadásáról az illetékes eljáró szerv a győrszentmártoni járási főjegyzője). Bár az illetékesség vizsgálata a hatóság részéről kötelező, az illetékességet a hatóság az eljárás folyamán csak akkor veheti újra vizsgálat alá, ha arról szerez tudomást, hogy illetékességében az eljárás folyamán változás állott be. Illetékesség hiánya miatt az érdekelt fél is csak az első írásbeli beadványában, illetőleg a részvételével megtartott első szóbeli tárgyalás kezdetén tehet kifogást. A később tett kifogás tehát nem vehető figyelembe. Ha pedig az illetékesség tekintetében az eljárás folyamán változás áll be, egyedül a hatóság jogosult arra, hogy ennek tudomására jutásakor illetékességét újra vizsgálat alá vegye. Ez azt jelenti, hogy a felek ezt nem kérhetik és ha a hatóság illetékességét nem kívánja az eljárás során hivatalból felülvizsgálat alá vonni, ebben kénytelenek megnyugodni.

Némely esetben valamely jogszabály meghatározott ügyekben egyes hatóságnak *kizárólagos illetékességét* állapítja meg. Ilyenkor csak a jogszabály által felruházott hatóság jogosult az eljárás lefolytatására. Ha a hatóság előtt a fél hatásköri, vagy illetékességi kifogást terjeszt elő, annak elutasítása miatt csak abban a fellebbezésben lehet orvoslást kérni, amely az ügy érdemére vonatkozó véghatározat ellen irányul.

46. A hatóságok hatásköre közigazgatási ügyekben a következőképpen alakul:

Elsőfokon az a közigazgatási hatóság jár el, amelyet a hatályban álló jogszabályok elsőfokú hatóságként jelöltek ki. (Bányaügyi kisajátítási ügyekben azonban elsőfokon a törvényhatóság első tisztviselője jár el.)

Másodfokon a következő hatóságok intézkedhetnek: 1. Ha elsőfokú hatóságként a törvényhatóság első tisztviselőjénél alsóbb fokú hatóság járt el elsőfokon, akkor a másodfokú hatóság *közérdekű ügyekben a ktsgyűlés* (kivéve a községi költségvetések jóváhagyását és községi zárszámadások felülvizsgálatát, melyekben másodfokon az *alispán* dönt.) *Egyesek magánügyeiben* a másodfokú hatóság a *törvényhatóság első tisztviselője* lesz. 2. Ha az elsőfokú hatóságként a törvényhatóság első tisztviselője, vagy vele egyenrangú, vagy magasabb hatóság jár el, másodfokú hatóság az *illetékes miniszter*. Ha pedig valamely ügyben jogszabályaink a közigazgatási bírósághoz panaszt engedélyeznek, már az elsőfokú hatóság határozata ellen lehet a *közigazgatási bírósághoz* panasszal élni.

Hatósági fokozat szempontjából *közérdekűnek* azokat a *közigazgatási ügyeket* lehet tekinteni, amelyek a *közületek önkormányzati működési körébe* tartoznak. Tehát a rendőri természetű (rendészeti kérdések) hatósági fokozat szempontjából az egyesek magánügyeivel esnek azonos elbírálás alá. *Közérdekű* tehát az az ügy, amely egyes meghatározott személyek *érdekkörén túl egyénileg meg sem határozható személyekre terjed ki*. Ha az ügy részben magán, részben közérdekű, vagyis *vegyes* ügy, az eljárást nem lehet kettéválasztani, ezért azt közérdekűnek kell tekinteni.

47. Felek szerepe a közigazgatási eljárásban. Míg a polgári peres ügyeknél a per csak a fél kezdeményezésére indulhat meg s ha a fél a per folytatásától eláll, az bármikor megszűnik, tehát a félnek joga van a per felett dönteni, addig a közigazgatási ügy közérdekű természetének megfelelően nincs a felek tetszésére bízva, hanem az eljárás lefolytatására a hatóság akkor is kötelezve van, ha azt a magánfél nem kéri. Van ugyan olyan közigazgatási ügy, mely a magánfél kérelmére (előterjesztésére, panaszára, feljelentésére) indulhat meg, de a legtöbb esetben az eljárás megindítását a hatóság hivatalból kezdeményezi.

48. Szóbeliség, írásbeliség. A közigazgatási ügyekben az írásbeliség a túlnyomó. Szóbeliségnek igen kevés szerepe van, s tárgyalást csak egyes különleges eljárási eseteknél (örökösödési, kisajátítási, telepengedélyezési, fegyelmi, rendőri büntetőbíraskodási ügyekben)

kell tartani. Míg a bírói eljárásban rendszeren két fél áll egymással szemben és a bíró két fél részvételével megtartott eljárás alapján hozza meg az ítéletet, közigazgatási ügyben csak az egyik fél áll a hatósággal szemben, mely a közérdeket szem előtt tartani köteles. Ilyenkor a fél meghallgatását a jogszabály az általános eljárás során ritkán teszi kötelezővé, de a valóságban a közigazgatási hatóság nemcsak a fél beadványára hozza meg írásbeli döntését, hanem a felet meg is hallgatja. Jogosult a fél ugyanis panaszát, kérését szóban is előterjeszteni, amikor a közigazgatási hatóság jegyzőkönyvet köteles felvenni (lásd az ügyviteli fejezetnél). De máskor is a fél többnyire személyesen hozza a közigazgatási hatóság elé írásbeli kérelmét és részletesen megindokolja azt.

Jogszabályaink a bizonyítási eljárás és a bizonyítási eszközök tekintetében az általános közigazgatási eljárás folyamán nem intézkednek, hanem ez esetben a polgári perrendtartásról szóló 1911: I. tc. idevonatkozó rendelkezéseit kell irányadónak tekinteni. A bizonyítás során tehát a beismerésen kívül a közigazgatási eljárásban is szerepelnek a tanúk, az okiratok, a szemle, a szakértők s az eskü. Egyes különleges eljárási esetekben azonban ezeknek alkalmazásáról a közigazgatási jogszabályok is intézkednek, így pl. a közigazgatási bíraskodásról alkotott törvény kimondja, hogy a közigazgatási bírósági eljárásban nincs helye az esküvel való bizonyításnak.

2. §. A közigazgatási határozatok és a jogorvoslatok.

49. A határozatok fajtái és kellékei: A közigazgatási hatóságok akaratkijelentését általában *határozat* gyűjtőnévvel jelöljük. A határozatok a közigazgatásban lehetnek: 1. véghatározatok, 2. közbeeső határozatok, 3. végzések. *A véghatározat az ügydöntő, vagy az ügydöntés mellőzését kimondó határozat.* A véghatározat meghozatala annyit jelent, hogy az illetékes hatóság az ügygel többet nem kíván foglalkozni és döntése megváltoztatását csak jogorvoslati úton lehet elérni. *Közbeeső határozat az, amely a véghatározat kimondása előtt, annak mintegy előkészítéseként jön létre.* (Idézés, tanukihallgatás, szakértői szemle elrendelése, a választás kitűzése stb.) *Végzésnek azt a határozatot nevezzük, amellyel a hatóság az elkészít, vagy meg nem engedett jogorvoslatot visszautasítja.* A végzésnek tehát az általános közigazgatási eljárásban igen szűk köre van. *Vel*

Az általános közigazgatási eljáráson kívül a *rendőri büntetőbírósági eljárásban* háromféle határozat szerepel. Ezek: 1. büntetőparancs, 2. az ítélet, 3. a végzés. *A közigazgatási bíróság előtti eljárásban* az ügy érdemére vonatkozó döntéseket *ítéletnek*, más határozatot pedig *végzésnek* nevezik.

A határozatok meghozatalának módjáról, valamint tartalmáról eljárési szabályaink általában nem rendelkeznek. Mindenesetre lényeges kelléke az írott határozatnak, hogy ott megnevezve legyen: 1. a kibocsátó hatóság, 2. az ügyirat száma, vagy jele, 3. a határozat tárgya, 4. a határozat (véghatározat, végzés) elnevezése, 5. a tényállás rövidebb leírása, 6. a tulajdonképeni rendelkező rész, 7. annak közlése, hogy a határozat ellen mely határidőben és hova benyújtandó jogorvoslatnak van helye, 8. az indoklás, melyben a határozatot hozó hatóság megokolja azt, hogy miért határozott a rendelkező rész értelmében, 9. dátum, 10. aláírás. Nincs megállapítva a jogszabályokban az sem, hogy az ügyeket hány nap alatt kell elintézni. Kivételek az ügyviteli szabályzatok, így a községi ügyviteli szabályzat is, amely előírja, hogy 8 nap alatt minden ügyet el kell intézni. Tekintettel azonban arra, hogy az elintézésnek szankciója nincs, gyakorlati jelentősége csak annyi, hogy ha az illetékes szerv nem intézkedik, ellene hivatalvizsgálat alkalmával fegyelmi eljárást lehet indítani.

A közigazgatási határozatok közlése rendszerint a fél előtt való kihirdetéssel történik meg. Vannak olyan közigazgatási határozatok is, amelyek közszemléretétel (kifüggesztés) útján lesznek közhírré téve. Ilyenek a közérdekű községi képviselőtestületi határozatok vagy a választói névjegyzék. Ha a kihirdetés valamely ok, így pl. a felek távolléte miatt nem történhetik meg, a határozatot az érdekelt felekkel írásban kell közölni. Általában a fél előtt kihirdetett szóbeli határozatokat írásban is ki kell adni, kivéve, ha a határozat olyan természetű, amely ellen jogorvoslatnak helye nincs, vagy jogszabály írja elő a határozat kiadását. Az írásbeli határozatok közlése kézbesítés útján történik, amelynek szabályait az ügyviteli fejezetben ismertetjük.

50. Jogerő a közigazgatásban. A határozatok jogerőssé válása kétféleképpen történhetik: *alaki jogerő* útján, amely olyan határozatoknál áll fenn, amely ellen rendes jogorvoslatot használni nem lehet, *anyag jogerő* útján, amely olyan határozatoknál áll fenn, amely az ügyet végleg eldönti, vagyis az ügy többé hatósági elbírálás alá nem kerülhet. Az alaki jogerő általában előfordul a közigazgatási határozatoknál, anyagi jogerő azonban csak kivételesen. Anyagi jogerő van kétségkívül a közigazgatási bíróság határozatainál s azoknál az ügyeknél, amelyeknek alapján valaki alanyi jogot szerzett. Más határozatoknál anyagi jogerő nem áll fenn, mert a közigazgatási ügyek természete megengedi, hogy a fél a kérelmét újra és újra előterjessze és azzal a közigazgatási hatóság köteles újból foglalkozni.

51. A közigazgatási határozatok végrehajtása. Általános szabály, hogy csak az alakilag jogerőre emelkedett közigazgatási határozatokat lehet végrehajtani. Ha azonban valamilyen jogszabály határozottan elrendeli a végrehajtást, akkor az elsőfokú határozatot is — jogerőre tekintet nélkül — végre kell hajtani. Nemkülönböztetve végrehajtandó az a határozat, melyek végrehajtása fontos közérdekből, vagy közveszély, vagy helyrehozhatatlan kár elhárítása végett szükséges és a végrehajthatóságot a határozatban kifejezetten és indokoltan kimondták. Felsőbb jóváhagyás alá tartozó határozatokat, azoknak jóváhagyása előtt végrehajtani nem lehet.

A közigazgatási végrehajtást jogszabályaink nem rendezik, csupán a közadók kezeléséről szóló hivatalos összeállítás (KKHÖ) szabályozza az adóbehajtás végrehajtását. Rendelkezései szerint a közadók módjára behajtandó követeléseket a község szervei hajtják be, a bíró és a jegyző közbejöttével, illetve ezek felelőssége mellett. A behajtás más alkalmas községi közeg végzi, ahol pedig községi adóhivatal van, a behajtás ennek a kötelessége. Az adóbehajtás első mozzanata a *megintés*, amit azonban akkor, ha a határozatot, vagy a fizetési meghagyást szabályszerűen kézbesítették, el kell hagyni. Meghatározott határnapokon esedékes, ismétlődő együttesen kezelt közadóknál az intést a helyben szokásos módon való közhírré tétellel (dobszó, hirdetmény) is meg lehet ejteni. Az adóbehajtás második mozzanata a *zálogolás*. Zálogolni elsősorban készpénzt, értékpapírt, aranyat és ezüstneműt, másodsorban illetményeket, harmadsorban készpénzköveteléseket és negyedsorban ingóságokat lehet. Ha az adófizető nem teljesíti fizetési kötelezettségét, akkor bekövetkezik a végrehajtás harmadik mozzanata, az *árverés*. Árverezni ingóságokra s ha a zálogolt ingóságok eladási ára a tartozást nem éri el, ingatlanokra is lehet. Az ingatlanokra való árverést azonban csupán a közigazgatási bizottság teljes ülése rendelheti el.

[52. A közigazgatási jogvédelem általában. Az egyén jogát, vagy jogi meggyőződését sértő, vagy téves közigazgatási határozatok ellen a törvény védelmet nyújt, s lehetővé teszi a félnek, hogy e határozatokat más, magasabb fokú közigazgatási hatóság, vagy alanyi jogokat érintő esetekben a közigazgatási bíróság, esetleg kivételesen a polgári bíróság újból felülvizsgálja. Megtörténhetik az is, hogy a határozatot kibocsátó hatóság, vagy felsőbb hatóság hivatalból korrigálja a téves, vagy helytelen határozatot. A határozatoknak a fél kívánságára vagy hivatalból való kijavításának, megváltoztatásának jogi biztosítását közös névvel *jogvédelemnek* nevezzük.

A jogvédelem eszközeit három csoportra oszthatjuk. Idetartoznak 1. a szoros értelemben vett jogorvoslatok, 2. közigazgatási

bíróság által nyújtott jogvédelem, 3. bizonyos esetekben közigazgatási ügyeknek polgári bíróság elé való vitele.

53. A jogorvoslatok. Jogorvoslat elnevezés alatt a törvény az arra jogosultaknak mindazt az akarat kijelentését érti, aminek következtében az ügy újabb hatósági elbírálás alá kerül. A jogorvoslatnak helye van minden közigazgatási határozat (intézkedés) ellen, kivéve, ha valamely jogszabály a jogorvoslatot kifejezetten kizárja. Így idézés ellen nincs helye jogorvoslatnak.

A jogorvoslatokat két csoportra oszthatjuk. Megkülönböztünk 1. *rendes jogorvoslatokat*, ide tartoznak a *fellebbezés, felülvizsgálati kérelem és felfolyamodás*, 2. *rendkívüli jogorvoslatokat*, melyek közé az *igazolási kérelem és az újrafelvételi kérelem* sorozható.

Jogorvoslattal az *érdekelt* élhet, vagyis az a személy, akinek jogát, vagy érdekét a közigazgatási határozat (intézkedés) érinti. *Közérdekű* ügyben a közületnek minden tagja érdekelt, akit a határozat e minőségben érint. Tehát a községekben közszemlére tett ügyekben minden érintett személy élhet jogorvoslattal. A törvény biztosítja ezenkívül a főispánnak, a közigazgatási ágak főnökeinek és képviselőinek, valamint a tisztii ügyésznek jogszabályokon alapuló fellebbezési és felterjesztési jogát. Szabályozva van végül a kormánynak felülvizsgálati joga valamennyi önkormányzati szerv által hozott határozatok tekintetében.

Ha több érdekelt van, bármelyik élhet jogorvoslattal, de ennek hatálya rendszerint nem terjed ki az érdekelt társaira, hanem a véghatározat ezekkel szemben, ha ők nem éltek jogorvoslattal, általában jogerőre emelkedik. Kivétel, ha a kérdés valamennyi érdekeltre csak egységesen dönthető el, mert ilyenkor az egyes érdekelt jogorvoslatának hatálya valamennyi érdekeltre kiterjed.

A közigazgatási jogorvoslatokat akár írásban, akár szóval lehet előterjeszteni a törvényes határidőn belül. A határidő rendszerint 15 nap, amelyet a határozat kihirdetésétől, vagy kézbesítést követő naptól, igazolási kérelem esetén pedig az elmulasztott határidő utolsó napjától kell számítani.

A jogorvoslatok fajtái, megengedettsége, előterjesztési módja, helye, valamint a határidők számítása tekintetében az 1929. évi XXX. tc. 46—56. §-ai rendelkeznek. A pénzügyi közigazgatásban használatos jogorvoslati eljárásról a KKHÖ (600/1927. P. M. r.) szól.

54. Az egyes jogorvoslatok. a) *Fellebbezés az a jogorvoslat, amelynek folytán az ügy közvetlen magasabb fokú hatósághoz kerül újbóli, érdemleges elbírálás végett.* Fellebbezéssel lehet élni bármelyik elsőfokú közigazgatási véghatározat ellen, kivéve, ha az a legfelsőbb

hatóságtól ered, vagy ha valamely jogszabály a fellebbezést kizárja, vagy az elsőfokú határozat ellen közigazgatási bírósági panaszt enged. *Másodfokú véghatározat ellen csak akkor lehet fellebbezéssel élni, ha ezt a törvény kifejezetten megengedi.*

b) *A felfolyamodás a kérelmeket elutasító vagy visszautasító végzéseket ellen használható jogorvoslat.* (Pl. igazolási kérelem visszautasítása, elkésett jogorvoslat visszautasítása esetén.)

c) *A felülvizsgálati kérelemnek másodfokú határozat ellen van helye, ha az fellebbezéssel meg nem támadható és közigazgatási bírósági panasznak sincs helye.* A felülvizsgálati kérelmet csak jogszabálysértés esetén lehet használni s érdemileg illetékes miniszter dönt, aki, ha jogszabálysértés fennforog, vagy megsemmisíti a megtámadott határozatot és az elsőfokú hatóságot új határozathozatalra utasítja, vagy érdemben dönt.

d) *Igazolási kérelemmel az a fél élhet, aki valamely törvényes határidőt (fellebbezést benyújtása, tárgyalási határidő) elhárít-hatatlannak akadály, vagy különös méltányolást érdemlő ok miatt elmulasztott.* Nem lehet ilyen jogorvoslattal élni magának az igazolási kérelem határidejének, vagy az újrafelvételi kérelem határidejének elmulasztása miatt. Az igazolási kérelem határideje az elmulasztott határidő utolsó napjától, illetőleg az akadály megszűnésétől számított 15 nap. Ha azonban az elmulasztott határidő utolsó napjától 6 hónap eltelt, igazolási kérelmet nem lehet benyújtani.

e) *Az újrafelvételi kérelem jogerősen eldöntött vitás közigazgatási ügyekben (fegyelmi ügyekben is) használható jogorvoslat, ha a félnek az ügy eldöntése után a kérdés érdemére döntő olyan bizonyíték jut birtokába, amit a főljárás folyamán, önhibáján kívül nem használhatott.* Az újrafelvételi kérelemmel egy évig lehet élni.

55. A közigazgatási bírósági panasz. Egyes ügyekben, amelyekben valamely jogszabály ezt kifejezetten megengedi, panasznak van helye a közigazgatási bírósághoz. A közigazgatási bíróság hatáskörébe utalt ügyekben panasszal élhet az érdekelt fél s panaszát *magánpanasz*nak nevezzük, vagy a hatóság (főispán, alispán, polgármester, törvényhatósági bizottság, kisgyűlés stb.), kiknek panaszát *hatósági panasz*nak hívjuk. Magánpanaszt szóban vagy írásban lehet előterjeszteni az ügyben eljáró elsőfokú hatóságnál, míg a hatósági panaszt mindig írásban kell előterjeszteni annál a hatóságnál, akinek határozatát sérelmezi a panasz. A főispán egyenesen a közigazgatási bíróságnál nyújtja be a panaszt. A panaszbenyújtás módjáról és a közigazgatási bíróság előtti eljárásról a közigazgatási bíráskodásról szóló 1896 : XXVI. tc. rendelkezik.

56. Közigazgatási ügyek polgári bíróság előtt. Egyes törvényben meghatározott közigazgatási ügyekben, amelyekben a magánjogi elem túlsúlyban van, törvényeink módot adnak arra, hogy a közigazgatási hatóság határozatával meg nem elégedő ügyfél ügyét a polgári bíróság elé vihesse. Ez esetben azonban csak akkor lehet a polgári bíróságot az ügygel foglalkoztatni, ha már a közigazgatási út ki van merítve. Ilyen ügy pl. a kisajátítási eljárás esetén a kártalanítás kérdése, vagy gyámügyekben az atyai hatalomtól való megfosztás.

Olyan ügyek is vannak, melyekben a törvény a közigazgatási hatóságra bízza, hogy magánjogi kérdések felett is döntsön. Ilyenkor a közigazgatási hatóság magánjogi ügyben hozott határozatát a fél polgári bíróság előtt megtámadhatja. A polgári bíróság azonban csak a határozat magánjogi része tekintetében dönt. (Ilyen ügyek: haláztati, vízrendészeti kérdések stb.)

X. FEJEZET.

A községi ügyvitel.

57. Ügyvitel alatt a közigazgatás céljainak megvalósítása végett a közigazgatási szervek által végzett tevékenység (előadói, segédhivatali munka) *külsőségeit értjük.* A községek ügyvitelét — ideértve az állam és más hatóságok által is a községre ruházott tennivalókat — a jegyző látja el. Ő végzi a községi életben előforduló mindenemű írásbeli teendőket, kivéve azokat, melyekre a községnek külön szakközege van (pl. közgyám, mérnök, számvevő, gazdasági intéző stb.), aki a munkakörével járó írásbeli teendőket is megfelelően el tudja látni. A községek ügyviteléről a községi ügyviteli szabályzat: a 126.000/1902. sz. B. M. rendelet intézkedik. Legújabbban az 5500/1929. M. E. számú rendelet szabályozza a közhivatalok ügyrendjét s intézkedései kiterjednek a községekre is.

A felelősség azokért az ügyekért, melyeknek intézését a fennálló szabályok a jegyzőre bízzák, egyedül a jegyzőt terheli. Felelős azonban mindazoknak az ügyeknek írásbeli intézéséért is, melyek nem az ő, vagy nem kizárólag az ő intézési körébe tartoznak ugyan, de amelyek írásbeli ellátását ő végzi.

Az ügyvitel kiterjed az érkezés és iktatás, az elintézés, az expedálás, az irattározás, a nyilvántartás, a szakkönyvtár (jogszabálygyűjtemények) kezelés, jegyzőkönyvvezetés mozzanataira. E fejezetben kell megemlékeznünk a jegyzők ú. n. magánmunkálatairól is.

1. §. Az ügyiratok iktatása.

58. Az érkező ügyiratokat és beadványokat, ha a község, a képviselőtestület, az előjáróság címére érkeznek is, rendszerint a jegyző veszi át és pedig a postán érkezőket a postahivatal által szolgáltatott postai átadókönyvvel. Azokban a községekben, amelyek nem jegyzői székhelyek, a postán érkező beadványokat — a jegyzőhöz intézettek kivételével — a bíró is átveheti. A felek bármilyen beadványaikat egyébként is átadhatják a bírónak, kivéve azokat, melyeknek benyújtási helyéről valamely jogszabály másként rendelkezik. A bíró a hozzá akár postán érkezett, akár közvetlenül benyújtott beadványokat késedelem nélkül a jegyzőnek szolgáltatja át. *A bírónak jogában van ott is, ahol a beadványokat nem ő veszi át, az iktatókönyv megtekintése útján meggyőződést szerezni arról, hogy milyen beadványok érkeztek.* Postán érkezett beadványok átvételekor a jegyző meggyőződik arról, hogy a postaátadókönyvbe darabszám szerint beírt közönséges és ajánlott leveleket és csomagokat az erre rendelt közeg hiánytalanul elhozta-e; ha igen, az átvételt a postaátadókönyv megfelelő rovatában neve aláírásával elismeri, ellenkező esetben pedig az illető közegzet a hiány miatt azonnal kérdőre vonja. Ezután felbontja a leveleket és csomagokat és ugyanekkor megvizsgálja, hogy a borítékon ügyszámok szerint feltüntetett iratok csakugyan benne vannak-e a küldeményben; ha nincsenek, a hiányt a borítékra feljegyzi s erről a feladót haladéktalanul értesíti. A jogorvoslati beadványok levélborítékait a kérdéses beadvány mellékleteként meg kell őrizni.

Közvetlenül átadott beadványokat a jegyző vissza nem utasíthat. Semmiféle beadványt sem vehet át oly kikötéssel sem, hogy ezt az iktatókönyvbe csak később, vagy bizonyos feltételek bekövetkeztével jegyezze be. Élőszóval való előadás alapján semmit sem szabad az iktatókönyvbe bevezetni, hanem ehelyett a szóbeli előterjesztésről jegyzőkönyvet kell felvenni és azt beiktatni. Joguk van ugyanis azoknak a feleknek, kik beadványokat kellőképpen szerkeszteni nem tudnak, kérelmüket a felek fogadására megállapított időben és helyen élőszóval előadni s ha azt rögtön elintézni nem lehet, akkor a jegyző, vagy az azzal megbízott alkalmazott a kérelemről rövid *jegyzőkönyvet* vesz fel, ami még aznap iktatás alá kerül. A jegyzőkönyvet úgy kell felvenni, hogy ugyanazon az íven az intézkedés is megtörténhessék.

Az iktatás igazolja az ügyiratoknak a hivatalhoz való beérkezését. A jegyző, vagy az iktatással megbízott személy az iktatás alá kerülő beadványok külső lapjára, lehetőleg annak felső részére (több példányból álló beadványok mindegyikére, az esetleg beadott felzetre) hátiratos elintézással érkező ügydarabokon pedig mindig

az utolsó intézkedés után következő helyre, esetleg a másik tiszta oldalra, vagy a beadványhoz fűzendő külön lapra rányomja az előírt bélyegzőt (Mintáját lásd a függelékben 1. sz. alatt). A bélyegző a község neve mellett az érkezés idejét, az ügy számát, a kapcsolási számokat és a melléletek számát feltüntető rovatokat tartalmazza. Nagyobb községekben, ahol több tagból álló előadói személyzet van, a bélyegzőn az előadó is jelezhető. Az előszámokat a beadványban foglalt hivatkozás alapján, illetőleg a mutatókönyv segítségével kell kikeresni és a bélyegzőlenyomat megfelelő helyén feljegyezni. Az iktatás egységesen vezetett számsoros *iktatókönyvben* történik. Az iktatást vagy a jegyző, vagy ahol erre külön személy van alkalmazva, ez utóbbi végzi. Ha nem a jegyző iktat, köteles az iktatókönyvet naponként átnézni és lezárni. (Iktatókönyv mintáját lásd Függelékben 3. sz. alatt.)

A beadványokat az érkezés sorrendjében kell bevezetni az iktatókönyvbe. Az iktatószámot, továbbá a beadás évét, hónapját és napját az iktatói bélyegzőnyomat megfelelő helyén fel kell tüntetni. Az iktatószámok, melyeket a számsoros iktatókönyv első rovatába célszerű az egész évre előre beírni, minden évben január 1-től december utolsó napjáig szakadatlan sorrendben folynak. Az iktatószámok kihagyását vagy ismétlését gondosan kerülni kell. Az iktatókönyvben alszámolni, törölni, vakarni nem szabad, az esetleges téves bejegyzést át kell húzni úgy, hogy olvasható maradjon.

Minden egyes ügy új iktatószámot kap. Ha ugyan arra az ügyre vonatkozóan ugyanabban az évben olyan további beadványok érkeznek, melyek külön kiadvány útján való elintézését nem igényelnek, nem kell új iktatószámmal ellátni, hanem az előíraton nyert iktatószámot ezzel a toldással: »számhoz«
kell a beadványra rávezetni. Az érkezés idejét azért ezekre a beadványokra is fel kell írni. Az ilyen számhoz való iktatásokat az iktatókönyv jegyzet rovatába írjuk be.

Iktatás alá csupán a következő ügyek nem kerülnek: 1. a képviselőtestületi gyűlésekről és az előjárósági határozatokról felvett jegyzőkönyvek, 2. a kézbesítési (térti) vevények, 3. a törvénygyűjtemény, Rendeleték Tára, Magyar Közlöny, a vármegyei hivatalos lap és a szaklapok, 4. a hirdetések, 5. a felsőbb hatóságoktól esetleg érkező tudakozó-lapok, végül 6. a hivatalos intézkedés tárgyát úgy sem képező iratok (kereskedői körlevelek, üzleti minták, rajzok, hirdetések stb.).

A melléleteket az iktatószámmal és az érkezés évszámával kell megjelölni (pl. 1567/1943.) és mennyiségüket az iktatói bélyegzőlenyomat megfelelő helyén számszerűen fel kell jegyezni. Ugyanitt tünteti fel az iktató azt a körülményt, hogy az iktatványban felsorolt valamelyik melléklet hiányzik. Ha a melléletek száma meghaladja

10
a 15 darabot, az iktatói bélyegzőlenyomat megfelelő helyén az összes melléklet súlyát lehet pontosan feltüntetni. Ilyen esetekben az egyes melléletek közül csak a fontosabbakat pl. okiratjellegűeket kell megjelölni az iktatószámmal és az érkezés évszámával. Kivételek a bizalmas iktatványok, melyeknek melléleteit mindig fel kell sorolni és azokra a számot feljegyezni. Ha a melléletek iratjegyzékbe vannak foglalva, az évszámmal tört iktatószámot csak az iratjegyzékre kell rávezetni.

A legtöbb beadványt — ha csak szegénységi bizonyítvány, vagy más jogszabály (pl. katonai ügy) alapján nincs mentesítve az illetékezés alól — *okirati illetékkel kell ellátni*.

A jegyzőnek kötelessége megfigyelni, hogy a beadványok és melléleteik el vannak-e látva a szabályszerű bélyeggel és a lerovás módja megfelel-e a szabályoknak. Kötelessége az iktatónak a szabályszerű felülbélyegzést teljesíteni, az esetleges bélyeghiányokról, vagy a felülbélyegzés elmulasztása folytán észlelt hiányokról a leletet felvenni s ennek az illetékes adóhivatalhoz való elküldése iránt intézkedni. Ha a hiányosan bélyegzett beadványt a fél vagy meghatalmazottja személyesen adja be, a lelet felvétele előtt a felet fel kell hívni a bélyeghiány pótlására. A felülbélyegzést legjobb a postai bélyegzőhöz hasonló körbélyegzővel végezni, melyen a község neve szerepel a felülbélyegzés dátumával.

59. Mutatókönyvet is kell vezetni a számsoros iktatókönyv mellett, hogy keresés esetén a mutatókönyv alapján az ügyirat fellelhető legyen. A mutatókönyv rovatái: Vezérszó. Tartalom. Az ügyre vonatkozó iktatószámok. (Mintáját lásd függelék 2. sz. a.) Az ügyet a mutatókönyvbe az alatt a betű alatt kell bevezetni, amely betűvel a vezérszó kezdődik. Vezérszóul, ha ez magán az iktatványon külön feltüntetve nincs, vagy az ott feltüntetett erre nem alkalmas, — azt a szót kell választani, mely már magában lehetőleg meghatározza az iktatvány tárgyát s így leginkább alkalmas az illető ügy felkeresésére. Jelzőket és mellékneveket ezért nem lehet vezérszóul használni, kivéve ha a hozzátartozó főnévvel együtt tulajdonképpen egy szót alkotnak, vagy csak együttesen fejezik ki a fogalmat. A mutatókönyvbe bevezetendő vezérszót, vagy vezérszavakat az iktatókönyvben aláhúzás által meg kell jelölni. Ha egy vezérszóval, illetőleg a mutatókönyv egy betűs rovatába való bevezetéssel az iktatvány tárgyát világosan megjelölni nem lehet, az ügyet több vezérszó alatt is be kell vezetni a mutatókönyvbe. Ha több azonos nevű személy nevének kell a mutatókönyvbe bevezetnie, a név mellé még a lakhelyét is be kell írni. Ha pedig az egy nevet viselők ugyanabból a községből valók, a bejegyzett név mellé az

illetőnek a közhasználatban levő melléknevét, vagy megkülönböztető betűket kell írni. Ezekre a körülményekre már az iktatókönyv vezetésénél is figyelemmel kell lenni. Ha egy vezérszó alatt különböző ügyek vannak folyamatban, mindegyik ügynek külön rovatot kell nyitni. Ha ugyanabban az ügyben több fél (hatóság) van érdekelve, az iktatványt mindegyik félnek (hatóságnak) neve, mint vezérszó alatt be kell vezetni.

A mutatókönyv vezetésénél különös gondot kell fordítani az egy ügyre vonatkozó összes számok csoportosítására, hogy a mutatókönyv az ügy összes iktatószámait a beérkezés sorsrendjében feltüntethesse. Ha a mutatókönyvbe egyszer már bevezetett ügy az év folyamán az iktatókönyvben még többször előfordul, azt a mutatókönyv első és második rovatában nem kell többet feltüntetni, hanem ilyen esetekben a mutatókönyv harmadik rovatában kell a már beírt iktatószám mellé a folyó évben előforduló valamennyi utószámot beírni. Hogy azoknál az ügyeknél, amelyekben előreláthatólag sok szám lesz az év folyamán, az iktatószámok akadálytalanul csoportosíthatók legyenek, az ily ügy bevezetése után a következő egy vagy több sort az előrelátható szükséghez képest üresen kell hagyni. Ha az iktatószámok a mutatókönyv harmadik rovatát mégis betöltik, a következő iktatószámoknak a mutatókönyvben a vezérszó újabb bevezetésével új rovatot kell nyitni s ezt az első bejegyzésnél figyelmeztetésül meg kell jegyezni. E rendelkezés akkor is érvényes, ha ugyanabban az ügyben a vezérszó közben változott. Ha az ügy több vezérszó alatt van a mutatókönyvben bevezetve, a rá vonatkozó iktatószámokat csak az egyik helyen kell feljegyezni, a többiekénél elegendő az egyszer már bevezetett vezérszóra hivatkozni. Ha valamely ügy egy évnél hosszabb időn át van folyamatban, a mutatókönyv harmadik rovatában utolsó bejegyzésként fel kell tüntetni azt a következő évi iktatószámot, melyhez az ügyirat vagy iratcsomó az új évben csatolva lett, az ügy folyó évi iktatószáma mellett pedig fel kell tüntetni az előző évi utolsó iktatószámot és pedig törve az évszámmal.

Olyan ügyek számára, melyek a dolog természete, vagy az előző évek tapasztalatai szerint előreláthatólag igen sok iktatószámmal szerepelnek az év folyamán, már a mutatókönyv nyitáskor külön rovatokat kell nyitni, esetleg külön lapokat tartani fenn minden betű elején. Így pl. M-betűnél a munkásügyeknek, Gy-betűnél a gyámügyeknek stb.

60. Betűsoros iktatókönyvet kisebb forgalmú jegyzői irodákban kell vezetni. A betűsoros iktatókönyv kikészítői a szám soros iktató és mutatókönyvek vezetését. Az iktatókönyv függőleges rovatjai a következők: 1. Vezérszó. 2. A beadvány tárgya. 3. Iktatószám, az ügy előszáma és utószáma. 4. Érkezett,

mikor, 5. kitél, honnan, milyen szám alatt? 6. Az elintézés módja. 7. Az elküldés ideje. 8. Irattári elhelyezés. 9. Jegyzet (mintát lásd függelék 4. sz. alatt.) Betűsoros iktatókönyv használata mellett az ABC sorrendjében minden betűnek külön füvet, a szükséghez képest külön füzeteket kell nyitni. A betűsoros iktatókönyvbe az egyes beadványokat a vezérszó kezdőbetűje alatt, vagyis ennek a kezdőbetűnek megfelelő füzetbe (törve) kell iktatni. Az iktatószám minden egyes betűnél külön l-el kezdődik, a szám elé a betű is belekerül. Pl. B 20/1946. Az iktatókönyv vezetését a jegyző kezdeményezésére a járási főjegyző meghallgatásával az alispán állapítja meg. A gyakorlatban betűsoros iktatókönyvet alig vezetnek.

61. Külön iktatókönyvek vezetését írják elő a jogszabályok egyes ügyekre. Így a községi ügyviteli szabályzat (KÜSz.) a kihágási (erdei, mezőrendőri és cselédügyi kihágási) ügyek iktatására külön iktatókönyv vezetését kívánja meg. Kimondja ugyan a KÜSz., hogy más ügyágakra nézve külön iktatókönyvet nem kell vezetni, de mégis megengedi, hogy azokat az ügyeket, melyekre nézve a fennálló eljárás szabályok külön nyilvántartás (panaszkönyv, lajstrom, nyilvántartási jegyzék) vezetését írják elő, az illető eljárás szabályok szerint kell kezelni s ezeket nem szükséges a rendes községi iktatókönyvbe bevezetni. Ide tartoznak a kisebb polgári peres ügyek, cselédkönyvek (1876: XIII. tc.), a kézbesítés végett küldött határozatok, a munkásigazolványok, a kiadott marhalevelek, bitangóságban levő jószágok, politikai jogvesztést kimondó ítélet, amelyekről az előírt külön panaszkönyveket, illetőleg lajstromokat és nyilvántartási jegyzékeket kell vezetni. Előírta azt is a KÜSz., hogy az így külön nyilvántartott (külön könyvbe, lajstromba vagy jegyzékbe bevezetett) ügyekre vonatkozó beadványok és levelezések azt a számot kapják, amely alatt az ügy a nyilvántartásba be van vezetve. A szám alá annak megjelölésére, hogy az ügy melyik nyilvántartásban szerepel, a megfelelő nyilvántartás címének kezdőbetűit kell írni. (Pl. 10/k.p.p. = kisebb polgári peres ügy). A külön nyilvántartott ügyiratokat az év végéig saját nyilvántartása mellett összegyűjtve kell kezelni, az év végén pedig az ugyanabba a nyilvántartásba tartozó összes ügyiratokat egy szám alatt be kell iktatni (mutatókönyvbe bevezetni) s azután az irattárban elhelyezni. Az állami anyakönyvvezetésre vonatkozó összes iratokat a jegyző, mint állami anyakönyvvezető az erre vonatkozó anyakönyvi utasítás szerint egészen elkülönítve kezeli.

A KÜSz-nek ez az engedékenysége arra vezetett, hogy pl. egy különben rendes ügyvitellel bíró községben 15 iktatókönyv jellegű feljegyzést találtak. Ezek a következők voltak: 1. közigazgatási, 2. kihágási, 3. kisebb polgári peres ügyek iktatója, 4. illetőségi bizonyítványok, 5. vagyoni és erkölcsi bizonyítványok, 6. személyazonossági bizonyítványok, 7. őstermelői bizonyítványok nyilvántartásai, 8. a bíróságoktól, 9. közigazgatási hatóságoktól érkezett iratok kézbesítési iktatója, 10. marhalevelek, 11. marhalevéltulajdonos változások, 12. marhalevel irányítási, 13. gazdasági cselédkönyvek, 14. munkásigazolványok, 15. kertészkönyvek iktatói. Hogy mit jelent ennyi iktatókönyvnek a vezetése arra elegendő az, hogy a kézbesítési iktatónak, mely pedig csak idegen hatóságoktól vagy bíróságoktól érkezett ügyiratok kézbesítésének nyilvántartására szolgál, tehát semmi esetre sem kellene iktatókönyvnek lennie, az előírások szerint 9 függőleges rovatra volna. Azért javasolta a Közigazgatás Racionalizálási Bizottság, hogy nyilvántartás céljára elegendő volna, ha a küldő hatóság két példányban, átirással készítene minden vétívet, mindkét példányt megkülönböztetve a községnek s a község — az azonosítás megkönnyítése érdekében megfelelő sorzámmal látván el mind a két példányt — az egyik példányt — ügy mint jelenleg — kézbesítés végett a kézbesítő közegnek kiadná és ez alatt a másik példányt számsorrendbe rakva őrizné. Az átvevő aláírásával ellátott példányt ezután

visszaküldené a küldő hatóságnak, a másik példányt pedig kézbesítve ekkor és ekkor jelzéssel ellátva nyilvántartási névsorrendben őrizné bizonyos ideig. Szerintünk ennél még egyszerűbben meg lehetne oldani, ha a posta vétívvel kézbesítené. Miért szükséges, hogy ugyanahhoz a házhoz esetleg naponkint eljárjon a postakihordó, ugyanakkor a község is tart kézbesítőt. Minden kézbesítést a postára kellene bízni.

62. Az iktatás egyszerűsítése céljából egyik községi jegyző egy speciális rendszert dolgozott ki, mely kitűnően bevált. E rendszer 54 ügycsoportba osztja be a községi jegyző munkakörét és minden ügycsoport állandó számot visel. Minden ügycsoport külön lapot (lapokat) kap az iktatókönyvben az előző évek tapasztalatai alapján megállapított számban. A közegészségügyi csoportszám pl. 12. A közegészségügyre vonatkozó összes beérkezéseket az iktatókönyv 12-vel jelzett oldalára (oldalaira) iktatják be. Az első közegészségügyi tárgyú beérkezés a 12/1/1946. számot, a második a 12/2/1946. számot viseli. A gyakorlat azt mutatja, hogy az 54 féle ügycsoport csoportszámait igen könnyen tanulja meg a kezelő; az ügydarabok feltalálása a logikus tárgycsoportosítás folytán igen könnyű, félreiktatás (rossz helyre való iktatás) teljesen kizárt, a kezelőnek nincs alkalma önkényes vezérszó-választásra, egy-egy csoportba oly kevés ügydarab kerül, hogy mutatózásra szükség nincs, elégséges magának a vonatkozó iktatókönyv oldalának átnézése, hogy a keresett ügydarab megtalálható legyen; a községi bizonyítványok ügycsoportjához tartozó bizonyítványmásolatokat névsoros rendben lehet kezelni; az irattárban az egyes ügycsoportok külön iratcsomót alkotnak. A rendszernek nem túlnagy ügyforgalom mellett oly sok előnye látszik, hogy közérdekű lesz a vele való intenzívebb foglalkozás főleg annak megállapítása céljából, hogy az minő lakosságú középtípusú vállik be a minő lakosság felett kell már a mindenesetre komplikáltabb alapszamos rendszerre áttérni. Ez a terv még kiegészíthető a decimális rendszerbevezetésével, amikor az 54 ügycsoportot a decimális rendszerbe illesztjük be, csak iratborítékon történik az iktatás, az iktatókönyvet teljesen ki is lehetne küszöbölni. A jelenlegi jogszabályok (KÜSz) azonban még az iktatókönyv vezetését írják elő.

2. §. Az ügyiratok elintézésé.

63. Az elintézés határideje. Az iktatókönyvbe bevezetett ügyeket — az esetleges előiratok hozzácsatolása (felszerelés) után rendszerint az iktatás sorrendjében és ha a fennálló szabályok, vagy a felsőbb hatóság más határidőt nem tűzne ki — legkésőbb az érkezéstől számított 8 nap alatt kell elintézni, kivéve a közigazgatási végrehajtási ügyeket, melyek elintézésének határideje általában 60 nap. A sürgős természetű ügyeket soronkívül, még pedig a sürgősség fokához képest vagy még aznap, vagy legkésőbb két nap alatt kell elintézni. Ilyen soronkívül elintézendő ügyek különösen: 1. amelyeknek soronkívül való elintézését törvény vagy rendelet kívánja, 2. amelyeknek soronkívül való elintézését felsőbb hatóság elrendelte, 3. amelyeknél ezt a dolog természete, vagy a kitűzött határidő betartása megköveteli, 4. amelyeknek eldöntésétől más ügy megindítása, vagy valamely folyamatban levőnek további ellátása függ, 5. amelyeknek hiányzó ügyiratokkal való felszerelése szükséges.

Végül soron kívül kell továbbítani a községhez postai úton illeték-telenül küldött jogorvoslati beadványokat. A jegyző már a beiktatás alkalmával köteles a beadványokat abból a szempontból mérlegelni, hogy nincs-e köztük olyan, melyet soronkívül kell elintézni.

Ha nem a jegyző intézi el az ügydarabot, hanem valamelyik előadó, a vezetőjegyző a sürgős elintézését igénylő ügyiratokat az ügy természetéhez képest *sürgős*, vagy *ma* jelzéssel látja el. A *ma* jelzéssel ellátott daraboknál a hónapot és a napot is meg kell jelölni. A sürgős jelzéssel ellátott darabokat a főnök rendelkezésének megfelelően, a *ma* jelzéssel ellátottakat pedig 24 órán belül el kell intézni. Ha ez a határidő valami módon nem tartható be, az előadó köteles ezt a vezető-jegyzőnek idejében bejelenteni.

64. Az elintézés módja. Az ügyek elintézésében a legnagyobb munkakímélésre, egyszerűsége, rövidegre kell törekedni. A szükség-telen, gyakran csak az ügy elodázására szolgáló *közbeeső intéz-ke-dések, tilosak*. Általában arra kell törekedni, hogy az ügy mielőbb és minél kevesebb közbeeső intézkedéssel legyen befejezhető. Idegen szavak használatát, továbbá minden felesleges címzést és minden felesleges udvariassági szólásformát kerülni kell. Olyan ügyek intézésénél, amelyek nem igénylik feltétlenül valamely közbe-eső hivatalnak a közreműködését, az elintézési rendelkezéseket a közbeeső hivatalnak a kikerülésével közvetlenül a végrehajtó szerv-hez, vagy esetleg közvetlenül a félhez kell intézni azzal az utasítással, hogy az esetleg kívánt választ, jelentést, felvilágosítást, stb. ugyan-csak közvetlenül küldje meg a rendelkező hivatalhoz. A kisebb jelentőségű, valamint a közbeeső intézkedéseket az előadók is kiad-hatják. A vezető-jegyző az ilyen ügyek aláírási és kiadmányozási jogát átengedheti az előadóknak, erről azonban kötelesek évenként felsőbbbőségüknek jelentést tenni. *Minden felesleges levelezés és az iktatmányok számának mesterséges szaporítása tilos*. Ezért írja elő az 5500/1929. M. E. sz. rendelet, hogy az iktatmányok számát egymagában nem szabad alapul venni valamely hivatal érdemi munkája minőségének és mennyiségének elbírálásánál. Ennek ellenére még nehezen tud közigazgatásunk leszokni arról, hogy a munka-teljesítményeket s ennek alapján a szükséges személyzet létszámának megállapítását az iktatmányok számához ne mérje. Az előadók önállóságának és felelősségének fokozása érdekében arra kell töre-ke-dni, hogy az előadók minél több ügyet intézzenek el önállóan. Az ügyek elintézésénél, különösen pedig előkészítésénél az írásos munkát lehetőleg mellőzni kell.

Érdemleges nyilatkozatot nem tartalmazó kísérő jelentéseket szintén mellőzni kell. Így pl. a kézbesítést gátló körülményt egy-

szerűen a kézbesítési ív megfelelő rovatába kell röviden bevezetni, olyan beadványokat, melyek elintézése más hatóságok hatáskörébe tartozik, kísérő jelentés nélkül kell továbbítani. Az időszaki kimutatásokat (katonai tartózkodási, jelentkezési lapok, adóbefizetési eredmény havi kimutatása, halálesetek havi kimutatása stb.) az iktatószámmal, kelettel és aláírással ellátva szintén külön jelentés nélkül kell elküldeni az illetékes hatósághoz. Felsőbb hatóságok rendeletének végrehajtásáról csak akkor kell jelentést tenni, ha ezt külön elrendelték. Nemleges jelentéseket általában csak akkor kell tenni, ha ezt valamely szabály elrendeli, vagy ha a felmerült esetben a felsőbb hatóság kifejezetten kívánta. Küzvetet (rubrum) nem kell készíteni.

65. Az elintézés alakja. Az elintézés alakja az ügyek természetéhez képest különböző. Határozat alakjában kell szövegezni a feleknek szóló intézkedéseket (véghatározatokat, közbeeső határozatokat, végzéseket) és általában a községi képviselőtestületnek gyűlésben hozott intézkedéseit. Felhívás, jelentés, átirat, megkeresés alakja lehet a többi elintézésnek. Táviratok útján való intézkedés csak elkerülhetetlen esetekben történhetik.

Minden kiadmányt úgy kell szerkeszteni, hogy a bal felső oldalon fel kell tüntetni a kiadmányozó hivatal nevét, a kiadmány-nak a számát és évszámát, a jobb felső oldalon pedig fel kell tüntetni a) a rövid tárgykivonatát, b) a kiadmány alapjául szolgáló idegen ügyszámot, annak évszámát és az idegen hivatal osztályának esetleg ismeretes számát, c) a kiadmányhoz csatolandó mellékleteknek a számát, d) a jelentést, vagy választ váró kiadmánynál az esetleges határidőt, feltüntetve a megállapított határidő hónapját és napját. A kiadmány jobboldalára kerülő adatokat már a fogalmazványban is megfelelő helyen fel kell tüntetni. A kiadmány szövegében el kell hagyni a számra vagy a tárgyra való hivatkozást és a szöveget azonnal az ügy tárgyalásával kell kezdeni. A kiadmányban annak a hivatalnak a címzését kell használni, amelyhez a kiadmány szól. A kiadmánynak tárgykivonatát mindig az előadó állapítja meg és pedig lehetőleg röviden, de szabatosan. Az ekként megállapított tárgykivonatát kell használni az iktatásnál és a tárgy- és névmutatóban, valamint a kiadmányra válaszoló idegen hivatalnak is.

A jelentéseket, válasziratokat stb. lehetőleg *hátrattilag* a beadványra kell rávezetni. Ezáltal a megkereső vagy rendelkező hatóság ügyszámára való hivatkozás és a tárgy megjelölése feleslegessé válik. A hátriratot az eredeti beadvány külső lapjára hasábosan kell írni. Ha az ügyiratot ahhoz a hatósághoz küldik vissza, amelytől érkezett, a hátriaton a címzés és rendeltetési hely is elmarad-

hat. *Külön lapra* csak fontosabb ügyekben és csak terjedelmesebb jelentést (válasziratot) kell írni. Rövidebb, különösen hátrirati és gyakori elintézésre bélyegzőt is érdemes csináltatni és a szöveget bélyegzővel ráütni s csupán a szöveg változó részét (név, cím stb.) kell kitölteni. Bélyegző csináltatására azonban csak akkor kerüljön a sor, ha gyakori ügyekről van szó.

66. Határozatok szerkesztése. A véghatározatokat úgy kell szerkeszteni, hogy két külön részből álljon, nevezetesen a rendelkező részből és az indokolásból. Az indokolás ne legyen terjengős, hanem röviden utaljon a döntő okra vagy okokra. A törvényt, rendeletet vagy szabályrendeletet, amelyre a véghatározat támaszkodik, vagy melyre hivatkozás történik, mindig világosan meg kell jelölni. Ily általános kifejezéseket, mint pl. »a fennálló szabályok értelmében«, vagy »a törvény erre vonatkozó szakaszai szerinte nem szabad használni. A véghatározat indokoló része után külön pontban fel kell sorolni azokat, akiknek a véghatározatot kézbesíteni, megküldeni vagy kihirdetni kell. Közbeeső határozatokat, végzéseket, idézéseket külön indokolni nem szükséges. Úgy a véghatározatban, mint a végzésekben világosan fel kell tüntetni azt is, hogy az érdekelt felek mennyi idő alatt és milyen fellebbevitellel élhetnek s hogy a fellebbevitelt hol kell előterjeszteniök.

67. Mintalapok használata. Gyakran előforduló és egészben azonos természetű ügyekben (pl. betegápolási ügyek, utalványok, útlevelelügyek, kézbesítések stb.) az elintézés elkészítésére mintalapokat (sablon, blanketta) kell használni. Azokat a mintalapokat, melyek szövegét miniszteri rendelet vagy szabályrendelet nem szabja meg, a járási főjegyző meghallgatásával az alispán állapítja meg. A jegyzők a mintalapokra vonatkozó véleményüket, javaslatukat a járási tiszti értekezleten adják elő. A mintalapok használatának igen nagy jelentősége van a gyakran megismétlődő ügyeknél. Nem kell mindig véghatározatot fogalmazni, hanem az előadó a blanketta kitöltését — feltéve, ha az ügy elintézését már előzetesen megvizsgálta — rábízhata segédekre is, így olcsóbb munkaerővel saját értékesebb munkaidejét tehermentesíti.

A hivatalos lapokba szánt közleményeket úgy kell megszövegezni, hogy azok szószerint felvehetőek legyenek.

68. Közvetlen érintkezés és levelezés azokban az ügyekben van, melyek a közbeeső hatóság útbaigazítását, közreműködését vagy közvetlen ellenőrzését nem kívánják (pl. bizonyítványok, tudakozódások, értesítések, körözések, idézések, hirdetmények stb.). Ez

ügyekben a felsőbb hatóság éppen ezért közvetlenül intézi rendeletét a községhez, a község pedig jelentését ugyancsak közvetlenül küldi a rendelkező hatósághoz még akkor is, ha az más törvényhatóság területén van, kivéve ha a rendelkező hatóság a választ a járási főjegyző útján kívánja küldetni. Közvetlen érintkezés az említett ügyekben több törvényhatóság területén levő községek között is fennáll. A jegyző és a község helyben lakó többi előjárói és alkalmazottai között az érintkezés feltétlenül és kizárólag szóbeli legyen. Lehetőleg ugyanez szolgáljon szabályul a körjegyző és a körcsoport-hoz tartozó többi községek előjárói és alkalmazottai érintkezésére nézve is. Ha szükséges, a szóbeli megállapodás lényegét az ügyiratra lehet rávezetni. Fontosabb ügyekben a megkérdéztet véleményét az ügyiratra rávezetni és azt aláírni köteles.

69. A fogalmazványok és kiadványok készítése. A tett intézkedésekről (jelentésekről) fogalmazványt rendszerint nem kell készíteni, hanem az intézkedést (jelentést) mindjárt tisztázat alakjában lehet elkészíteni, esetleg magára a továbbítandó ügydarabra (iktatványra) rávezetni. Az ily módon tett intézkedés rövid kivonatát (az iktatószámot, a címzett hatóságot, az intézkedés lényegét, az esetleges határidőt), vagy az iktatókönyv megfelelő rovatába, vagy pedig — különösen számhoz iktatott ügyeknél s általában azokban a nagyközségekben, ahol több önálló jegyző van — magára az irattárban megmaradó ügydarabra, vagy egy, erre a célra szolgáló s szintén az irattárban megőrizendő külön lapra kell feljegyezni. Az utóbb említett esetben az iktatókönyvben az elintézés módjára című rovatba csak azt kell bejegyezni, hogy az ügydarab hova lett elküldve.

A fontosabb intézkedésekről és jelentésekről a jegyző vagy fogalmazványt tart vissza, vagy az ilyen intézkedést másolattal készíti s az egyiket tartja vissza az irattár számára.

Ha az elintézési tervezetet segédszemélyzet készíti, a jegyző átvizsgálja, s ha szükséges, módosítja s aláírja. Ha az ilyen elintézésről fogalmazvány marad vissza, a jegyző azt is aláírja.

Ha az elintézésről külön tisztázat (*kiadvány*) is készül, ennek elkészítéséről s a tisztázat aláírásáról és elküldéséről a jegyző (vagy az ezzel megbízott tisztviselő) gondoskodik. Az olyan intézkedések kiadványait, melyet a jogszabályok a jegyzőre ruháznak, a jegyző is írja alá. A községet, mint jogi személyt érdeklő ügyeknek, a helyhatósági igazolást tartalmazó bizonyítványoknak, okiratoknak és mindazon ügyeknek kiadványait, melyeket a jogszabályok a községi előjáróság hatáskörébe utalnak, a jegyző és a bíró együtt írják alá. Azokat a kiadványokat, melyeknek nincs hivatalos levelezés vagy

jelentés jellege, így különösen a községi határozatokat, községi bizonyítványokat, hitelesítési záradékokat, láttamozásokat stb. el kell látni a község hivatalos pecsétjével. A kiadványokhoz csatolandó mellékletek számát, esetleg súlyát az ügydarabra, illetőleg ha az elintézésről tisztázat készül, a tisztázatra pontosan fel kell jegyezni. A bizalmas jellegű iktatványok mellékleteit mindig darabszám szerint kell kezelni. Ha külön szabály rendel, vagy az elküldendő okiratok fontossága kívánja, iratjegyzéket is kell csatolni az iratokhoz (mintáját lásd Függelék 5. sz. a.). Az olyan aláírt kész kiadványt, mely több ívből áll, össze kell fűzni s azokat a mellékleteket, melyek könnyen széthullanak, zsineggel kell átkötni.

70. Expedálás, kézbesítés. A kiadványokat lehetőleg még az elintézés napján, vagy másnap kell elküldeni. Az elküldés idejét (hónap és nap) az iktatókönyv erre szánt rovatába pontosan be kell jegyezni. A kiadványokat rendszerint közvetlenül az érdekelte hatóság vagy fél címére kell postai úton megküldeni, a helybeli kézbesítéseket azonban nagy- és kisközségekben a községi kézbesítő közegek útján kell teljesíteni. (Célszerű lenne, mint már fentebb kifejtettük, minden kézbesítést posta útján végeztetni.)

A helybeli kézbesítés rendszerint kézbesítési könyv (Mintáját I. Függelék 6. sz. a.) kivételesen kézbesítési vevény mellett történik. A kézbesítési könyv lapjait folyószámmal kell ellátni, zsinórral átfűzni, a zsinór végét a hivatalos pecséttel lepecsételni. A lapszámok mennyiségét a járási főjegyző hitelesítési záradéka igazolja. Azokat a véghatározatokat, melyek magánfelek ügyére vonatkoznak, amelyek ellen fellebbezésnek lehet helye, *külön vevény mellett* kell kézbesíteni. A kézbesítési könyv, illetőleg vevény mellett kézbesítések pontos és haladéktalan foganatosításáért elsősorban a kézbesítéssel megbízott közeg, másodsorban a jegyző felelős. A magánfeleknek szóló iratok posta útján való kikézbesítésére a Kézbesítési Utasítás (4600/1902. M. E. r.) akként rendelkezik, hogy a leveleket általában közönséges levélként kell feladni. *Térli vevénnyel* kell feladni a jogkövetkezmények terhe mellett történő idézéseket, a fellebbezéssel megtámadható véghatározatokat, valamint általában azokat az iratokat, melyeknek megtörtént kézbesítéséről a feladó hatóságnak mindig okmányos meggyőződést kell szereznie. Ajánlva csak olyan leveleket szabad feladni, melyek pótolhatatlan, vagy költséges utánjárással pótolható okiratokat tartalmaznak.

A postára feladott küldeményekről két postakönyvet kell vezetni és pedig egyet a közönséges levelekről, egyet az ajánlott levelekről és az érték nélküli csomagokról, mely utóbbiakat az

ajánlott levelekről szóló postai feladókönyvnek külön e célra fenn-tartott részébe kell bevezetni. (A postafeladókönyvek mintáját l. Függelék 7. és 8. számok alatt.) Ha nem vevény mellett kézbesített ügyiratok kézbesítését kell igazolni, a jegyző a kézbesítési, illetőleg postai feladókönyv megfelelő rovatának hiteles másolatát csatolja az iratokhoz.

A postai feladásoknál a boríték, illetőleg a levélalakba összehajtogatott irat címlapján felül fel kell tüntetni a feladó hatóság megnevezését (nyomtatva, vagy bélyegzőlenyomattal) és a borítékba foglalt irat(ok) iktatószámát, középen a címzett fél nevét és foglalkozását, alul a jobb sarokban a címzett fél lakóhelyét, a bal sarokban pedig esetleges portómentességi záradékot (hivatalból, díjmentes nyozva vagy portóköteles). A címzésnél arra is figyelemmel kell lenni, hogy ha a fél a közigazgatási hatóságnál levelek átvételére külön megbízottat jelentett be, a kézbesítések teljes joghatállyal ennek kezéhez is történhetnek. Ha a fél ügyvédet vall, a kézbesítés az ügyvéd kezéhez történik. Ha többen adnak be valamely beadványt, a közigazgatási hatóság intézkedését csak annak a félnek kézbesítik, aki a beadványt első helyen írta alá, kivéve, ha magában az iratban valamelyik személy átvételre meg van jelölve, mert ekkor a megjelölt személy lesz a címzett.

A közigazgatási hatóságok a magánfeleknek szóló hivatalos leveleket akkor is postai úton közvetlenül küldik, ha a fél más hatóság területén lakik.

Ha valamely helyen posta nem működik, a kézbesítést külön megbízott községi közegek végzik, vagy a jegyző végezteti.

A községi kézbesítő a *közönséges leveleket* a címzettnek, ennek távollétében valamely felnőtt és vele közös lakásban lakó családtagjának, vagy házbeli alkalmazottjának átadja, vagy a fél lakásán hagyja. A tértivevénnyel jelzett közönséges leveleket magának a címzettnek kell kézbesíteni, a tértivevényt vele aláírni, majd a kézbesítő rovatát kitöltve azt borítékba helyezve, vagy nyílt levelezőlapként posta útján elküldeni azonnal a feladó hatósághoz. *Ajánlott leveleket* az azokhoz kiadott »Értesítő és elismervény« aláírása mellett kell kézbesíteni. Ha a fél az átvételt, illetve aláírást megtagadná, a közönséges levelet, valamint az értesítést a fél lakásán kell hagyni s ez szabályszerű kézbesítés hatályával jár, a tértivevényes leveleket pedig két felnőtt tanu jelenlétében, kik a házban vagy a szomszédságban laknak, a fél lakásán hagyja ugyan-csak a szabályszerű kézbesítés hatályával. Tértivevényes kézbesítésnél az eljárásról a jelenlevő tanuk nevének felsorolása mellett a tértivevényen a küldő hatóságnak jelentést kell tenni. Tértivevény nélküli ajánlott levél kézbesítése ugyanígy történik, de ilyenkor az

aláírás megtagadását az »Értesítő és elismervény«-en kell jelezni és a postahivatalnak visszajuttatni.

Ha a címzett a községből ismeretlen helyre költözött, vagy ott teljesen ismeretlen, vagy meghalt, a kézbesítő a kézbesítés akadályát röviden ráírja a levél hátlapjára s a címzést keresztülhúzva, a levelet postára adja, mely azt a feladó hatósághoz visszajuttatja.

Ha a címzett, akinek vevényes vagy ajánlott levelet kell kézbesíteni, otthon nem található, vagy otthonlétét eltagadhatja, vagy elrejtőzik, a kézbesítő a címzett háznépénél hátrahagyott üzenet, vagy esetleg a lakás ajtajára kifüggesztett írásbeli közlés útján tudatja a címzettel az időpontot, amikor ismét el fog jönni. Ha a címzett akkor sincs otthon, úgy jár el, mintha nem akarná átvenni a levelet, de azt is megteheti, hogy a kézbesítendő hivatalos levelet — ha a címzett lakásába be nem juthat — a bezárt lakás ajtajára (kapura) kifüggeszti. A kézbesítés ezzel is teljesítettnek tekintendő.

Ha a címzés nem kielégítő, a levelet a kézbesítő átadja az előjáróságnak, mely azt felbontja s ha nem sikerül a címzett kilétét pontosan megállapítani, vissza kell juttatni a kézbesítés akadályának megjelölésével a feladó hatósághoz. A kézbesítőnek a hivatalos levelek kézbesítéséért semmiféle díjat, jutalmat elfogadni nem szabad. Ha a községben nincs kézbesítő, a kézbesítést a jegyző köteles ellátni.

A *megmagyarázást igénylő* hivatalos iratot nem közvetlenül a fél címére, hanem a község kézbesítője (esetleg bejelentő hivatala) címére kell posta útján eljuttatni. Az irat mellé tértivevényt is mellékelnek, melyre rá kell írni: »megmagyarázás mellett kézbesítendő!« Az előjáróság az ilyen irat kézbesítésével és megmagyarázásával valamely alkalmas közegét bízza meg, aki a fenti módon jár el, de a vevényen a megmagyarázás megtörténtét is igazolja.

71. Távbeszélő használata. A vármegye területén berendezett közhasználatú távbeszélő-hálózatot, ha ebbe a község háza, vagy a jegyzői iroda be van kapcsolva, a közigazgatási szolgálat érdekében minden erre alkalmas esetben fel kell használni. Így a) elemi csapások (árvíz, tűzvész stb.) azonnali bejelentésére és a szomszédos községekkel való segélynyújtás közlésére, b) mindennemű fontosabb s a rendőrhatalóság sürgős intézkedését, vagy éppen megjelenését kívánó közrendészeti események (pl. zavargások), továbbá emberi és állati járványos betegségek azonnali bejelentésére, c) a község, vagy magánosok érdekében sürgős intézkedést kívánó ügyekben tett jelentések elintézésének sürgetésére, d) felsőbb hatóságoktól kapott rendeletek hiányzó mellékleteinek utólagos megküldésére vonatkozó

kérelem előterjesztésére, vagy a rendeletben kitűzött határidő be nem tarthatása esetén az akadályok bejelentésére, e) a közszolgálatot érdeklő ügyek mibenállása felőli tudakozódásokra és más, a hivatali érintkezésben felmerülő egyszerű kérdézőkódésekre és értesítések adására olyan esetekben, midőn az illető tudakozódásnak vagy értesítésnek írásban közlését és maradandó megőrzését fontosabb szolgálati, vagy egyéb érdek nem kívánja. A távbeszélő útján kapott rendeletek és megkeresések lényegét és elintézésük módját röviden fel kell jegyezni vagy a velük közvetlenül összefüggő iratokra, vagy ha ilyenek nincsenek, külön jegyzéklapokra. Az egyszerű sürgetéseket és tudakozódásokat feljegyezni nem szükséges.

72. Hirdetmények közzététele a jegyző kötelessége. A községbe érkező hivatalos hirdetmények a szokásos módon lesznek közzétéve, vagyis a községházán (ha ilyen nincs, a bíró lakóházán, vagy a községben szokásos más nyílt helyen) kifüggesztésre kerülnek és a hirdetési határidő után le kell ismét venni. A levett hirdetményeket a jegyző három hónapig őrzi, azután kiselejtezi.

3. §. Az irattározás.

73. Iratkezelés. Számsoros iktatókönyv mellett az iratkezelés rendszerint a *kapcsolási rendszer* mellett történik. E rendszer abban áll, hogy az ugyanazon tárgyra vonatkozó ügydarabok iktatószámait úgy az iktatókönyvben, mint magukon az ügyiratokon a következő eljárás szerint fel lesznek jegyezve. A felszerelés alkalmával meg kell állapítani, hogy az iktatványban említett tárgyban érkezett-e már korábban valamely beadvány. Ha érkezett, akkor a mutatókönyv, vagy esetleg az iktatványban levő hivatkozás alapján meg kell keresni az előirat iktatószámát — az előiratot az irattárból ki kell venni és az érkezett ügyirathoz (iktatószámhoz) csatolni, azután az iktatókönyvben az előirat iktatószámánál fel kell jegyezni a beérkezett ügyirat (iktatvány) iktatószámát, mint utószámot, a beérkezett ügyirat (iktatvány) iktatószámánál pedig be kell jegyezni a beérkezett későbbi irat (iktatvány) iktatószámát, mint utószámot, a beérkezett ügyiraton (iktatványon) pedig az előirat iktatószámát, mint előszámot. Ezt az eljárást minden egyes később érkező ügydarabnál is foganatosítani kell. A kapcsolási rendszer mellett tehát minden ügyirat iktatószámánál — úgy az iktatókönyvben, mint magukon az ügyiratokon — a legközelebbi elő- és legközelebbi utóirat iktatószáma fel van jegyezve. Ha az előszám, vagy utószám nem a folyó évből való, akkor alatta az évszámot is fel kell tüntetni.

A kapcsolási rendszer szerint kezelt irattárban az elintézt ügyek iratait hosszú negyedrétegekben (aktaszerűleg) összehajtva, úgy kell kezelni, hogy az ugyanazon ügyhöz tartozó és számuknál fogva összekapcsolt iratok iktatószámaik sorrendjében legyenek elhelyezve. Az így kapcsolt iratok együttvéve egy-egy *iratcsomót* alkotnak. Ezekből az iratcsomókból arányos iratnyalábokat kell alakítani s ezeket kemény fedelek közé helyezve és címfelirattal (az iktató, vagy nyilvántartási könyv címe, számtól-számig, évszám) ellátva, erős zsineggel kell átkötni. Az egyes iratnyalábok tartalmát lehetőleg úgy kell megállapítani, hogy a címfeliratokon kerekszámok legyenek. Az ugyanarra az ügyre vonatkozó összes ügyiratoknak mindig a legutolsó iktatószám alatt kell az iratnyalábokban elhelyezve lenniök. Ha tehát a kapcsolatos szám a következő évfolyamra megy át, akkor az összes kapcsolt iratokat a következő évi iratnyaláiban kell a megfelelő szám alatt elhelyezni. Az iratnyalábokat — az erre szolgáló helyen — megfelelő sorrendben kell elhelyezni.

Ott, ahol *számsoros iktatókönyv* van, az iratkezelésnek megengedett legegyszerűbb módja az, hogy a jegyző az előbbi módon alakított összes iratcsomókat egyszerűen az iktatószámok növekvő sorrendjében rendezzi és helyezi, vagy pedig az egyes iratcsomókat nagyobb ügyágak szerint csoportosítja és egy-egy olyan csoporton belül az iktatószámok növekvő sorrendjében helyezi el őket. Viszont a községi képviselőtestületnek jogában áll az irattári kezelésnek fejlettebb rendszerét, így nevezetesen az ú. n. *alapszamos* rendszert is életbeléptetni, illetőleg fenntartani. Az ilyen képviselőtestületi határozat érvényességéhez a vármegyei közgyűlés jóváhagyása szükséges. Az alapszamos rendszer lényege az, hogy ugyanarra az ügyre vonatkozó minden ügydarabot az egész éven át ahhoz a számhoz kell kapcsolni és az alatt a szám (alapszám) alatt kell irattárba helyezni, amely szám alatt az iktatókönyvben ez ügyben az év folyamán érkezett legelső beadvány lett iktatva. Ha valamely ügy több évre is átnyúlik, évről évre az első irat iktatószámát kapja új alapszámmak.

Betűsoros iktatókönyv mellett az egy ügyre vonatkozó iktatványokat — úgy mint a kapcsolási rendszernél — elő- és utószámaik szerint össze kell kapcsolni. Az így összekapcsolt iratok egy-egy iratcsomót alkotnak. Az egy-egy betű alá tartozó iktatványok iratcsomóiból egy-egy iratnyalábot kell alakítani. Az iratnyalábot kemény táblák közé kell helyezni s a táblára rá kell írni az illető betűt. Az iratnyalábokban az egyes iratcsomók iktatószámaik növekvő sorrendjében vannak elhelyezve. Az iratnyalábokat az ABC betűinek sorrendjében kell az erre szolgáló helyen elhelyezni.

Az említett iratkezelési rend alól kivételt lehet tenni olyan egyes különálló, nagyobb ügyekre, vagy ügyágakra vonatkozó iratoknál, melyeknek külön iratnyalábok gyanánt való kezelése és megőrzése — legalább bizonyos ideig — a jegyző ügykezelése szempontjából kívánatos. Így pl. a) volt úrbéresek gazdaközönségének ügyeire, b) a községi erdők, legelők, más ingatlanok és haszonhajtó jogok kezelésére, c) a hegyközségi ügyekre, d) egyes jelentékenyebb községi építkezésekre, közművek létesítésére s további kezelésére, e) a hadkiegészítésre stb. vonatkozó iratokat külön iratnyalábokban szabad kezelni, ha a kezelésnek ez a módja a jegyzőség ügyforgalmára való tekintettel könnyebbséggel jár. Ugyane feltétel mellett a jegyzői irodában készülő valamely összeírás, nyilvántartás (községi választások összeírása, országgyűlési képviselő választók névjegyzéke, népmozgalmi nyilvántartás) anyagául szolgáló iratok is külön őrizhetők meg az illető összeírás, nyilvántartás mellett. Azokat az ügyeket, melyeket fontosságuk, vagy bizalmasabb természetük miatt gondosabban kell őrizni, célszerű általában elkülönítve, zárható helyen tartani. Ha az iratot külön irattárazzák, ezt az iktatókönyvben fel kell tüntetni.

Ha az irattárból valamely iratot bárki hivatalos használatra — tehát nem szerelés végéig — kiemel, helyére egy irattári jegyzéklapot kell tenni, hogy az irat hollétét jelezze.

A szabályrendeletek őrzése két-két eredeti jóváhagyott példányban külön iratnyalábban történik mindaddig, míg a szabályrendelet érvényben van. Ugyanide kell helyezni az esetleges módosító pótszabályrendeletet is az alapszabályrendelethez közös borítékba. A szabályrendeleteket az iratnyalábba címeik betűsorrendjében kell elhelyezni. Kivenni hivatalos használatra csak az egyik példányt szabad, amit az iratjegyzéklapon fel kell tüntetni. Körjegyzőségekben az egyes községek szabályrendeleteit községenként külön-külön iratnyalábokban kell a fentebb említett módon megőrizni s emellett a szabályrendelet egy másodpéldányát az illető község bírójánál is el kell helyezni.

Szerződések, oklevelek, marhalevelek őrzése a községi, pénzszerényben történik, illetőleg a marhaleveleket a 100.000/1932. P. M. rendelet szerint kell kezelni.

74. A kiselejteztést a jegyző végzi az irattárba elhelyezett ügyiratokból az alább előírt idő lejártával: 1. adó-, pótagó-, utadó- s más hasonló természetű köztartozásokra vonatkozó ügyeket, a közrendészeti és kihágási ügyeket, továbbá az általános igazgatás keretében történő levelezéseket 10 év után, 2. a magánjogi vonatkozású és katonai ügyeket 32 év után. Alapítvány-, adomány- és

kiváltságlevelek, vám- és helypénzszedési okiratok, szabályrendeletek, képviselőtestületi gyűlések jegyzőkönyvel, adófőkönyvek, naplók és általában a fontosabb segédkönyvek (iktató, mutatókönyv), továbbá mindazok az iratok, okiratok és tárgyak, melyeknek történelmi, művelődéstörténeti, vagy közjogi értékük van, amelyek különösen a község történetére vonatkozó adatokat, emlékeket tartalmaznak, továbbá a közoktatásügy, közgazdaságügy, közegészségügy, vízügy, közlekedési eszközök és egyéb közérdekű ügyek fejlődésére, vagy társulatok és egyesületek mozgalmaira világot vetnek, végül a község, mint jogi személy, vagy más jogi és magán-személyek érdekeit érintik, *kiselejteztés alá nem esnek.* Általános jellegű felsőbb hatósági rendelkezések (körrendeletek, szabályrendeletek) mindaddig, míg hatályban vannak, a végrehajtásra vonatkozó iratokkal együtt szintén nem esnek kiselejteztés alá. A jegyző a végleges elintéztett ügyekre vonatkozó iratok irattárba-helyezése alkalmából megbírálja, hogy azok 10, illetőleg 32 évig tartandók-e meg, avagy állandóan megőrzendők. Ez eljárás eredményéhez képest a kiselejteztendő ügyiratokon — bélyegző segítségével — szembetűnő módon megjelöli a kiselejteztés határidejét. A megjelölésre — ahhoz képest, hogy az iratok egyrésze 10, másik része pedig 32 évig őrizendő meg — kétféle bélyegző szolgál, melyeknek lenyomata a következő: 1. *«Selejteztési határidő 10 év»* és 2. *«Selejteztési határidő: 32 év».*

A kiselejteztés tényleges foganatosítása *külön bizottság* közreműködésével történik. A bizottság elnöke vagy a járási főjegyző, vagy a vármegyei közgyűlés kiküldöttje, tagjai: a jegyző (több önálló jegyzővel bíró nagyközségekben a jegyzők) és a képviselőtestület (körjegyzőségekben külön az egyes községek képviselőtestülete) által akár saját kebeléből akár más írástudó és értelmes egyének sorából választott községi (körjegyzőségekben kör csoportbeli) lakosok. Több kisközség ugyanazt a személyt bízhatja meg.

75. Nyilvántartások. A nyilvántartások lényegileg azt a célt szolgálják, hogy általuk a jegyző a közérdek szempontjából fontos tényeknek állandóan birtokában legyen, hogy azokról bármikor a felsőbb hatóságoknak és szükség esetén magánosoknak is adatokat szolgáltatson. Ez a lényegében fontos célkitűzés azonban idők folyamán a különböző s egymásról tudni nem akaró felettes hatóságok rendelkezése folytán annyira elfajult, hogy egy községi közigazgatási szakiró kimutatása szerint a háború előtt egy községi jegyzőnek 212 féle nyilvántartást kellett vezetni. Ezek ugyan különböző elnevezés alatt (lajstrom, összeírás, kimutatás, törzskönyv, anyakönyv stb.) szerepeltek, de lényegében valamennyi nyilvántartás volt. Ha mégis levették ebből a nyilvántartástömegből azokat a feljegyzéseket, melyek a napi folyamatos igazgatást szolgálták (mint pl. az iktatókönyvek, anyakönyvek, adókönyvek, pénztári naplók, postakönyv stb.), szoros értelemben vett nyilvántartás még mindig 104 maradt. Roppant idő-pazarlás ennek a 104 nyilvántartásnak kezelése, amelyek közt pl. van: nyilván-

tartás a községi szabályrendeletekről, nyilvántartás a községet érdeklő okiratokról, nyilvántartás a pénztári naplókról és egyéb feljegyzésekről, nyilvántartás arról, hogy a többi nyilvántartásokat a községi alkalmazottak közül kik kezelik, sőt elrettentő például szolgáljon még: nyilvántartás az összes nyilvántartásokról is.

A nyilvántartások egyszerűsítésével foglalkozott a Közigazgatási Racionalizálási Bizottság is és alapos tanulmányozás után azt a megállapítást tette, hogy az egyik községben fellelt 95 nyilvántartás közül 23 olyan van, amely minden nehézség nélkül kiküszöbölhető és 12 van olyan, mely 3 nyilvántartássá összevonható. Ez 33%-os redukciónak jelentene. Sajnos, még eddig rendelet nem jelent meg a nyilvántartások csökkentéséről. Pedig véleményünk szerint (a részletes kritikára itt helyünk nincs) a nyilvántartások igen jelentős mértékben csökkenthetők lennének s a szükséges adatokat más módon és sokkal könnyebben és szemléltetőbben lehetne gyűjteni. (Lásd ezt a Községi adattárak c. fejezetnél.)

A nyilvántartások vezetéséről a jegyző gondoskodik s ha valamely nyilvántartás vagy adatgyűjtés valamely más községi alkalmazott feladata, neki kell gondoskodni, hogy az alkalmazott feladatkörét teljesítse.

A jegyző saját időszaki, vagy egyébként határidőhöz kötött közigazgatási teendőiről pontos nyilvántartást vezet. A nyilvántartásra a *»Határidő-napló«* szolgál. Minden évben új határidő-naplót kell nyitni. A határidő-napló bekötött könyv, melyben az év minden egyes napja számára egy-egy lap van berendezve (Mintáját l. Függelék 9. sz. a.). A határidő-napló minden lapja két részből áll: A felső részben az év elején — vagy akár az előző év utolsó napjaiban — az egész évre előre (esetleg nyomtatás útján) be kell vezetni az illető lapokra az összes időszaki jelentéseket és minden más állandó jellegű, vagyis előre tudott határidős teendőket. A határidő-napló lapjainak felső része ezenkívül arra szolgál, hogy oda esetről-esetre bevezethetők legyenek azok az ügyek, amelyekben felsőbb hatóságtól kapott külön rendelet folytán bizonyos határidő alatt jelentést, vagy egyébként valamely intézkedést kell tenni. A határidő-napló lapjainak *»Adott határidők«* feliratú alsó részébe pedig azoknak az ügyeknek az iktatószámait kell bevezetni, melyekben az illető napig valamely hatósághoz tett jelentésre, vagy valamely megkeresésre vagy felhívásra válasznak kell érkeznie. A jegyző (vezető jegyző) a határidő-napló megfelelő lapját köteles mindennap megtekinteni, aláírni s a szükséges intézkedéseket megtenni. A kapott határidők nyilvántartásának legegyszerűbb módja az, hogy az ily ügyiratok a kitűzött határnapkal szembevetésig megjelölve a határnapok sorrendjében külön kezeltenek mindaddig, míg végleg el nem intéztetnek. Ha a kitűzött határidőig a válasz megérkezik, vagy a jegyző a jelentést megtette, a megkeresésnek eleget tett, vagy a teendőt elvégezte: a határidő-naplóban az erre vonatkozó bejegyzést áthúzza. Ha valamely ügy a kitűzött határnapig nem volt elintéztető, az akadályról távbeszélőn vagy írásban jelentést kell tenni, s egyszersmind az

ügyet a határidő-naplóban újabb határnapra kell átírni. Az újabb határnapot az előző bejegyzés mellett az *»Észrevételek«* rovatában is fel kell tüntetni.

A kitűzött határidőig válasz nélkül maradt ügydarabokat 24 óra alatt meg kell sürgetni, még pedig azokat is, melyekben a jegyző felsőbb hatóságtól vár választ. A sürgetés minden esetre a sürgetésre alapul szolgáló intézkedés iktatószáma alatt (ad numerum) történik. A sürgetés elküldésének időpontját a határidő-naplóba be kell jegyezni. A sürgetésre fehér- és vörösszínű levelezőlapok szolgálnak: a fehérszínű az első, a vörösszínű a második sürgetésre. Célszerű mintalapokat használni.

Ha a dolog természete a sürgetést egyáltalán kizárja, vagy ha a sürgetés nem vezetett eredményre, az ügyet döntés végett a járási főjegyző elé kell terjeszteni.

A községet, mint jogi személyt érdeklő mindennemű határidők (pl. bérleti szerződéseket, tűzkárbiztosítás lejártát, hasznbérek, kölcsönök utáni kamatok és törlesztési részletek esedékeségét stb.) a jegyző a határidő-napló felső részének egyes lapjaiba bevezeti és ekképp pontosan nyilvántartja azokat.

76. Hivatalos lapok kezelése. A Vármegyei Hivatalos Lapban közzétett rendelkezések a községet és a községi közegeket külön rendelkezés nélkül is épúgy kötelezik, mint az írásban kiadott külön rendeletek. A jegyző a Vármegyei Hivatalos Lapot megérkezése után gondosan áttanulmányozza és megteszi mindazokat az intézkedéseket, melyeket a lapban közölt rendeletek és határozatok a községi előjáróság, vagy a jegyző kötelességévé tesznek. Így nevezetesen: a) a Hivatalos Lap melléklete gyanánt külön lenyomatban küldött s a községet érdeklő rendeleteket beiktatja s elintézi éppen úgy, mint bármely rendes beadványt, b) a község többi előjáróival az őket érdeklő rendeleteket illetőleg a Hivatalos Lap számait közli és láttamoztatja, c) a Hivatalos Lap III. rovatában közölt rendeletek és elvi jelentőségű határozatok közül azokat, amelyek a községet érdeklik, az iktatás mellőzésével csupán a mutatókönyvbe vezeti be oly módon, hogy ugyanott meg legyenek jelölve a Hivatalos Lap azon számai is, melyek az említett közleményeket magukba foglalják. A Vármegyei Hivatalos Lapban közölt vármegyei szabályrendeletek és közérdekű közgyűlési határozatok közzététele iránt a jegyző is intézkedik. A közzététel úgy történik, hogy a Vármegyei Hivatalos Lapnak a községet illető példányai minden egyes községben a közszemléretétel szokásos helyén azonnal a lap megérkezése után közszemlére kerülnek. Az így közölt szabályrendeletek és közérdekű határozatok a lap-példány megjelenését követő 8-ik napon szabályszerűen kihirdetnek.

nek tekintendők. Ehhez képest a közszemlére kitétel az említett 8 napot követő 15 napi fellebbviteli határidő leteltéig tart s az így történt közzétételről külön kihirdetési bizonyítványokat községenként kiállítani és a törvényhatósághoz felterjeszteni nem szükséges. Régi szokás alapján a vármegyei szabályrendeletek és határozatok szóbeli kihirdetését továbbra is fenn lehet tartani.

Ha a Vármegyei Hivatalos Lap valamelyik száma a rendes időben nem érkezik meg, a jegyző köteles 5 nap alatt a hiányzó szám megküldését kérni. A kérést távbeszélőn, vagy írásban a lap szerkesztésével megbízott tisztviselőhöz lehet intézni. Ha a jegyző a lap megküldését a megjelenés napjától 5 nap alatt nem kéri, úgy tekintik, mintha kikézbessítették volna. Ugyanilyen áttanulmányozási kötelezettség áll fenn a Belügyi Közlönyre¹⁾ is, illetőleg a Magyar Közlönyre. E hivatalos lapokat be kell köttetni és gondosan megőrizni.

4. §. A képviselőtestületi gyűlések és ezek jegyzőkönyve.

77. A jegyző szerepe a gyűléseken. A jegyző köteles a képviselőtestületi gyűlésekre kitűzött tárgyakat az ülésen részletesen ismertetni s minden egyes ügyre nézve a határozati javaslatot előterjeszteni. Ha valaki indítványt — pótló, módosító, vagy ellenindítványt — terjeszt elő, a jegyző kötelessége arra ügyelni, hogy az indítvány a kérdés szavazásra bocsátása előtt szabatosan, világosan szövegezve legyen. A jegyző kötelessége arra ügyelni, hogy azokban az esetekben, melyekben a törvény a névszerinti szavazást megköveteli, a határozatot névszerinti szavazással hozzák meg, továbbá, hogy a közérdekű határozatok kihirdetését maga a határozat elrendelje s a kihirdetés a községben szokásos módon tényleg meg is történjék, ezenkívül ugyancsak a határozat végső pontjába a végrehajtásra vonatkozó tüzetes utasítás is bennfoglaltassék, végül, hogy a törvényhatóság jóváhagyása előtt végre nem hajtható határozatok a kihirdetés megtörténte és a fellebbviteli határidő letelte után a határozat kiadványára rávezetett s a kihirdetést igazoló záradékkal, kiegészítve az esetleges fellebbezésekkel együtt, azonnal felterjesztessenek a törvényhatósághoz. Általában köteles a jegyző a képviselőtestület elnökét az elnöklés körüli teendőkhöz támogatni, neki tanácsokkal szolgálni s vele a képviselőtestület gyűléseinek vezetésében együttesen eljárni.

78. Jegyzőkönyvek szerkesztése. A képviselőtestületi gyűlés jegyzőkönyveit a jegyző legkésőbb három nap alatt elkészíteni s nyomban hitelesítés alá bocsátani köteles. A jegyzőkönyv szerkesz-

¹⁾ A Belügyi Közlöny jelenleg szünetel.

tésére az alábbi szabályok irányadók. A jegyzőkönyv a gyűlés helyének és idejének pontos megjelölésével kezdődik. Ezután következik az elnök megnevezése és a gyűlésen jelenvoltak neveinek felsorolása, majd annak megemlézése, hogy a gyűlés szabályszerű egybehívása megállapított, továbbá az elnöknek a gyűlés megnyitására és a hitelesítők felkérésére vonatkozó nyilatkozata. Ezután következnek a tárgyalás sorrendjében a gyűlésen hozott határozatok.

A határozatokat a jegyzőkönyvbe hasábosan és oly módon kell bevezetni, hogy a jegyzőkönyvből a tárgyalás menete és lényeges mozzanatai kivehetők legyenek. Ehhez képest mindenekelőtt röviden, de szabatosan meg kell jelölni a tárgyalás alá kerülő ügyet. Ha a jegyző által előterjesztett határozati javaslattal szemben pótló vagy módosító indítvány, vagy ellenindítvány hangzik el, akkor — ha csak a tárgyalás folyamán az indítványt vissza nem vonják és így a kérdés szavazás alá kerül, — nemcsak a határozati javaslatot, hanem az indítványt is szabatos szövegezésben fel kell venni a jegyzőkönyvbe, indokolásának rövid vázlatával együtt. Ilyen esetben folytatólag a szavazás módját és eredményét, azután az elnök által elfogadottnak kijelentett határozatot kell a jegyzőkönyvbe beiktatni. Névszerinti szavazás esetében a szavazók neveit és szavazatait is a jegyzőkönyvbe kell foglalni. Ha az elnök az 1886: XXII. tc. 57. § alapján egyes tagokat a szavazásból kizárt, ezt a körülményt indokálva együtt szintén fel kell jegyezni.

A tárgy megjelölését, a tanácskozás menetére és a szavazásra vonatkozó feljegyzéseket a jegyzőkönyv bal hasábjába, magát a határozatot pedig az indokolással együtt a jobb hasábjába kell írni. Ha a határozati javaslatot egyhangúlag elfogadják, akkor a javaslatot nem kell külön a bal hasábjába feljegyezni, hanem a tárgy körülírása után annak megjegyzésével, hogy az előterjesztett javaslatot egyhangúlag elfogadták, nyomban magát a határozatot kell megfelelő szövegezéssel a jegyzőkönyv jobb hasábjára vezetni. A fellebbezhető véghatározatokat indokolással okvetlen el kell látni, az indokolás esetleg a beadvány indokaira való egyszerű hivatkozásból is állhat. A képviselőtestületi határozatokat külön folyószámokkal is el kell látni. A folyószámok minden év elején újra kezdődnek. A gyűlésen tárgyalt összes ügyeknek és hozott határozatoknak ily módon történt bevezetése után következnek a jegyzőkönyvben az elnöknek a gyűlés berekesztésére vonatkozó kijelentése és végül az elnök, jegyző és a két hitelesítő aláírása, a hitelesítés keltével együtt.

A képviselőtestületi gyűlések jegyzőkönyveiben a bal hasábjában maradó üres helyre mindig fel kell jegyezni az egyes jegyzőkönyvi pontoknál az ott foglalt határozat végrehajtása iránt tett intézkedés iktatószámát.

A képviselőtestületi gyűlésekről felvett eredeti jegyzőkönyveket tartós papírosra kell írni s időrendben összegyűjtve egész ív nagyságban kiterítve, kemény táblák között külön csomóban zárthelyen kell megőrizni és évfolyamonként pontos betűsoros tárgymutatóval ellátni. Körjegyzőségekben az egyes községek képviselőtestületeinek gyűlési jegyzőkönyveit külön-külön csomókban kell kezelni. Ha a jegyzőkönyvek megfelelő mennyiségre szaporodnak, bekötetésükről kell gondoskodni.

A képviselőtestületi határozatokat tartalmazó jegyzőkönyvi hiteles kivonatokat a jegyző írja alá.

5. §. A jegyzők magánmunkálatai.

79. A jegyzői magánmunkálat általános szabályai. A jegyzők részére a jogszabályok és a szokás azért engedélyezte a magánmunkákat, hogy a nép nemcsak társadalmi, hanem magánjogi viszonyaival is kapcsolatos elemi szükségleteit lehetőleg helyben, saját községében elégíthesse ki, hogy a legkönnyebben és legolcsóbban juthasson olyan megbízható személyhez, aki e szükségleteinek kielégítésénél rendelkezésre áll. A jegyzők azonban magánmunkálatokkal csak annyiban foglalkozhatnak, amennyiben ez őket hivatalos kötelességeik teljesítésében nem akadályozza.

A jegyző köteles az elvállalt magánmegbízásokat késedelem nélkül, gondosan és híven elvégezni. Az esetleg elkövetett hibákért felelősséggel tartozik, s amennyiben azok újabb átdolgozás, vagy fellebbvitel által helyrehozhatók, az ezzel járó munkát köteles ingyen elvégezni. Ha a hiba ily módon helyre nem hozható, a felszámított díjakat köteles visszatéríteni s emellett kártérítési kötelezettsége is fennmarad. A magánmunkálatokhoz szükséges nyomtatványokat, mintalapokat a jegyző saját költségén szerzi be, ezek árával a községi pénztárt megterhelni nem szabad. A magánmunkálatokra vonatkozó iratokat a hivatalos iratoktól elkülönítve kell kezelni. A jegyzői magánmunkálatokért felszámítható díjakat a vármegye szabályrendelettel állapítja meg. A jegyző köteles a díjtáblázatot irodájában — hiteles alakban — kifüggesztve tartani. A felektől előleg csak a bélyegjegyek és készkiadások erejéig követelhető. Igazolt szegények részére a jegyző köteles a magánmunkálatokat (a szerzési jogügyletekre vonatkozók kivételével) díjtalanul végezni. Ha a fél a felszámított munkadíj kiegyenlítését megtagadja, a jegyző igényét bírói úton érvényesítheti. A vármegyei szabályrendeletben megállapított díjnál többet felszámítani vagy követelni nem szabad. Olyan munkálatokért pedig, melyeket a jogszabályok szerint hivatalból kell végezni, semmiféle díj nem követelhető. Nem szabad a jegyzőnek

magánmunkálatra megbízást vállalnia olyan ügyben, melynek hatósági eldöntésében hivatali állásánál fogva részt kell vennie. Azokban a nagyközségekben, ahol több önálló jegyző van, mindegyik jegyző csak a maga hatáskörébe vágó magánmunkálatokat végezhet. Az önálló hatáskörben működő jegyzőn kívül más községi alkalmazott, vagy előjáró magánmunkálatot nem vállalhat. Az a jegyző, aki a szabályrendeleteiben fel nem sorolt magánmunkálatokat elvállal, vagy a magánmunkálatokért megállapított díjak szedése körül bárminő visszaélést tanusít, fegyelmi vétséget követ el.

80. A magánmunkálatokról sorkönyvet kell vezetni. A sorkönyv egy vagy több évre szóló, rovatos lapokból álló bekötött másolókönyv, melynek két-két lapja ugyanazzal a lapszámmal van ellátva. Az első lap ki nem szakítható, a második kiszakítható. (Mintáját lásd függelék 10. sz. a.) A kiszakítható lap hátsó oldalára oda van nyomtatva a jegyzői magánmunkálatokról szóló vármegyei szabályrendeletnek a jegyző által szedhető díjak megállapítására vonatkozó része (díjtáblázat). A jegyzők kötelesek a sorkönyv bal hasábjába minden elvállalt magánmegbízást nyomban az elvállalás után pontosan bevezetni. A megbízó félnek minden fizetés alkalmával költségjegyzéket kell adni. Költségjegyzékül a sorkönyv kiszakítható lapjai szolgálnak. Ha a fél a jegyzőt megillető munkadíjnak és készkiadásoknak egy részével hátralékban marad, a hátralék megfizetése vagy törlesztése alkalmával a jegyző új folyószám alatt teljesíti a sorkönyvbe a bejegyzést és állítja ki a félnek átadandó költségjegyzéket. Ilyen esetben a sorkönyv bal hasábját nem kell újra kitölteni, hanem csak egyszerűen hivatkozni kell a megfelelő előbbi bejegyzés folyó számára, a jobb hasábon pedig a költségjegyzék újabb részletes felszámítása helyett elegendő az összeg szó elé ezt a megjegyzést írni: »a számú költségjegyzék szerint.« A jobb hasábnak az »összeg« szó után következő részét azonban — s ezzel egyidejűleg a fizető félnek kézbesítendő költségjegyzék azonos részét — ebben az esetben is teljesen ki kell tölteni.

XI. FEJEZET.

A község háztartása.¹⁾

A községi háztartás alatt a község vagyonának kezelésére, a vagyonszerzésre és elidegenítésre, a községi költségvetésre, zárszámadásra és számvitelre vonatkozó szabályokat értjük.

¹⁾ E fejezet anyagáról lásd teljes részletességgel »A községi háztartás c. kötetét.«

1. §. A község vagyonkezelése.

81. A községi vagyon kezelése.

A községi vagyon ingatlanból, ingóvagyonból, nemkülönbön különböző jogokból áll. A községi vagyont minden évben leltározni kell és a leltárt a községi zárszámadáshoz kell csatolni.

A községi vagyont a község gazdasági erőforrásának számbavételét szolgálja. A leltár a községnek, nemkülönbön a községi közintézeteknek, közintézményeknek és közüzemeknek, valamint az önállóan kezelt alapoknak ingó és ingatlan vagyon elemeit, ugyanakkor azonban tartozásait, kötelezettségeit mutatja ki mennyiség, minőség és érték szerint. A leltár tehát végeredményben a község tiszta vagyonát rögzíti le. A vagyon meghatározás azonban csak a magánjogi természetű gazdasági elemekre vonatkozik, mert a közjogi bevételek (pl. adóbevételek) nem képezik a község vagyonát s nem kerülnek a leltárba sem.

A községi vagyont leltár készítésére nézve egységes rendelkezés nincs, azt a vármegyei szabályrendeletek szabályozzák. Mégis minden vagyont leltár két főrészből áll: a) a cselekvő vagyonra és b) a szenvedő vagyonra vonatkozó adatokból. A cselekvő vagyonhoz tartoznak: 1. az ingatlan vagyon, 2. a gyümölcsöző tőkék, érték-papírok, 3. a hasznóhajtó jogok és jogosítványok, 4. a községi üzemek, vállalatok, használatra kölcsönözhető javak, 5. az ingóságok, 6. a pénzmaradvány, 7. a cselekvő hátralékok s végül 8. a követelések. A szenvedő vagyon elemei: 1. a községet közjogi vagy magánjogi alapon terhelő tartós szolgáltatások, 2. a kölcsöntartozások, 3. az adósságok és 4. a szenvedő hátralékok.

A leltár kiegészítő részei: 1. az ingatlanok törzskönyve, 2. a szakleltár, 3. a leltári napló és 4. a nyilvántartások. Az ingatlanok törzskönyvében külön csoportot képeznek a beépített telkek és külön csoportot a földbirtokok. A szakleltár megfelelő csoportosításokkal az ingóságokat veszi számba. Külön nyilvántartást kell vezetni a községi ingatlan tartozékait képező, de önállóan használt jogosítványokról, az üzemekről, vállalatokról, ez utóbbiaknál pontosan fel kell sorolni a befektetésre fordított tőkeértéket. Nyilvántartást kell vezetni az értékpapírokról, betétekről, évenként a cselekvő és szenvedő hátralékokról, a követelésekről, a különféle természetű anyagról és fogyasztási anyagokról. A leltári napló az évközi összes vagyonváltozásokat tünteti fel.

A községi vagyon kezelésének módját és ha erre nézve a bérbeadás állapíthatnák meg, a bérbeadás feltételeit, a közköltségek fedezése után fennmaradó jövedelmeknek hova fordítását, azoknak esetleg miként történő felosztását, az egyes polgároknak azokból járó haszonélvezeti illetményeit és az ezekért netalán fizetendő díjakat a képviselő-

testület az általa e végre legalább 30 nappal előbb határozatilag kitűzendő közgyűlésen állapítja meg. A községi vagyon haszonbérbe való bérbeadása rendszerint nyilvános árverésen történhetik. (1886: XXII. tc. 120. §.) A kikiáltási árat a képviselőtestület állapítja meg, az árverést ugyanaz hagyja jóvá. Ha a nyilvános árverés nem vezet sikerre, vagy a község érdeke kivételesen a magánúton való egyezkedést kívánna, a vagyon szabadkézből is kiadható, de a szerződés a vármegyei kisgyűlés jóváhagyására szorul. Ugyanígy jóváhagyásra kell felterjeszteni a nyilvános árverésen történő bérbeadást, ha az 6 évnél hosszabb időre történik. A községi pénzkészlet hasznosítására nézve a gyám-pénztári pénzkészletek gyümölcsösztetésére vonatkozó szabályok irányadók. E szabályok szerint azt az összeget, mely az illető alap folyó kiadásainak fedezésére nem szükséges, gyümölcsözőleg lehet elhelyezni olyan pénzügyintézetknél, amelyeket a képviselőtestület névszerinti szavazással évről-évre kijelöl annak kikötése mellett, hogy ezeket az összegeket bármikor vissza lehet venni.

82. A községi törzsvagyon elidegenítése. A törvény szerint a község törzsvagyonát csorbíthatlanul fenn kell tartani. (1886: XXII. tc. 110. §.) Kivételes esetben annak elidegenítését, lényeges átalakítását vagy felosztását, valamint ingatlanvagyonnak, vagy kisebb haszonvételi jognak vételét a képviselőtestület az általa 30 nappal előbb meghirdetett és határozatilag kitűzött közgyűlésen határozhatja el, úgy hogy összes tagjainak — beleértve a szavazati joggal rendelkező előjárókat is — általános többségével s névszerinti szavazás útján kell eldönteni. Ha a tagok a gyűlésen kellő számban nem jelennek meg ugyanazon a módon új közgyűlést kell összehívni. Ha ezen sem jelenne meg elegendő tag, a második gyűléstől számított 15 napra egy újabb gyűlést lehet összehívni s ott a jelenlevők többsége határoz. Ugyanazok a szabályok irányadók a községi felügyelet alatt álló intézetek törzsvagyonára nézve is.

83. A község vagyoni érdekeinek megóvása. A vagyonszerzés, elidegenítés stb. tárgyában hozott határozatokat a községben a szokásos módon szabályszerűen ki kell hirdetni és azok ellen 15 nap alatt a község kötelekébe tartozó bármely polgár, valamint az, akinek a községben vagy határában ingatlan vagyona van, fellebbezhet. Ennek a határidőnek letelte, illetőleg a fellebbezésnek elintézése előtt az ilyen határozatot nem lehet végrehajtani. Ha a fellebbezés elbírálása során kitűnik, hogy a község és egyesek közt magánjogi vita van abban a tekintetben, hogy a kérdéses vagyon, jog vagy haszonvétel a község vagyonához, illetőleg szabad rendelkezése alá tartozik-e,

a törvényhatóság a kérdés barátságos egység útján való kiegyenlítését kíséri meg és ha az nem sikerül, a feleket törvényes útra utasítja, a bíróság döntéséig pedig a fennálló gyakorlatot köteles fenntartani. Ugyanezt az eljárást kell követni, ha a törvényhatóság a megkötött egységet, amely mindig jóváhagyásra szorul, nem találja jóváhagyhatónak, ezt a határozatot azonban mindig indokolni kell. Ha a község a magánosok kezén levő olyan ingatlanokat vagy javadalmakat, amelyeket a törvényhatóság községi vagyonnak tart, vonakodik azoktól per útján visszaszerezni, vagy ha ilyeneket egység mellett egyeseknek birtokba bocsát, végül ha az előjáróság, vagy a képviselőtestület olyan tagjai ellen, akik a községnek kárt okoztak, a törvényes lépéseket alapos indok nélkül vonakodnak megtenni, a törvényhatósági kisgyűlés — sürgős esetben az alispán — megbízhatja a vármegye t. ügyészét, hogy a községi vagyont a képviselőtestület ellenkezése ellenére megvédje. Ez a megbízás a község képviselőtestületére jogosító ügyvédi meghatalmazással egyenlő hatályú.

Az előjáróság köteles a község ellen indított minden pert a járási főjegyző útján az alispánnak bejelenteni, aki, ha a község érdekét komolyan veszélyeztetve látja, megbízhatja a t. főügyészt a község képviselőtestületével, erről a községet, valamint az eljáró bíróságot értesíti és ezzel az esetleges korábbi meghatalmazás hatályát veszti. (1886: XXII. tc. 116. §.) Ha pedig a községet marasztaló ítélet alapján a végrehajtás veszélye fenyegeti, az előjáróság köteles erről az alispánhoz jelentést tenni, aki a község vagyónának lehető épentartása és a lakosság túlterhelésének elkerülése végett a szükséges intézkedést megteszi. Végül, ha a község a rossz gazdálkodás, vagy egyéb balsors következtében a vagyombukás szélére kerül, az alispán a község vagyionkezelését a község kérelmére — szükség esetén hivatalból is — a t. ügyész meghallgatása után határozott időtartamra zárlat alá helyezheti, zárgondnokot nevezhet ki és erről az illetékes bíróságokat értesíti.

84. Községi intézetek, alapítványok, üzemek. Minden község köteles az általa fenntartott jótékony és közművelődési intézetek igazgatására rendszeresen felügyelni és számadásaikat évenként a tavaszi közgyűlésen pontosan megvizsgálni. Kötelesek ugyancsak a községek a kezelésük alatt álló alapítványokat is rendeltetésüknek megfelelően olyan gonddal kezelni, mint saját vagyionukat. Ezekről is évenként rendes kimutatást és számadást kell a közgyűlés elé terjeszteni.

Községi üzemek a községeknek közcélú vállalkozásai abból a célból, hogy a közérdeket egyáltalában, vagy kedvezőbben, vagy megbízhatóbban kiszolgálják, mint a magánvállalkozás, másrészt

céljuk az is, hogy jövedelemfeleslegük útján az önkormányzat terhein könnyítsenek. Általában az eddig követett gyakorlat az volt, hogy önkormányzat üzemet csak a közérdek által indokolt szükség esetén létesíthetett, ez pedig akkor állt fenn, ha valamely közcél kielégítésére — jövedelmezőség hiánya miatt — magánérdekeltség nem vállalkozott, vagy ahol a hatósági kezelést közegészségi vagy közrendészeti tekintetek indokolták, vagy ahol a hatósági üzem valamely elsőrendű élelmicikk ártúlhajtásának megakadályozása végett volt szükséges, vagy ha az üzem jelentős jövedelmére a közterhek apasztása céljából volt szükség. Ilyen községi üzemek: vízvezetéki üzem, vágóhid, községi szeszfőzde, községi takarékpénztár, téglarétegő, jéggyár stb. Az üzemek létesítése a képviselőtestület hatáskörébe tartozik, amely az üzem kezelésére vonatkozó szabályokat községi szabályrendeletben fekteti le. Minden üzem létesítéséhez a belügyminiszternek az iparügyi és pénzügyminiszterrel egyetértésben kiadott engedélye szükséges.

Az üzemek kezelésénél gondoskodni kell arról, hogy fenntartási költségeiket — beleértve a községtől természetben (munkaerő, nyersanyag, áramszolgáltatás, helyiség stb.) kapott hozzájárulás forgalmi értékét is mindenestre fedezzék, a hasznothajtó célzattal létesített üzemeknek pedig meglegyen a kellő jövedelmezőségük. Ha valamely községi üzem vagy vállalat kezelésében hiány mutatkoznék, ennek okát gondos vizsgálattal ki kell deríteni és ha megállapítanak, hogy a hiányt okszerű gazdálkodással sem lehet kiküszöbölni, az üzemet meg kell szüntetni, kivéve, ha fenntartását közegészségügyi, közbiztonsági, vagy más fontos közérdek teszi feltétlenül szükségessé.

Meg kell szüntetni a hasznothajtó célzattal létesített azt az üzemet is, amely okszerű gazdálkodás mellett nem biztosít a községnek számottevő jövedelmet. Az ilyen üzemek megszüntetését községekben a törvényhatósági bizottság is elrendelheti. Az 1927: V. tc. életbelépte óta önkormányzati testület üzemet részvénytársaság alakjában csak a belügyminiszternek a pénzügyminiszterrel egyetértő hozzájárulásával létesíthet. Ha a részvénytársaság gazdálkodása alapos kifogás alá esik és az önkormányzati testület a belügyminiszter felhívására a kifogásokat megszabott határidő alatt, amely 3 hónapnál rövidebb nem lehet, nem orvosolja, vagy ha vizsgálat során bebizonyul, hogy az üzem folytatására a részvénytársasági forma nem megfelelő, a belügyminiszter a pénzügyminiszterrel egyetértve a részvénytársasági alakulatra vonatkozó engedélyt visszavonhatja.

Az üzemek vagyionát egyébként a község vagyiontól elkülönítve a kereskedelmi üzemeknél szokásos szabályok szerint kell nyilvántartani

és kezelni. Az egyes üzemek részére esetleg szükséges beruházási és forgótőkét a község pénzkészletéből csak kölcsönképpen lehet folyósítani, vagy erre a célra külön kölcsönt kell felvenni. Minden üzem a kezelésbe átadott vagyon értékét, a kölcsönként kapott beruházási és forgótőkét — hacsak a képviselőtestület kifejezetten másként nem intézkedik — törleszteni és azok után megfelelő kamatot fizetni köteles.

Az üzemi alkalmazottakra — beleértve a részvénytársasági alakban kezelt üzemek alkalmazottait is — szolgálati viszonyaik tekintetében általában az ipari, illetőleg a kereskedelmi alkalmazottakra vonatkozó mindenkor törvényes rendelkezések irányadók (kollektív szerződések), ha csak szolgálati, illetmény és nyugdíj-szabályzataik eltérően nem rendelkeznek. Az ilyen szabályzatok belügyminiszteri jóváhagyás alá tartoznak.

Az üzemi vezető hatásköre. Ha az üzem kereskedelmi törvények hatálya alá tartozik, a kereskedelmi törvénynek a kereskedelmi meghatalmazottakra, ha pedig az üzemi vezető cégvezetői meghatalmazást kap, a kereskedelmi törvénynek a cégvezetőre vonatkozó rendelkezései nyerne alkalmazást. A kereskedelmi törvény hatálya alá nem tartozó üzemek vezetőinek hatáskörét az üzemi szabályzat állapítja meg. Az üzemi költségvetések, valamint számadások tárgyalására, elfogadására, jóváhagyására és végrehajtására vonatkozólag a községi háztartásra vonatkozó rendelkezéseket kell értelemszerűleg alkalmazni.

85. Községi kölcsönök. Ha a község költségvetésében előirányzott bevételek késedelmesen folynak be és ennek következtében a szükséges fedezet nem áll rendelkezésre, elsősorban a község pénzvagyont kell — kamattérítés mellett — igénybevenni, ilyennek hiányában, vagy ha ez nem elég, az alispán előzetes engedélye mellett függő kölcsön útján kell a fedezetről gondoskodni. Az alispán a függő kölcsönt csak kellően indokolt és igazolt kérelemre és legfeljebb a még hátralékos bevétel 50%-a erejéig engedélyezheti. Az eljárás felelős, hogy a függőkölcsön a számadási év végéig visszatérüljön. Beruházási kölcsönök felvételére a törvényhozás felhatalmazta a pénzügyminisztert, aki a belügyminiszterrel egyetértve az 1926: XV. tc. alapján a vármegyék és községek nevében külföldi hosszúlejárattú törlesztéses kötvény-kölcsön felvételére szerződést kötött és a kötvény kibocsátásának, a kölcsön igénylésének és utalványozásának, biztonságának megővésének, a költségek fedezésének és a kölcsönszolgálat ellenőrzésének módját rendelettel szabályozta. Ez alapon több község jutott beruházási kölcsönökhöz

2. §. A község költségvetése és zárszámadása.

86. Községi költségvetés. A község költségvetése az a számszerű összeállítás, amely a község háztartásában egy meghatározott időszakban (rendszerint egy évben) előreláthatólag felmerült kiadásokat és előreláthatólag befolyó bevételeket foglalja össze. A költségvetést a költségvetési időszak beállta előtt, tehát mindig előre kell összeállítani, hogy mire a költségvetési év elkezdődik, a község már jóváhagyott költségvetéssel rendelkezzen. A községi költségvetés három részből áll: a háztartási költségvetésből s annak két függelékéből, melyek közül az egyik az önálló vagyon kezeléssel bíró intézmények, üzemek és vállalatok költségvetését, a másik pedig a község kezelésében levő alapok költségvetését tartalmazza.

A községi költségvetésnek a költségvetési év folyamán előreláthatólag felmerülő valamennyi kiadást és az ugyanazon idő alatt várható valamennyi bevételt teljes összegben (tehát bruttó költségvetési rendszer szerint) fel kell tüntetni. Bruttó rendszerű az olyan költségvetés, amelyekben a kiadásokkal kapcsolatos bevételek, illetve a bevételekkel kapcsolatos kiadások nincsenek egymásból levonva, hanem külön teljes összegükben vannak feltüntetve. Ezzel szemben, ha az egymással kapcsolatos bevételeket, illetve kiadásokat (mindig a nagyobb összegből a kisebbet) levonjuk s az így kerülő tiszta bevétel, vagy kiadás jut a költségvetésbe, nettó költségvetésről beszélünk.

A költségvetésnek a szorosán vett háztartási tételeken felül fel kell ölelnie a község kezelése alatt álló valamennyi községi intézet (kórház, iskola, múzeum stb.), alap, üzem vagy vállalat költségvetését is. Ha valamely községi intézmény részletes költségvetésének nagy terjedelme miatt nehezen volna a községi költségvetésbe beilleszthető, ebben az esetben az illető intézmény kiadásainak és bevételeinek csak végösszegeit kell bevenni a költségvetésbe, a részletes költségvetést pedig mellékelni kell.

A költségvetés legyen reális, vagyis a kiadások és bevételek a valóságnak megfelelően legyenek előirányozva. Érvényesíteni kell az összeállításnál a takarékoság elvét, nehogy a lakosság teherbíróképességét a szükséges mértéken túl igénybevegyük. Legyen a költségvetés világos, vagyis a kiadások és bevételek könnyen áttekinthetők legyenek. A költségvetési év megegyezik a naptári évvel. Ettől eltérést csak külön jogszabály állapíthat meg.

A költségvetést a 42.200/1927. B. M. sz. rendelethez csatolt minta szerint kell összeállítani. E szerint a költségvetésnek mind a szükségleti (kiadási), mind a fedezeti (bevételi) része fejezetekre oszlik. A fejezetek a következők: 1. Igazgatás, 2. adókezelés, 3. tűzrendészet, 4. közegészség és állategészség, 5. tanügy és testnevelés,

6. közművelődés és egyház, 7. szegényügy és népjólét, 8. közlekedés, 9. vagyongazgatás, 10. különfélék. Ezek a rendes kezelés fejezetei, melyek után következik a rendkívüli kezelés csoportja.

A rendes kezelés keretébe az évről-évre állandóan előforduló, a rendkívüli kezelés keretébe pedig a rendszerint nem ismétlődő kiadások és bevételek tartoznak. A rendkívüli szükségletek kétfélék: 1. átmeneti kiadások, 2. beruházások. Mind a rendes, mind a rendkívüli szükségletek lehetnek személyi kiadások, vagy dologi kiadások. Személyi kiadások alatt azokat a járandóságokat kell előírni, amelyek a községi tisztviselőket, illetve alkalmazottakat alkalmaztatásukból kifolyólag törvény, szabályrendelet, határozat, vagy szerződés alapján illetményszerűleg megilletik. A dologi kiadások alatt pedig azokat a szükségleteket kell felvenni, amelyek a községi hivatalok és intézmények fenntartása, továbbá a különféle községi célok ellátása folytán merülnek fel. Ilyenek az épületfenntartás, bérek, irodai költségek, fűtés, világítás, takarítás, felszerelés, berendezés stb. A személyi kiadásokat a tényleges illetményeknek megfelelően kell beállítani s a személyi kiadásokat a dologiaktól el kell különíteni. A dologi kiadásokat, ha azok számszerűleg nincsenek megállapítva, a legutóbbi 3 év tényleges eredményének átlagában kell felvenni. Előre nem látott kiadásokat nem lehet előírni. Egyes kiadási tételeknek az előző költségvetés tételeivel szemben való emelkedését, vagy a bevételi tételeknek csökkenését indokolni kell. Átfutó tételeket nem kell a költségvetésbe felvenni.

A bevételi tételek összeállításánál a költségvetési év végén várható pénztári maradványt, valamint a múlt évekből eredő cselekvő hátralékot nem szabad a község bevételei közé felvenni. A valószínűleg befolyt összegeket a következő év különféle (rendkívüli) bevételei közt kell elszámolni és a költségvetési kiadások fedezésére kell felhasználni. Ez a rendelkezés azonban nem érinti a községi törvénynek azt az utasítását, hogy a költségvetés készítését megelőző év pénztári maradványait a költségvetésben fel kell venni. A pénztári maradványnak azonban csak azt a részét lehet a költségvetésbe fedezetként beállítani, amely a terhelő és cselekvő hátralékokat, valamint az esetleges hitellekötéseket is figyelembe véve, szabad rendelkezésre áll. Ezt az összeget úgy lehet megállapítani, ha a cselekvő és terhelő fizetési hátralékot egybevetése után mutatkozó tiszta, tehát fedezetlen terhelő hátralékot a pénztári maradványból levonjuk. Az így mutatkozó pénztári maradványt azután a bevételeknek fejezetek szerinti felsorolása előtt állítjuk be a költségvetésbe.

A községi költségvetés kiadásainak fedezetül mindazok a bevételek szolgálnak, amelyeket a költségvetéshez csatolandó

átnézeti kiadásba a bevételek közé fel kell venni. E bevételi források a következők: 1. a község ingatlan vagyona, 2. a készpénztőke-vagyon és az értékpapírok, 3. jövedelmezhető jogosítványok (ítalmérési jog, vásári helypénzszedési jog, kövezet-, híd-, rév- és kikötő-vámszedési jog stb.), 4. díjak és járulékok fejében átengedett községi javak (községi mérleg, tenyészapaállatok stb.), 5. községi üzemek, 6. közszolgáltatásból eredő bevételek. (177.200/1924. B. M. r. 2. §).

Ilyenek: a) a községi bor- és húsfogyasztási adó, valamint a sör-, illetve szeszfogyasztási adópótlék (1923: XXXIII. tc. 3. §), b) a községeknek átengedett állami italmérési illeték és szesz-italforgalmi illeték, 8700/1923. M. E. sz. r.), c) az adóbehajtási illeték (600/1927. P. M.), d) marhalevelek kiállításáért és áfrásáért szedhető díjak (1900: XVII. tc. 39. §), valamint a 47.001/1943. B. M. sz. alapján járó marhalevél különdíjak, e) az anyakönyvi kivonatok kiállításáért szedhető díjak (1904: XXXVI. tc. 22. §), f) a községi kötelekbe való felvételért szedhető díjak (1886: XXII. tc. 14. §), g) az állami adórészesedés és h) az 1922: XII. tc. 39. §-a alapján szedhető ipardíj. Végül figyelembe veendő i) a községi közmunkakötelezettség (1890: I. tc.) és az újjáépítési munkakötelezettség, mely utóbbiból 10%-ot kapnak a községek.

Régebbi jogszabályaink szerint, ha ezek a jövedelmek a költségvetés szerint mutatkozó valamennyi kiadást nem fedezték, a község a szükséghez képest községi pótdadót vehetett ki. A községi pótdadó kivetési alapjául szolgáltak az állami földadó, házadó, társulati adó és tantiémadó. Ha a költségvetés hiányát még ez az 50%-os pótdadó sem fedezte, a belügy- és pénzügyminiszter együttesen megengedhették, hogy a község az általános kereseti adó kulcsát 5%-ról legfeljebb 10%-ig, a pótdadó kulcsát pedig 50% fölé emelje. A Községek Segélyezési Alapjából, melyet az 1929: II. tc. hívott életre, a belügyminiszter a pénzügyminiszterrel egyetértőleg segélyezésben részesíthette mindazokat a községeket, melyek rendes szükségleteiket kellő takarékoság szemmel tartásával sem voltak képesek az 50%-os pótdadóból fedezni, vagy amelyek elemi csapások miatt elrendelt adótörlések folytán szükségleteiket saját erejükből egyáltalán fedezni nem képesek. A Községek Segélyezési Alapja minden vármegyében létesült, amely felett a felügyeletet közvetlenül a belügyminiszter gyakorolta. A belügyminiszter ide utalta be azokat a segélyösszegeket, amelyeket a pénzügyminiszterrel egyetértve az egyes községek segélyezésére megállapított. Az összegeket az alispán utalta azután ki a községeknek. A 7120/1946. M. E. számú rendelet a községi pótdadó kivetését megszüntette. Ehelyett a földadóból, melybe most az eddigi pótdadókat is belevonták, a községek 20%-kal részesednek. Ezenkívül

a költségvetésüket bevételeikkel egyensúlyba hozni nem tudó községek az állami egyenesadóbevételből még külön részesülhetnek. Ezt a részesedést azonban nem a Községek Segélyezési Alapja útján kapják, mert az említett rendelet az Alapot megszüntette, hanem az e célra életrehívott »Közületek Támogatási Alapja« terhére. A segély mérvét a pénzügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértve állapítja meg.

Ha a községek akár körjegyzőségben, akár mint orvosi vagy állatorvosi körök tekintetében egymással szövetkezésben állanak, a közös kiadások a körhöz tartozó községeket a kivetett földadó, házadó, társulati és tantiémadó, nemkülönben az 5%-os kulcs szerint számított kereseti adó együttes összege arányában terhelik.

87. A költségvetés elkészítése és végrehajtása. A községi költségvetést minden év július 31-ig a községi (kör-) jegyző készíti el és azt az előjáróság által történt letárgyalás után olyan időben köteles a képviselőtestület elé terjeszteni, hogy augusztus 25-ig letárgyalhassa és megállapíthassa. Ennek megtörténte után a költségvetést szeptember 5-ig a járási főjegyzőhöz kell betérjeszteni, aki azt szeptember 15-ig 3 példányban az alispánhoz terjeszti tovább. Az alispán a költségvetést november 15-ig tartozik felülvizsgálni. Az alispán a költségvetést részletesen felülvizsgálja és jóváhagyja, vagy indokolt esetben — a költségvetés egyensúlyának megóvása mellett — annak egyes tételeit leszállítja, felemeli, törli, a törvényes rendelkezésen alapuló kötelezettségek teljesítésére szükséges kiadásokat abba felveszi, vagy a költségvetés jóváhagyását megtagadja és a községet új költségvetés készítésére utasítja.

Ha a költségvetés jogerősen nincs az év végéig megállapítva, a következő év elején utalványozást csak a feltétlenül szükséges kiadásokra és csak a legutolsó jóváhagyott költségvetés keretében lehet eszközölni. Ha van jóváhagyott költségvetés, annak végrehajtásáért a községi előjáróság felelős. Kivételesen, ha az előjáróság magatartása indokoltá teszi, az alispán a végrehajtást kizárólag a jegyzőre bízhatja. A költségvetés terhére történő utalványozás csak a vezetőjegyző ellenjegyzése mellett fogatosítható, aki a költségvetés részleteinek pontos betartásáért feyelmileg felelős és az ebbeli köteletségének megszegéséből előállott kárért anyagi kártérítéssel is tartozik. A költségvetés végrehajtását a járási főjegyző és a vármegyei számvevőség útján az alispán ellenőrzi.

Hitelátruházásnak a községi költségvetés egyes tételei között helye nincs, mert a községi költségvetésbe felvevtt összegeket csak az ott megjelölt célra lehet felhasználni. Indokolt esetben azonban

az alispán megengedheti, hogy a község egy-egy hitelösszeget a költségvetésben meghatározott rendeltetéstől eltérőleg használhasson fel.

Hiteltekötés. A hitelátruházás több költségvetési év között is tiltva van. Az építkezési, valamint az építkezési jellegű átalakítási (javítási) vagy felszerelési előirányzatok a költségvetési éven túl is lekötöthők, ha a munkát, amelyre az előirányzat szól, még nem fejezték ugyan be, vagy a szállítást még nem teljesítették, de a munka teljesítését már elrendelték, vagy a felszereléseket már megrendelték.

Pótköltségvetés. Ha valamely községben időközben előre nem látott körülmények következtében olyan rendkívüli kiadások merülnének fel, amelyek a jóváhagyott költségvetés egyes cimeinél mutatkozó megtakarításokból és bevételi többletekből nem fedezhetők, vagy amelyek a községi póttadó felemelését teszik szükségessé, a fedezetről pótköltségvetés keretében kell gondoskodni. A pótköltségvetés elkészítésénél a rendes költségvetésre érvényes szabályokat megfelelően alkalmazni kell.

88. A községi zárószámadás a költségvetés rendszerének megfelelően összeállított az a számszerű kimutatás, amellyel az előjáróság a község vagyonának kezeléséről, háztartásának viteléről s általában a költségvetés végrehajtásáról a képviselőtestületnek és a felügyeleti hatóságnak évenként beszámol. A zárószámadást azért kell a költségvetés rovatrendszerének megfelelően összeállítani, mert a gazdálkodásnak a költségvetés az alapja és a költségvetés végrehajtását csak úgy lehet elbírálni, ha az elbíráló tiszta képet kap arról, hogy a megszavazott hiteleket milyen módon és milyen célra használták fel. Akár csak a költségvetés, a községi zárószámadás is három részből áll: 1. a háztartási részből, 2. az önálló vagyonkezelésű intézmények, üzemek és vállalatok, végül 3. a község kezelésében levő alapok zárószámadásából.

A zárószámadást úgy állítják össze, hogy év végén a költségvetés szerint nyitott főkönyv minden egyes rovatát lezárják s az így kapott eredményt beillesztik a zárószámadási kimutatás megfelelő helyére, majd az egészet összesítik.

89. A zárószámadás elkészítése a községi jegyző feladata, aki a számadási évet követő január hó végéig köteles azt előkészíteni és a képviselőtestülettel oly időben letárgyalatni, hogy letárgyalás után az arra tett észrevételekkel és a képviselőtestület határozata ellen beadott fellebbezésekkel együtt, legkésőbbben március 15-ig a járási főjegyző útján az alispánhoz beérkezzen (86.100/1933).

B. M. sz.). A községi zárószámadást a képviselőtestület a törvényhatóság által kijelölt személy elnökle alatt tartott gyűlésében állapítja meg. Az alispán a községi zárószámadást 60 nap alatt megvizsgálja és a vizsgálat eredményéről a községet határozatilag értesíti. A nagy és kisközségek zárószámadásainak jóváhagyásáról az alispán a fellebbezési határidő letelte után, de legkésőbb a számadási évet követő augusztus 31-ig a belügyminiszterhez összefoglaló jelentést tesz, amely tartalmazza: 1. a vármegye területén hány község van, 2. a községi pótdadó %-a hány községben volt 0-50% között, továbbá névszerint megjelölve hány községben haladta meg az 50 %-ot és ezeknél a községi pótdadó %-a minő szélső határok közt mozgott, 3. a vármegye községei közül hány tartotta meg szigorúan a költségvetés kereteit, 4. a költségvetés egyes tételei közt hitelátruházásra volt-e és mely községekben volt szükség, milyen indokból és milyen tételek közt. A jelentéshez zárószámadási kimutatást és összefoglaló kimutatást is kell csatolni, amelyeknek rovatait a 42.200/1927. és 93.466/1936. B. M. sz. rendeletek írják elő. Mivel a 7120/1946. M. E. sz. rendelet a községi pótdadó kivetését megszüntette, a 2. pontban foglalt jelentés tárgyalanná vált.

A zárószámadás mind a kiadásoknál, mind a bevételeknél I—XII. fejezet alatt részletezi a) rendes, b) a rendkívüli, c) az átfutó kezelést és d) a hitelműveleteket. A kezelés részletezését a zárószámadási mérleg felállítása, valamint a cselekvő és terhelő hátralékokat érintő szaporodások és törlések indokolják.

Az alispánnak a zárószámadás tárgyában hozott határozata ellen a községi képviselőtestület, továbbá ha észrevételeit nem vették figyelembe, az észrevételező, végül a számadók fellebbezéssel élhetnek a belügyminiszterhez. Ha a község, vagy a számadók valamelyike a belügyminiszter határozatát sérelmesnek találja, a zárószámadás kifogásolt tételeinek megvizsgálása végett — 3 hónapon belül — keresettel fordulhat a községekre nézve illetékes bírósághoz. Ilyen kereset előterjesztése esetében a belügyminiszteri határozat alapján foganatosítható végrehajtás nem terjedhet túl a biztosítási intézkedéseken.

A számadókat elmarasztaló határozatot közigazgatási úton kell végrehajtani. (1886 : XXII. tc. 144., 164. §. 177.200/1924. B. M. 191. §. 600/1927. P. M. 42. §. 1.)

3. §. A községi számvitel.

90. Községi számvitelen a községi vagyonnak és vagyonban bedílt változásoknak rendszeres feljegyzését értjük. Minden céltudatosan vezetett háztartásnak a számvitel az alapja. A számvitelre szükség van a magánháztartásokban is, de a közületeknél még inkább, mert egyrészt a közület háztartása terjedelmesebb, bonyolultabb

és szétágazóbb, mint a magángazdálkodás, másrészt a közület gazdálkodása megbízás alapján történik, amiről a megbízóknak, jelesen a község lakosságának, illetve képviselőtestületének el kell számolni, amit rendszer és számvitel nélkül nem lehet elvégezni. Általában kétféle számviteli rendszert ismerünk: az egyik a magángazdasági életben szokásos, vagyis kereskedelmi rendszer, a másik a kincstári számviteli rendszer, amit kamerális rendszernek nevezünk. A kamerális rendszer eszközei a naplók és a könyvek.

91. A napló az a nyilvántartás, amelybe a megtörtént vagyonszámlázásokat (kiadásokat, bevételeket) naponként a teljesítés időrendi sorrendjében feljegyzik. Községenként nemcsak egyféle naplót vezetnek, mert a vagyonszámlázások csoportjai szerint vannak pénz, termény, érték, drágaság, ingó vagyon és ingatlan vagyon leltári stb. naplók. A naplóban minden vagyonszámlázást fel kell jegyezni s külön kell feljegyezni a bevételeket, külön hasámban, vagy oldalon a kiadásokat. Esetleg a bevételeknek és a kiadásoknak külön naplójuk is van.

Bár a naplók hasábrendszere nem egyforma, általában a következő hasáboakat minden naplóban megtaláljuk: Az első hasáb a tételszám, mely évenként előlről kezdődik. A második hasábra a vagyonszámlázás időpontját (év, hó, nap) kell feljegyezni. A harmadik hasábra a tárgy, vagyis a vagyonszámlázás lényeges megjelölése kerül. A negyedik és ötödik hasáb az összeg. Az utolsó hasáb a hivatkozási hasáb, melybe könyveléskor a könyvelési tételszámot kell feljegyezni. A naplókat főnaplóban szokták gyűjteni, amelyben a község pénztára által teljesített kiadásokat és bevételeket összesítik.

A naplókat feloszthatjuk első és másodfeljegyzési naplóra. Az előbbieket a közvetlen vagyonszámlázásokat anélkül tüntetik fel, hogy az egyes számadási ágakra tekintettel lennének, az utóbbiak számadási ágak szerint tüntetik fel a vagyonszámlázásokat. Első feljegyzési napló a főnapló, másodfeljegyzési naplók: a szaknaplók (pl. háztartási alap, közmunka alap stb. napló).

A főnapló a pénztári után foganatosított összes bevételeket és kiadásokat tartalmazza. Egyes tételeinek meg kell egyeznie az összes ágazatok szaknaplóinak adataival és minden tételnél fel kell tüntetni, hogy az melyik szaknaplóba és ott milyen tételszám alatt lett bevezetve.

A szaknaplók az egyes számadási ágaknak külön naplói. Ha valamely számadási ágban azonos természetű vagyonszámlázások rendkívül gyakran fordulnak elő, ezeknek feljegyzésére segédnaplót (alnaplót) kell vezetni. A segédnapló egyes tételei nem csak meg-

határozott időközökben eszközölt zárlat összegei kerülnek bele a főnaplóba. Segédnaplók a *beszedési lajtsromok* is (pl. közmunkaváltásnál, ha elkülönítve kezelik). Segédnaplóknak lehet tekinteni a bárcaszerű kezelésben a visszamaradó szelvénytörzset (pl. vám-díjaknál, hússzemledíjaknál stb.).

A naplókat át kell fűzni s azokat a járási főjegyző hitelesíti. Olyan naplóba, mely nincs hitelesítve, nem szabad bejegyzést eszközölni. A naplóra rá kell írni a számadási ágazatot, amelynek kezelését magában foglalja és azt az évet, vagy számadási időszakot, melyre vonatkozik. Fel kell tüntetni továbbá a számadók nevét, akik a naplóban foglalt elszámolásokért felelősséggel tartoznak. A napló első tétele rendszerint az előző évi pénztári maradvány, azután következnek a bevételek és kiadások előfordulásuk sorrendjében. Minden bevételt és kiadást azonnal el kell számolni a természetének megfelelő naplóba, ennek elmulasztása súlyos következményekkel járhat. Csak olyan bevételeket és kiadásokat szabad azonban a naplóban elszámolni, amelyeknek teljesítésére a számadók az előjárásuktól felhatalmazást kaptak és amelyeket valóban teljesítettek is. A naplóba *bejegyzést* csak az ellenőr tehet, pénztáros nem, mert a naplóval éppen a pénztáros kezelését kell egyúttal ellenőrizni. A naplókat oldalankint össze kell adni, a számadási időszak végén pedig le kell zárni és a végső maradványt meg kell állapítani. A naplóba a bejegyzéseket csak tintával szabad eszközölni és tilos minden vakarás. A napló minden egyes tételéhez csatolni kell mindazokat az okmányokat, melyeknek alapján a bevétel vagy kiadás történt. Különösen gondot kell fordítani annak megállapítására, hogy a nyugtákon, vagy bélyegköteles okiratokon a bélyegilleték le van-e róva.

92. A könyv az a nyilvántartás, melyekben a vagyonszámlák változások természetüknek megfelelő csoportosításban kerülnek feljegyzésre. A könyv számlákból áll s minden azonosjellegű vagyonszámla változás nyilvántartása külön-külön számlán történik. A könyv a költségvetés beosztásának felel meg s az egyes számlák a költségvetés tételeinek. A könyvi számlák a következő hasábokra oszlanak: 1. tételszám, 2. tárgyhasáb, 3. előző évi kiadási, illetve bevételi hátralék, 4. a folyó évi költségvetési hitel terhére utalványozott, illetve a hitel javára bevételre előírt összeg, 5. mind a hátralék, mind a folyó évre előírt összegből törölt összeg, 6. a hátralék és a folyó évre előírt összeg együttesen, 7. lerovás, 8. hátralék az év végével és 9. számfejtési adatok.

A számla tárgyhasábjában minden vagyonszámla változást szintén tételenként kell bejegyezni oly módon, hogy a bejegyzésből a fél neve,

a kiadás vagy bevétel jogcíme, az esedékesség ideje, a kiadás vagy bevétel teljesítésének alapjául szolgáló egyes feltételek megállapíthatók legyenek. Kezdő hátralék címén azokat az összegeket kell az előző évi könyv alapján áthozni, amelyek az előző év végéig teljesítve nem lettek és amelyeket ezért a folyó évben kell rendezni, illetve teljesíteni. A számla folyó évi utalványozás, illetve előírás hasábjába azokat az összegeket kell bejegyezni, amelyeket a képviselőtestület, illetve a községi bíró a folyó évi hitel terhére szabályszerűen kiutalt, illetve azokat az összegeket kell előírni, amelyek kivetés, fizetési meghagyás stb. alapján az egyesek terhére tartozásképpen megállapítottak. A tévesen eszközölt bejegyzésektől eltekintve mind a hátralék címén áthozott, mind a folyó évben utalványozott, illetve előírt összegekből *törölni csak a képviselőtestület engedélye alapján szabad.* A számla *összesen* feliratú hasábjába azt mutatja ki, hogy a községnek összesen mi a tartozása, hogy egyesek részére milyen összegű kiadásokat kell teljesíteni, illetve hogy mi a követelése, vagyis, hogy egyesektől milyen összegű bevételeket szedhet be. A *lerovás* hasábjába a vonatkozó Napló alapján azt kell bejegyezni, hogy a kiadásra utalványozott, illetve bevételre előírt összegből milyen összeg nyert tényleg kifizetést, illetve tényleg milyen összeg folyt be. A napló tehát szorosan összefügg a számviteli könyvvel annyiban, hogy minden naplónak az adatai belekerülnek a megfelelő számviteli könyv lerovási hasábjába. Így a háztartási napló adatai a háztartási főkönyvbe, az alapnapló adatai az alapok főkönyvébe, a letéti napló adatai a letétekről vezetett könyvbe kerülnek.

Arról, hogy valamely háztartás milyen helyzetben van, tiszta képet csak a könyvekből kaphatunk. A könyvet tehát megfelelően kell berendezni, lelkiismeretesen vezetni s a vagyonszámlák változásaira vonatkozó minden adatot a valóságnak megfelelően bejegyezni. Ez azért is fontos, mivel a számviteli könyv adataiból készül a zárszámadás s ha a könyv adatai nem felelnek meg a valóságnak, a zárszámadás sem fogja a háztartás valóságos helyzetét megmutatni.

Kétféle könyvet ismerünk: 1. *főkönyvet*, 2. *segédkönyvet*. A főkönyv az a számviteli könyv, mely valamely számadási ágazat egész kezelését magában foglalja. Minden önálló számadási ágazatnak külön főkönyve van s ezért *számadási főkönyvnek* nevezzük. Ilyen főkönyv a községeknél: 1. *a háztartási főkönyv*, 2. *az alapok főkönyve* és 3. *a letéti főkönyv*. A számadási főkönyv azonban a nagyobb gazdaságokat vivő községek igazgatásában bonyolulttá válhatik, a sűrű és változatos forgalom következtében áttekinthetetlen, ezért a főkönyv mellett a célnak megfelelően berendezett *segédkönyveket* vezetnek. A segédkönyv a számadási ágazatnak csak egy részét tartja

nyilván és a kezelési szak végeztével összesítve az illető főkönyvnek adja át. Ilyen segédkönyv pl. a *személyi járandóságok* számfejtő könyve, ahol sok alkalmazott van. Ilyen a *tőke-könyv*, melyben a község kamatozó betéti tőkepénzeit, kamatozó értékpapirjait, a magánosok részére kölcsönzött tőkéket tartják nyilván és számolják el; itt tartják nyilván a község adósságait s feljegyzik az azokkal kapcsolatos intézkedéseket. A külön segédkönyvek közé lehet sorolni az *anyagszámadási főkönyvet* is, mely a természetben nyert vagy beszerzett nyersanyag kezelésének nyilvántartására szolgál. Ide sorozhatjuk még a *leltári főkönyvet*, nemkülönben az *ingatlan vagyontörzskönyvet*, amelyekről már volt szó.

Minden számadási évre külön számadási főkönyv készül, melyet átfűzve, lapszámozva és külső lapján rendeltetésének megfelelően megnevezve, még használatba vétel előtt a járási főjegyzőnél *hitelesítés* végett be kell mutatni. A hitelesítés abból áll, hogy a járási főjegyző a főkönyvre vezetett záradékban tanúsítja, hány lapból áll a főkönyv, azután az átfűző zsinórt hivatali pecsétjével a könyv külső lapjához lerögzíti.

(A háztartási és vagyonkezelési kérdések részletes tárgyalását külön kötet végzi.)

XII. FEJEZET.

Községi adattár¹⁾

93. A községi adattár fogalma. A községi adattár a község feletti *áttekintést biztosító segédeszköz*. Közigazgatni ugyanis nem lehet anélkül, hogy a közigazgatási szerv a község területéről, népességéről, valamint a terület és népesség összefüggéseiről és az ebből fakadó viszonyokról tájékoztatást ne szerezzen. A községi adattár egyrészt a községre vonatkozó s egy időpontban rögzített adatok rendszerbefoglalása és a szükséghez képest kiértékelése, másrészt a folyton változó életviszonyoknak megfelelően az egyszer gyűjtött adatok továbbvezetése és áttekinthető rendszerezése.

A községi adattár egyrészt azt a célt szolgálja, hogy a rendelkezésre álló adatokból a jegyző a különböző hatóságoknak az éppen szükségeseket azonnal szolgáltatni tudja, tehát szoros összefüggésben kell lennie a felsőbb hatóságok által elrendelt összefüggésben nek adatszolgáltatásait felhasználja. Másrészt a községi adattár biztosítja azoknak az adatoknak feltárását, melyek a község igazgatásának vitelére akár a jegyző, akár a községi bíró, az előjáróság, vagy

¹⁾ Lásd erre vonatkozólag a Magyar Közigazgatástudományi Intézet *„Községi adattárak» c. kiadványát*, amelynek eredményeit és tervezetét e fejezetben felhasználtuk.

a képviselőtestület részére nélkülözhetetlenek. Különösen áll ez a jegyzőre, aki legtöbbször nem a községből való s így nem rendelkezik a kellő helyi ismeretekkel. A helyi ismeretek elsajátítása pedig községenként más és más, de legalább 2 esztendő időt igényel. A községi adattár természetesen nem pótol minden helyi ismeretet, de a szükséges helyi ismeretek nagy részét minden esetben szolgáltatni s így a közigazgatásnak az élethez idomulását, ez által az élet kívánásainak megfelelő közigazgatási intézkedések kiadását biztosítani tudja. A közigazgatási adattár a községi jegyzőkön és tisztviselőkön kívül a járási főjegyzőnek, nemkülönben a vármegye egyéb hatóságainak is nélkülözhetetlen segédeszköze.

94. Törekvések községi adattárak készítésére. A községi adattárak készítésének igénye a közigazgatásban már évek óta felmerült. Nemcsak a községi jegyző és közvetlen felügyelő hatósága tartotta szükségesnek a községi adattárak készítését, hanem különféle adatgyűjtéseket végeztek a különböző hatóságok és hivatalok is. A legkiterjedtebb adatgyűjtéseket a szociális kérdésekkel foglalkozó szervek végezték. Ez utóbbi gyűjtések felölelték a társadalmi élet egész területét és rendkívül szétágazóak voltak.

Tudományos vonatkozásban is kiértékelhető s egységes szempontú adatgyűjtést a Magyar Szociográfiai Intézet végzett, melynek feladata az azt életre hívó 2146/1924. M. E. sz. rendelet szerint, hogy mindazokat az adatokat, melyek hazánk és a környező államok állami és társadalmi berendezésének, gazdaság és kulturális életének különböző viszonylatokban való megvilágítására hivatalos és társadalmi szerveknél rendelkezésre állanak, összegyűjtse. Ez a nyilvántartómunka a meglévő adatanyagok katalógusszerű feldolgozására, címek és leíróhelyek szerint való összefoglalására szorítkozik. Az intézet a *Teleki Pál Tudományos Intézet* felállításáig önállóan működött. Ekkor gyűjteményének egy részével a Teleki Intézet keretébe tartozó *Államtudományi Intézetbe* olvadt be, másik része pedig a vezetőtanár Pécsre helyezése folytán a pécsi egyetem jogi karához került és ott működik tovább. A *Magyar Szociográfiai Intézet* részben szociográfiai, részben bibliográfiai gyűjtéseket végzett. Az előbbinek gerince volt a Községi Adattár, melynek anyaga három forrásból eredt: 1. a nyomtatásban megjelent művek kicédulázása, 2. a Központi Statisztikai Hivatal községi adatai és végül 3. az Országos Levéltár kézirati forrásanyaga, nemkülönben Pesty Frigyes kéziratban levő mult századvégi helységelevéltárának adatai. Az értékes adatanyag törzse átvészelt a háborút s ez jelenleg is hozzáférhető a budapesti Néptudományi Intézetben (Eszterházy-u. 26.). A Déldunántúlra vonatkozó (főleg Baranya és Tolna vármegyei) anyag a pécsi tudományegyetem politikai tanszéke mellett működő Magyar Szociográfiai Intézetben szintén átvészelt a háborút és hozzáférhető. Az intézetben a Baranya-vármegyei községek szociográfiája nagyrészt fel lett dolgozva s részben kiadattak. Az intézet bibliográfiai anyaggyűjtése és kiadványai is jelentősek.

Meg szeretnők említeni, hogy e munka szedésének idején került felállításra az egrí jog- és államtudományi kar mellett működő s e sorok írójának igazgatása alatt álló *Szociográfiai Intézet* (Eger, Liceum), mely az észak-magyarországi vármegyék községeinek adatait gyűjti s adatszolgáltatás tekintetében készséggel áll az érdeklődő közigazgatási szervek rendelkezésére.

Másirányú közigazgatási gyűjtést az 1923. évben tartott II. Nemzetközi Közigazgatástudományi Kongresszus indítása nyomán a 3900/1936. B. M. sz. rendelet kezdeményezett a közigazgatási adattárak létesítésével. A rendelet

szerint egyelőre községi adatokat kellett összegyűjteni közigazgatási tájékoztató lapok segítségével. A tájékoztató lapok azonban csak egy időpontra vonatkozó adatokat rögzítették le, továbbvezetésükről nem gondoskodtak. A gyűjtött anyagot később átadták a Szociográfiai Intézetnek. Több más kísérlet is történt a községi adatok összegyűjtésére. Így Fejér vármegye községeiről Geröfy Gyula községi főjegyző készített gyűjtést, az egyes erdélyi gazdasági felügyelőségek főleg mezőgazdasági vonatkozású adatokat gyűjtöttek össze, végül az Országos Szociális Felügyelőség egyes felügyelői kerületeiben végeztettek 1942. évben községi adatgyűjtéseket. Ezen az alapokon elindulva a Magyar Közigazgatás-tudományi Intézet tervbe vette közigazgatási adattárak elkészítését s ezért az intézet egyik tanársegéde igen részletes és átgondolt munkát készített, mely a községi adattáron kívül a járási, a vármegyei és a városi adattárakra is kiterjedt s gondoskodott az adattárak továbbfejlesztéséről. Az elmondottakban és alábbiakban a Közigazgatástudományi Intézet munkáját vesszük alapul. Meg kell még arról is emlékeztetni, hogy legújabbán a József nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem Ihrig Károly egyetemi tanár vezetése alatt álló Mezőgazdaság-politikai Intézet (Fejér György-u. 12. sz.) végez kísérletet községi adattáraknak, főleg gazdaságpolitikai szempontból való kidolgozására.

95. Községi adattárak szerkesztése. a) A községi adattárakat legcélszerűbb a tizedes rendszer szerint tagolni. A tagolás a következő részletekre terjed ki

- 0 Topográfiai és történeti adatok.
- 1 Álló népesség
- 2 népmozgalom,
- 3 lakóházak adatai,
- 4 mezőgazdaság,
- 5 ipar és kereskedelem,
- 6 helyi jogforrások (szabályrendeletek, concessziók),
- 7 általános igazgatás (ideértve az önkormányzati igazgatást, az általános és politikai rendészetet, a gyámság és gondnokságot, az általános szociális ügyeket és a pénzügyigazgatást)
- 8 szakigazgatás,
- 9 háztartás.

Az egyes csoportokon belül a részletezés a következő lehet :

- 0 Topográfiai és történeti adatok.
- 01 Terület.
- 02 Térképanyag.
- 03 Település és népességtörténet.
- 04 Gazdaság és birtoktörténet.
- 05 Éghajlat.

1. Az álló népesség :

- 11 Nemek.
- 12 Családi állapot.
- 13 Életkor.
- 14 Anyanyelv.
- 15 Vallás.
- 16 Írni-olvasni tudás.
- 17 Foglalkozás.
- 17.1 Mezőgazdasági foglalkozás.
- 17.2 Ipar, kereskedelem.
- 17.3 Értelmiség.

2. Népmozgalom :

- 21 Tényleges szaporodás (fogyás).
- 22 Természetes szaporodás.
- 23 Csecsemő- és gyermekhalandóság.

3. Lakásviszonyok :

- 31 Lakóházadatok (szám, épületek faja, tetőzete).
- 32 Községi lakáspolitikák.

4. Mezőgazdaság :

- 41. Földbirtokpolitika :
 - 41.1 Művelési ágak.
 - 41.2 Minőségi osztályok, Tagoltság.
 - 41.3 Földbirtokmegoszlás.
 - 41.4 Földbirtokmegoszlás változásai a reformok során.
 - 41.5 Földbirtokpolitikai intézkedések.

42 Növénytermesztés.

- 42.1 Gabonafélék.
- 42.2 Kukorica, gyökgyümölcsök.
- 42.3 Hüvelyesek.
- 42.4 Kereskedelmi és ipari növények.
- 42.5 Zöldségfélék.
- 42.6 Szálastakarmányok.
- 42.7 Növénytermesztés összesítése. Melléktermények.

43 Állattenyésztés :

- 43.1 Szarvasmarha.
- 43.2 Ló.
- 43.3 Szamár, öszvér.
- 43.4 Sertés.
- 43.5 Juh.
- 43.6 Kecske.
- 43.7 Aprójószág.

44 Szőlészet, borászat, gyümölcsészet.

45 Egyéb gazdasági ágak :

- 45.1 Kertészet.
- 45.2 Méhészet.

46 Mezőgazdasági munkaügy.

47 Mezőgazdasági gépállomány.

48 Közbirtokosság. Legelők. Hegyközség.

49 Szövetkezet.

5. Bányászat. Ipar. Kereskedelem.

- 51 Bányák.
- 52 Kézműipar-kiskereskedelem.
- 53 Vállalatok.
- 54 Háziipar.

6. Helyi jogforrások :

- 61 Szabályrendeletek.
- 62 Szerződések, concessziók.

7. Általános igazgatás:

- 71 Választók névjegyzéke.
- 72 Az önkormányzat szervezete.
- 73 Rendészet.
- 74 Egyesületek.
- 75 Gyámság-gondnokság, szociális ügyek.
- 76 Községfejlesztés, közművek, közüzemek.
- 77 Pénzügyi igazgatás.

8. Szakigazgatási ágak:

- 81 Vallás- és közoktatásügy.
 - 81.1 Egyházak, népoktatás.
 - 81.2 Közép- és szakiskolák.
 - 81.3 Szabadművelődés.
 - 81.4 Sport.
- 82 Közegészségügy:
 - 82.1 Közegészségügy általában.
 - 82.2 Közegészségügyi intézetek.
- 83 Mezőgazdasági közigazgatás.
- 84 Ipar, kereskedelem és közlekedés.
- 85 Közellátási igazgatás.
- 86 Egyéb szakigazgatási szervek.

9. Községi háztartás:

- 91 Községi vagyon.
- 92 Költségvetés.
- 93 Zárszámadás.

Természetes a közölt séma, mely legnagyobb részét a Közigazgatástudományi Intézetnek Tata nagyközségre kidolgozott tervezete nyomán készült, a szükséglet és a helyi adottságok szerint bővíthető, amit a tízes számrendszer könnyen lehetővé is tesz. Az adattár vezetése s továbbvezetés érdekében sokkal célszerűbb ha különálló lapokon történik. (A Közigazgatástudományi Intézet a szabványalakok közül az A 4/210 × 297 % jelűt ajánlja, mely a felvetett szempontból legmegfelelőbbnek látszik.) Elhelyezésül legcélszerűbb a könyvszemélyek, melyben minden szervezeti egység egy könyvszerű tokot kap, amelyből az egyes lapok kiemelhetők, vagy új lapok helyezhetők be.

b) A községi adattár továbbvezetése. A közigazgatási adattárak anyaga részben statisztikai adatokból, részben pedig egyéb közlésekből áll. Az előbbi adatok továbbvezetése úgy történik, hogy az előre elkészített lapokon a következő évek adatainak megfelelő üres rovatokat kell hagyni. Egyéb adatok közlését a lapokon tovább kell vezetni, vagy ha a vonatkozó lap betelt, új lapot kell nyitni. A régi lapokat, ha jelentőségük már nincs, ki kell cserélni, ha pedig még szükség van a régebbi adatokra is, meg kell az eredeti helyen tovább is őrizni.

c) A községi adattárak forrásai. A szükséges térképanyag az Állami Térképészeti Intézettől szerezhető be. A statisztikai anyaggyűjtés rendelkezésre áll a Központi Statisztikai Hivatalnál (Budapest, II., Keleti Károly-u. 5-7.), illetőleg a régebbi anyagok a hivatal kiadványaiból kiirhatók. A község történetére s részben a statisztikai anyagokra vonatkozó adatokat a Néptudományi Intézet említett adatgyűjtéséből ki lehet másolni. Az adatgyűjtés tekintetében tanáccsal szívesen szolgál a most felállított Szociográfiai Intézet (Eger, Jog- és államtudományi Kar). Egyéb adatok a vármegye vagy a község levél-, illetve irattárából szerezhetők, míg más adatokra helyi adatgyűjtést kell végezni.

s az adatokat az évenként elrendelt összeírások újabb adataival kiegészíteni. Ügyelni kell arra, hogy a szükséges adatokat az évi rendes összeírások keretében kell begyűjteni, nehogy minden egyes adatot, mely helyi gyűjtést kíván, a község népének újabb és újabb zaklatásával szerezzenek meg.

A községi adattár rendszeres vezetése rendkívül nagy segítséget jelent a községi jegyzőnek, de egy-egy másolati példányát a járási főjegyzői hivatalban, nemkülönben a vármegyénél is lehet őrizni, hogy szükség esetén a közigazgatás minden tényezőjének rendelkezésre álljon.

XIII. FEJEZET.

A magyar tanyakérdés.

96. A tanyarendszer kialakulása. A tanyák kialakulásának nyomai a XVI. századba nyúlnak. Már II. Ulászló 1514. évi dekrétumának 61. cikkelye tiltja, hogy marhák, vagy barmok őrzése céljára mások földjén mezei házakat, vagy kalyibákat, vagyis köznyelven szállásnak nevezett kunyhókat nem szabad állítani, vagy tartani. Ha ilyen kunyhókat mások földjén emelnek, azokat le kell rombolni. Látjuk ebből, hogy már a kültelki település a török idők előtt is megkezdődött. A török idők harcai a védett városokba kényszerítik a lakosságot, így a folytonos háború nem kedvez a tanyai települések gyarapodásának. Annál nagyobb lendületet vesz a külterületi élet a török kitakarodása után, mikor a pusztán maradt földeken szilaj pásztorkodás kezdődik, s a pásztorok a pusztákon verik fel szállásaikat. De a pásztorkodás mellett a roppant távolságban levő földek művelése is megkívánta, hogy a földet művelő lakosság — legalább a földmunka idején — a művelt földön leljen éjszakai nyugvásra is. Törvényhatósági szabályrendeletek ugyanekkor is tiltják még a külső települést, de ennek oka főképpen az, hogy a tanyákra húzódnak a gonosztevők s azok, akikkel a törvénynek elintézni valója van. Mindennek ellenére, különösen a Mária Terézia-féle Urbárium nyomán megszűnő földközösségi rendszer és a tagosítás bevezetése következtében egyre inkább szaporodnak a külterületi telepek: a tanyák s egyre inkább problémát szereznek szembe a közigazgatásnak, melynek székhelyétől igen távol esnek.

Az ország lakosságának jelentős része, mintegy nyolcszáz ezer ember él tanyán, rendszerint a társadalmi és művelődési központoktól távolos külterületeken s itt önerejére támaszkodva, minden közületi támogatást nélkülözve küzd a mindennapiért. Legnagyobb nehézségei: a járható utak hiánya, a vasúthálózatnak a vidéken szerfölötti ritkasága, a kevés tanyai iskola, a tanyai közegészségügy még mindig elmaradott volta, a minimális követelményeknek sem megfelelő lakosok, de nem utolsósorban a legprimitívebb közigaz-

gatási szervezetnek is gyakran teljes hiánya, amit pedig modern államban nélkülözni nem lehet.

97. A tanyakérdés társadalmi vonatkozása. Amikor a tanya-kérdés a közigazgatás szempontjából tárgyalás alá kerül s azt megoldani kívánjuk, a tanyában nem csupán földrajzi települést látunk, hanem a tanya-kérdés társadalmi vonatkozásait kell megvizsgálnunk, hogy megtaláljuk a helyes közigazgatási reform útját. Ez a társadalomkutató tanyaszemlélet azt is megvilágítja, hogy a tanyák keletkezésében nem jogellenes magatartás az előidéző ok, nem is elszakadási törekvés az alföldi várostól, hanem az ok: a gazdasági szükségesség.

Igy alakul ki a tanyavilág két jellegzetes típusa. Az egyik főleg termelési célt szolgál, melyben csak a termelés szükségletéhez képest tartózkodik kint a földművelő, nem állandóan, otthona bent van a városban, vagy a faluban s öregségére tér ide vissza. Az ilyen tanya egy városnak, vagy falunak külső mezőgazdasági telepe. A másik típus már állandó letelepülés, nemcsak termelési telep, hanem egyúttal lakóhely is. E két típuson kívül még tanyáknak szokták nevezni a hegyi tanyákat, a telepítések és parcellázások folytán keletkezett szórványokat, ezek azonban nem valószínűsítő tanyai települések.

E felfogás szerint a tanyarendszer kialakulásában három korszakot különböztetünk meg: az első korszak, mely a XVIII. század második felétől a XIX. század közepéig terjed, az alföld nagyhatáru agrár tömörüléseiben olyan változásokat hoz létre, melynek folyamán a távolabbi határrészeken belső gazdasághoz tartozó telepek, szántóföldi határrészek a település egyik különleges alakulata kitolódik a határba, de a gazda családi élete továbbra is a tanyaival települési egységben levő városban, vagy faluban folytatódik, a gazda s leggyakrabban cselédje is bennlaknak, csupán hosszabb, rövidebb időre a gazdasági munkák végzésére tartózkodnak a tanyán.

A tanya második korszaka a XIX. század közepétől a termelés további kiterjesztésével és belterjesülésével kezdődik. A jobbágyjogi felszabadulásával járó társadalmi változások, de különösen a polgári társadalmi rend bizonyos mértékű kialakulása, másrészt a termelés kapitalizálódása következtében az alföldi életben az eddigi patriarchális nagycsaládi rendszer felbomlik, az öröklési rend megváltozik, a földközösség megszűnik. A fiúk családjukkal végleg kiköltöznek a városból és községből a tanyára, ott önállósítják magukat s esetleg örökrészüket elnyerésével birtokuk is szétválak az apa gazdaságától. A kapcsolatok mégsem szűnnek meg, a központ

továbbra is a város, vagy a falu marad s a gazda azután is a faluba megy ünnepelni, ott fölti öregségét és ott is várja a halált. Ebben az időben több lesz a tanya, de ezek nem külön tanyai települések, mert a tanyai gazdáknak továbbra is lesz városi házuk.

Nagyobb elkülönülés csak a XIX. és XX. század fordulóján következik be s ez a tanya harmadik korszaka. Ekkor az Alföldön már alig van feltöretlen legelő, a birtokok egyre inkább aprózódnak. A társadalmi fejlődés bizonyos fokú polgárosodást vesz s ez a folyamat észlelhető a tanyák gazdatársadalmán. A nagygazda cselédje kiszorul a tanyára, míg a gazda egész élete a városban folyik, a kisgazda tanyájából pedig végleges lesz a külső kitelepülés s egyre inkább elszakad a település a várostól.

98. Kísérletek a tanya-kérdés megoldására. A tanyai lakosság közigazgatási kérdéseinek megoldásával foglalkozott az 1927. évi május hó 3-án tartott tanyai közigazgatási ankét, melynek eredményeképpen kiadott 33.307/1927. B. M. számú rendelet 12 pontban igyekezett a tanyavilágot közigazgatási szempontból rendezni. Mivel azonban a rendelet szankciókat nem tartalmazott s nem kényszerítette a törvényhatóságokat és községeket a feladatukká tett tanyai közigazgatási kérdéseknek megoldására, hatása több jóindulatú, de eredménytelen kezdeményezésben kimerült. Több társadalmi és érdekeltségi kezdeményezés, valamint a közigazgatástudomány állandó érdeklődése után 1942 decemberében került a képviselőház elé a tanyai közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslat, mely a közbejött háborús események miatt csak 1944: II. tc.-ként került bele az Országos Törvénytárba.

A törvényjavaslat indokolása bevallja, hogy a tanya-kérdés rendezése különböző irányú feladatokból áll. A körülbelül 800.000 lelket számláló tanyai lakosság összes kérdéseit a közigazgatási rendezés egymagában nem oldja meg. Éppen olyan szükség van a tanyavilágnak megfelelő úthálózattal való ellátásra mely lehetővé teszi, hogy a tanyai lakosság beszerzéseit, valamint terményeinek értékesítését helyben, vagy legalább is kevés idővesztéssel le tudja bonyolítani. Nem kisebb feladatként jelentkezik a tanyavilág kulturális színvonalának emelésére alkalmas intézmények létesítése. Ezekhez azonban jogszabály nem szükséges, hanem megvalósításuk csupán pénzkérdés. Viszont a tanya-kérdés rendezéséhez minden egyéb részletfeladatot megelőző feladat: a tanyai közigazgatás megszervezése, amelyhez a pénzen és szervezési munkán felül jogszabályra is szükség van. A jogszabály azért kell, hogy törvényes kötelezettséggé lehessen tenni a tanyai közigazgatás megszervezését s hogy megteremthetők legyenek a megfelelő szervezet kialakításához szükséges jogi alapok.

A szervezés módja a helyi viszonyoktól függ. E tekintetben az indokolás háromféle megoldási módot említ: Az első az, hogy kijelölnek a tanyai településeken egy körzetet, melynek központjában megfelelő helyen és időközönként a város, illetve a község meghívott tisztviselője, továbbá az orvos és az állatorvos megjelenik, elvégzi a szükséges közigazgatási tennivalókat, meghallgatja a panaszokat s a lehetőség szerint a helyszínen intézkedik. A körzethez tartozó tanyai lakosság a közigazgatással kapcsolatos kötelezettségeit (adófizetést, bejelentést stb.) ezeken a rendszeresített látogatási napokon a helyszínen teljesíti. Ez a legegyszerűbb és legolcsóbb megoldás. A második megoldás már költségesebb, mert állandó szervezet kiépítésével jár. A megoldás nem más, mint meghatározott körzetben *tanyaközpont* létesítése közigazgatási feladatokat ellátó

állandó közigazgatási szervezettel. Lehet itt állandó orvos és állatorvos is, de elképzelhető, hogy az utóbbiak időszakonként keresik fel a tanyaközpontot. A tanyaközpontok kijelölésének még akkor is, ha ott most nem létesül állandó szervezet, nagy jelentősége lehet az útépités és a beszerzési, valamint értékesítési szükségleteik kielégítésére hivatott szervezet kiépítése szempontjából. A harmadik megoldási mód: *önálló önkormányzati alakulatok*, vagyis úgynevezett *tanyaközségek* alakítása olyan helyeken, ahol megvannak a községgé alakulásnak jogi, pénzügyi és nem utolsósorban társadalmi feltételei. Tanyaközpont és tanyaközség létesítéséről ugyanis csupán ott lehet szó, ahol a tanyai lakosság gazdasági érdekei, nemkülönben társadalmi kapcsolatai nem ahhoz a községhez, vagy városához gravitálnak, amelyhez eddig a tanya tartozott. Mert ha a gravitáció teljes, hiába építünk tanyaközpontokat, a lakosság ezután is a városban jár, mert ott van a háza s tanyája városi ingatlanával gazdasági egységet képez, ott vannak családja, rokonai s e kapcsolatokat a közigazgatásnak haszontalan lenne mesterségesen elszakítani. Hogy e tétel mennyire áll, kitűnik abból, hogy 1867 óta eltelt közel nyolc évtized alatt alig ötven önálló tanyaközség keletkezett.

A közigazgatási nehézségeken a törvény úgy akar segíteni, hogy kötelezi a tanyavilággal rendelkező önkormányzatokat a közigazgatási tennivalók olyan biztosítására, hogy a lakosságnak a hatósággal való érintkezése könnyebb legyen. Kötelezővé teszi a törvény a helyi viszonyok által szabott szükségesszerűség szerint a tanyai településeken állandó szervezet (kirendeltség) létesítését. Hogy ez megtörténjék, az érdekeit városok és községek kötelesek egy év alatt a tanyai közigazgatás ellátásáról szabályrendeletet alkotni. Hogy pedig az eddigi jogszabályok eredménytelenségéhez hasonlóan a végrehajtás az érdekelt önkormányzatok meg nem értésén ne akadjon el, a belügyminiszter megkapta a jogot, hogy az érdekelt önkormányzatokat a törvényben lefektetett cél biztosítására, új szabályrendelet alkotására, vagy módosítására, sőt a szükséges szervezet létesítésére kötelezhesse.

Nem elég azonban a szervezet létesítése, mert hiszen éppen olyan fontos feltétel az, hogy a tanyákon működő közigazgatási tisztviselő a régebbi gyakorlattól eltérően megfelelő hatáskörrel legyen felruházva. Ezt is biztosítja a törvény 2 §-a, mely az eljáró tisztviselőt a közigazgatási hatóság (polgármester, községi előjáróság) teljes hatáskörével ruházza fel. Nem kevésbé fontos rendelkezés a törvénynek, hogy módot ad a káros irányba forduló tanyai települések meggyógyítására, valamint a tanyaközpont kialakításához szükséges területszerzések jogi előfeltételeinek megteremtésére.

FÜGGELÉK

I.

Községi bibliográfia.

A község közigazgatás iránt érdeklődők részére az alábbiakban közöljük a hazai szakirodalom könyvészetét:

- Aisó László**: A községjegyző jogállása. Budapest, 1925.
 — A nemesi község hatósága és szervezete. Budapest, 1928.
 — A község jogállása. Klny a Fejezetek a közjog és közigazgatási jogköréből c. műből. Budapest, 1932.
 — A községi háztartási jog alapelvei. Budapest, 1933.
 — A község szervezés alapelvei. Budapest, 1935.
 — A községek szervezeti beosztásának rendezése. Budapest, 1936.
- Aisó László, Benisch Artur, Mártonffy Károly**: A tanyai közigazgatás rendezése. Budapest, 1937.
- Bajcsy-Zsilinszky Endre**: Egyetlen út a magyar paraszt. Budapest, 1938.
- Balog Arnold**: A községi jegyzők magánmunkálatairól. Budapest, 1904.
- Barta László**: Új kistűkör. Utmutató a községi közigazgatás terén legszükségesebb tudnivalókról. Budapest, 1887.
 — A községi jegyzői intézmény története Magyarországon.
- Bene Lajos**: A falu társadalma.
- Benisch (Némethy) Artur**: A tanyaközségek kérdése, A magyar falu. Magyar Szemle 1929. 6. sz.
 — Községek területrendezése. Közigazgatásunk racionalizálásának eredményei. Budapest, 1936.
 — Közigazgatási területrendezés. A mai magyar közigazgatás c. műben. Budapest, 1936.
- Berzeviczy Gergely**: A parasztokról.
- Bodor Antal**: A jövő faluja.
 — A községfejlesztés új módszere.
- Braun Róbert**: A falu lélektana.
- Buday László**: Magyarország községeinek háztartása az 1908. évben. Budapest, 1913.
- Csehy János**: Jegyzői hivatalvizsgálat kézikönyve. Kaposvár, 1929.
- Csizmadia Andor**: A magyar városi jog. Kolozsvár, 1941.
- Csizmadia—Karcsey**: Magyarország közigazgatása. Budapest, 1946.
- Czettler Jenő**: A tanyai település és tanyai központok. Budapest, 1923.
 — Magyar mezőgazdasági szociálpolitika. Budapest, 1913.
- Dobosi István**: Községi közigazgatás kézikönyve. Budapest, 1886.
 — A községi közigazgatás és a községi élet terén teendő reformok. Budapest, 1894.
 — A magyarországi községi és körjegyzők központi és vármegyei egyleteinek történelmi fejlődése. Budapest, 1899.
- Dolonecz József**: Törvényhatósági bizottsági és községi képviselőtestületi tagsági jog. Budapest, 1900.
- Egyed István**: Államfelügyelet az önkormányzat felett. Budapest, 1913.
 — Vármegyei önkormányzat. Budapest, 1929.
- Engel Sándor**: A községi polgári bíraskodásra vonatkozó eljárási szabály magyarázata.

- Erek István** : Magyar helyhatósági önkormányzat. Budapest, 1908.
- Erdei Ferenc** : Magyar falu. Budapest, é. n.
 — Magyar tanyák. Budapest, é. n.
 — Parasztok. Budapest, é. n.
 — A magyar paraszttársadalom, é. n.
- Ferdinánd Gyula** : Az önkormányzati alkalmazottak fegyelmi felelőssége. Budapest, 1902.
 — A falu szociális szervezeti kérdései. Budapest, 1918.
- Ferenczi Imre** : Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények. Budapest, 1911.
- Förhécz Sándor** : A faluvezető. A magyar falu. Magyar Szemle 1929. 6. sz.
- Friebeisz István** : Népjegyzői hivatal és falusi tanács. Pest, 1845.
- Geréb Béla** : A községi bíróság eljárása az erdei, mezőrendőri és cselédügyi kihágások körül. Budapest, 1909.
- Gerő Sándor** : Modern községi politika. Budapest, 1918.
- Gesztyeli Nagy László** : A tanyavilág egészségügyi igazgatása. Homok.
 — A magyar tanyarendszer kialakulása. Kecskemét, 1926.
 — A magyar tanyakérdés. Kecskemét, 1927.
 — A magyar tanya. Kalocsa, 1929.
 — A tanyavilág élete. Kecskemét, 1932.
- Gidófalvy Elemér** : Magyarország községeinek háztartási viszonyai az 1940. évi községi költségeloirányzatok szerint. Budapest, 1943.
- Hahn Mihály** : A helység jegyzője. Der Ortsnotar. Pest, 1854.
- Hegedüs János** : Községi pénzügytan. Nagybecskerek, 1891.
 — Községi ügyviteli szabályok. 2. kiadás. Nagybecskerek, 1894.
 — Községi képviselőtestületi közgyűlésekről. Szeged, 1895.
 — Községi bíraskodás. Kézbesítés. Fizetési meghagyásokról szóló törvények. Nagybecskerek, 1895.
 — A községi bíró hatásköre és teendői önkormányzati, államigazgatási és törvényszéki tekintetben. Nagybecskerek, 1896.
- Hegedüs Sándor** : Az önkormányzat és pénzügye. Budapest, 1868.
- Heissler Árpád** : A községi bíraskodás. Budapest.
- Holló Lajos** : A közigazgatás rendezése a megyékben, városokban és községekben. Budapest, 1891.
- Horváth József** : A nem állami iskolák és a nem állami tanítók jogviszonyai. Makó, 1937.
- Illés Gyula** : Községi kiváltságlevelek jegyzéke. Budapest, 1902.
- Illyés Gyula** : Puszták népe.
- Imre Lajos** : A falu művelődése.
- Indátsy-Pap Elemér** : Az önkormányzatok háztartása. Különlenyomat a Városi Szemle XXIII. évfolyamából. Budapest, 1937.
- Jankó Ágoston** : A községi jegyző szociális feladatai.
- Jekelfalussy József** : A községek háztartása és pótdójkuk. Budapest, 1883.
- Johan Béla** : Gyógyul a magyar falu.
- Kajdy Béla** : Vezérkönyv a községi közigazgatáshoz. Hivatalvizsgálati könyv. Budapest, 1932.
 — Amit a falu népének tudnia kell. Budapest, 1934.
- Kampis János** : A községek rendezésének alapkérdései. Budapest, 1899.
 — Községi közigazgatási tanfolyamok. Budapest, 1900.
 — Községi közigazgatás a magyar királyi közigazgatási bíróság gyakorlataiban. Budapest, 1901.
 — A községek önkormányzati igazgatásának összes szabályai. Budapest, 1909.
 — Községi és körorvosok nyugdíjintézete. Budapest, 1913.

- Karla Gyula** : A községi háztartás kézikönyve. Győr, 1928.
- Kerek Mihály** : A magyar föld.
 — A földreform útja.
 — A magyar földkérdés. Budapest, 1939.
- Kérészy Zoltán** : Községi közigazgatásunk alaptörvényének (1871 : XVIII. tc.) előzményei. Illés- emlékkönyv, 1942.
- Kiss Emil** : Községi jegyző ismerettára. Kolozsvár, 1896.
- Kiss István** : Adalék a magyar tanyakérdéshez. Csongrád, 1929.
 — A magyar tanyai közigazgatás. Budapest, 1932.
 — Községi adattárak. Budapest, 1944.
- Klénner Béla** : Községi (kör-)jegyzői hivatalvizsgálati útmutató és községi (kör-)jegyzői ügykezelési tárgymutató. 3. kiadás. Hidas, 1936.
- Kner Imre** : A községi ügyvitel segédesszközei. Gyoma, 1941. 4. kiadás.
- Komoróczy István** : A községi törvény (1886 : XXII. tc.) magyarázata. Szatmárnémeti, 1903.
- Koncz János** : A községi jegyző szociális hivatása. Budapest, 1914.
 — A jegyzőképzés reformja. Budapest, 1920.
 — Községi igazgatás. Budapest, 1929.
 — A községi jegyzők szerepe a megyei és községi igazgatásban. Budapest, 1932. Fejezetek a közjog és közigazgatási jog köréből c. munkában.
 — Önkormányzat és közigazgatás. Budapest, 1937.
 — Az önkormányzat élete. Budapest, 1938.
- Kontra László—Bielek Tibor** : A falu egészségvédelme. Pécs, 1934.
- Kovács Imre** : A kivándorlás.
 — A paraszt-életforma csődje.
- Kovács Pál** : Törvényhatósági és községi önkormányzat. Kecskemét, 1886.
- Laky Dezső** : A helyhatósági adózás az adóstatistika tükrében. Budapest, 1932.
 — Fejezetek a közjog stb. c. műben.
 — A vidéki törvényhatósági és községi üzemek. Budapest, 1933.
- Lengvári Ferenc** : Községi vizsgálat kézikönyve. Kaposvár, 1911.
- Lengyel Vilmos** : Községi háztartás és számvitel. Budapest, 1905.
- Magyar Zoltán** : A közigazgatás és az emberek. Ténymegállapító tanulmány a tatali járás közigazgatásáról. Budapest, 1942.
- Márffy Edé** : A közháztartások gazdálkodásának egységes irányítása és ellenőrzése. Klny. A mai magyar közigazgatás c. műből. Budapest, 1936.
 — A közháztartások gazdálkodása. Budapest, 1937.
- Mártonffy Károly** : A mai magyar község. Az 1937. évi közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai. Budapest, 1938.
- Miholics János** : Javaslat a községek rendezése tárgyában. Pest, 1867.
- Móricz Samu** : Gyógyul a magyar falu. Budapest, 1932.
 — Temesvár, 1903.
- Nagy Imre** : Agrárproblémák. Budapest, 1946.
- Nagy Sándor** : A falu anyagi helyzete. A magyar falu. Magyar Szemle, 1929. évf. 6. szám.
- Novák Jenő** : A községi polgári bíraskodás szabályai, magyarázatokkal, iratmintákkal. Budapest, 1937.
- Peregriny Géza—Beszterczey-Jacobi Roland** : Magyar állampolgárság, községi illetőség és idegenrendészet, 2. kiadás. Budapest, 1936.
- Perger Kálmán** : A képviselőtestület szervezete és a tisztújítás kis- és nagyközségekben. Budapest, 1905.
- Petrok Gyula** : Illetőség, elhagyottanyilváltás, községelyezés. Kaposvár, 1909.
 — Példa és mintatár a községi körjegyzők által szerkeszthető magánmunkálatoknak. Kaposvár, 1912.

Pokoly Lajos: Kézikönyv a községi közigazgatási tanfolyamok hallgatóinak használatára. Budapest, 1928.

— **Ügyviteli példák a községi belső igazgatás köréből.** Szombathely, 1929.

— **A községi jegyzőképzés.** Budapest, 1932. Fejezetek a közigazgatás köréből c. műben.

Pongrácz Jenő: Községi bíraskodás.

Radnóti István: A falu gazdasági és kulturális problémái. A magyar falu. Magyar Szemle 1929. évf. 6. sz.

Rákóczy István: A községi ügyviteli vizsgálat rendje. Balassagyarmat, 1910.

Rényi József: Helyi önkormányzat és a felette gyakorolt állami felügyelet elve és jogrendszere. Budapest, 1896.

Rodrik Lajos: Rendes jegyző. Pest, 1843.

Ruffy Pál: Községi háztartás. Budapest, 1900.

Sárffy Andor: Az állam, a helyi közületek és a közhivatalnokok vagyoni felelőssége. Budapest, 1934.

Sávoly Lajos: Felelősség a községi igazgatásban. Eger, 1934.

Spiry Endre: Racionális egészségvédelem a magyar falvakban. Budapest, 1932.

Steinecker Ferenc: Községgazdaság. Budapest, 1930.

Steuer György: A községek önkormányzata. Budapest, 1932. Fejezetek a közigazgatás köréből c. műben.

Szemere Lajos—Marschalkó János: Magyar községi jog. Budapest, 1912.

Szilágyi Béla: Községek fejlesztése. Budapest, 1933.

Szokolay István: A községi rendtartás kézikönyve. Budapest, 1886.

Takács Ferenc: A földművelő népesség helyzete, követelései és a földreform. 1935.

Táray-Trájbör István: Községeink fejlesztésének hiányai és feladatai. Budapest, 1933.

Térffy Gyula: Községi bíraskodás. Budapest, 1909.

Thegze-Gerber Ferenc: A magyar állam, a törvényhatóságok és községek számvetése. Budapest, 1937.

Thirring Lajos: A tanyák, puszták és egyéb külterületi lakott helyek népessége 1930-ban. Klny. Budapest, 1933.

Tomesdnyai Móricz: Önkormányzat és decentralizáció. Budapest, 1911.

Tóth Lajos: Községi kalauz. Vezérkönyv a magyar és erdélyi honi községi bírák, előljárók és jegyzők használatára. Pest, 1869.

Tusnádi-Éltés Gyula: A rendőri büntetőbíraskodás a községi bíróság előtt. Budapest, 1937.

Varga József: A községi jegyzők fegyelmi jogának fejlődése és gyakorlati alkalmazása. Csabaj, 1937.

Várady Sándor—Pogány József: A községi polgári és kihágási bíraskodás kézikönyve. Budapest, 1931.

Veres Péter: Az Alföld parasztsága.

— Falusi krónika.

Viczián István: A községi szervezet néhány főbb kérdése. Budapest, 1909.

— A falu háztartása és közjóléti kérdései. Budapest, 1914.

— Az igazságügyi és közigazgatási tisztviselők részére rendezett III. továbbképző tanfolyam anyagában.

Weis István: Falusi községek közigazgatása. Budapest, 1914.

— A községi közigazgatás kérdései. Budapest, 1918.

— A magyar falu. Budapest, 1931.

Weisinger Frigyes: A községek teendője a közegészségügy terén. Budapest, 1905.

Zalulik László: A községi igazgatásról és annak javításáról. Budapest, 1901.

II. ÜGYVITELI MINTÁK.

1. Érkezési bélyegző.

község		
Erkezett: 19... évi... hó... n.		
szám		Melléklet:
Előszám:	Utószám:	Előadó:

2. Mutatókönyv.

1	2	3
Vezérszó	Tartalom	Az ügyre vonatkozó iktatószámok

3.

Iktatókönyv.

1	2	3	4	5	6	7
Erkezés hónapja és napja	Iktatószám	A hivatali neve és ügyszáma	A fél neve és az ügyirat tárgykivonata	Előadó neve	Az elintézés módja, hónapja és napja	Jegyzet

4.

Betűsoros iktatókönyv.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Vezérszó	A beadvány tárgya	Iktatószám, az ügy előszáma és utószáma	Erkezett		Az elintézés módja	Az elküldés ideje	Irattári el- helyezés	Jegyzet
			Mikor	kitől honnán milyen szám alatt				
		E. sz.						
		U. sz.						

5.

Iratjegyzék.**Ügyhöz tartozó iratokról.**

1	2	3	4	5
Folyószám	Iktatószám és évszám	A csatolt iratok megnevezése	Az ügyiratok összes száma	Jegyzet

6.

Kérbesítési könyv.

1	2	3	4
A küldemény iktatószáma és a mellékletek darabszáma	A címzett hatóság vagy fél megnevezése	A kérbesítés ideje	Az átvevő aláírása

7.

Postafeladókészítésű fontos levelekről.

1		2	4		5
Az ügydarab száma	súlya	A feladás ideje	A címzett hatóság vagy fél megnevezése	A rendeltetés helye	Az átvétel elismerése

8.

Postafeladókönyv ajánlott küldeményekről.

1		2	3	4	5	6
Az ügydarab száma	súlya	A feladás ideje	A címzett hatóság vagy fél megnevezése	A rendeltetés helye	Az ajánlati szám	Az átvétel elismerése

108

9.

Határidőnapló.

1947 január 1. Szerda.

Időszaki jelentések (teendők). Kapott határidők

1	2	3	4	5
A megkeresés vagy rendelet iktatószáma	Hová kell jelentést tenni?	A jelentés (teendő) tárgya	Milyen törvény, rendelet, vagy szabályrendelet alapján	Észrevételek

Adott határidők

1		2		1		2	
Iktatószám	A sürgettség elküldésének ideje	Iktatószám	A sürgettség elküldésének ideje	Iktatószám	A sürgettség elküldésének ideje	Iktatószám	A sürgettség elküldésének ideje

109

Földművelésügyi Igazgatás 22
Förhéncz Sándor Füg. I.
Friebeisz István Füg. I.

Geréb Béla Füg. I.
Gerő Sándor Füg. I.
Gesztelyi Nagy László Füg. I.
Gidófalvy Elemér Füg. I.
Gyámügyi feladatok 24

Hohn Mihály Füg. I.
Határidőnapló 75
Határozatok 49
Határozatok szerkesztése 66
Hatáskör 45, 46
Hatásköre községnek 21
Hatóságok illetőségi ügyekben 20
Havasok 12
Háztartás 22
Hegedüs János Füg. I.
Hegedüs Sándor Füg. I.
Heisler Árpád Füg. I.
Helység 2.
Hirdetmények közzététele 72
Hitelátruházás 87
Hitellekötés 87
Hivatalos lapok kezelése 76
Hivatalvizsgálat 43
Holló Lajos Füg. I.
Horváth József Füg. I.

Igazolási kérelem 54
Igazoló választmány 26, 27
Iktatás 58, 73
Iktatás egyszerűsítése 62
Iktatókönyv 58
Illeték 58
Illetékesség 45
Illetményei a jegyzőnek 36
Illetőség 15
— fogalma 18
— megnevezése 19
Illésy János Füg. I.

Ilyés Gyula Füg. I.
Imre Lajos Füg. I.
Inántszy-Papp Elemér Füg. I.
Intézetek, községi 84
Iratkezelés 73
Írásbelleltség 48
Iskolaszék 27

Jóváhagyása szabályrendeletnek 23
Jankó Ágoston Füg. I.
Járási főjegyző 39
— — jogköre 39
Jegyző 26—29, 31—37
— felelőssége 35
— illetményel 36
— képesítése 34
— magatartása 37
— magánmunkálatai 79
— szerepe a gyűléseken 77
Jegyzői állás története 32
Jegyzőkönyvek szerkesztése 78
Jekelfalussy József Füg. I.
Jogerő 50
Jogorvoslatok 53
Jogvédelem 52
Johan Béla Füg. I.

Kajdy Béla Füg. I.
Kampis János Füg. I.
Kapcsolási rendszer 73
Karcsey Sándor Füg. I.
Karla Gyula Füg. I.
Kerék Mihály Füg. I.
Képesítése jegyzőnek 34
Képviselőtestület 26, 27
— elnöke 27
— ülései 27
— ügyrendje 27
Kérészy Zoltán Füg. I.
Kézbesítés 70
Kiadmányok készítése 69
Kihágási szabályrendelet 23
Kihirdetése szabályrendeletnek 23

Kijelölés községi állásokra 29
Kiselejtezés 74
Kisközség fogalma 2
Kiss Emil Füg. I.
Kiss István Füg. I.
Kizárólagos illetékesség 45
Klemer Béla Füg. I.
Kner Imre Füg. I.
Konoróczy István Füg. I.
Koncz János Füg. I.
Kontra László Füg. I.
Kovács Imre Füg. I.
Kovács Pál Füg. I.
Kölcson 85
Költségvetés 86, 87
Könyv 92
Körállatorvos 28
Körgyám 28
Körorvos 28
Közyám 28
Közigazgatási bírósági panasz 55
Közigazgatási ügyek polgári bíróság előtt 56
Közigazgatás rendezése 11
Közigazgatási eljárás 44
Közlekedésügy 22
Közoktatásügy 22
Központi Statisztikai Hivatal 94
Közvetlen érintkezés és levelezés 68
Község átalakulása 30
Községek fajtái 2
Község fogalma 1
Község hatásköre 21
Község igazgatási jogköre 24
Községi adattár 93, 94, 95
Községi illetőség 18, 19, 20
— — fogalma 18
— — megszerzése 19
— — ügyekben hatóságok 20
Községi jegyző 6, 7, 8, 27, 28, 29, 31—37
Községi bíraskodás 24
Községi háztartás 22

Községi kötelékbe felvétel 19
Községi törvény 8, 9, 10
Községi ügyviteli szabályzat 61
Községek egyesítése 14
Közzáállítási szabályzat 22
Köztartozások behajtása 24

Lakosság 15
Laky Dezső Füg. I.
Lengvári Ferenc Füg. I.
Lengyel Vilmos Füg. I.
Levelezés 68
Lélekszám 16

Magánmunkálatok 79
Magánjogi tevékenysége községnek 22
Magyary Zoltán 22, Füg. I.
Magyar Közlöny kezelése 76
Marhalevelkezelés
Magyar Szociográfiai Intézet 94
Magyar Közigazgatástudományi Intézet 94, 95
Marsalkó János Füg. I.
Márffy Ede Füg. I.
Mártonffy Károly Füg. I.
Mária Terézia 7
Megyei város fogalma 2
Mezőváros 2
Megintés 40
Megmagyarázást igénylő kézbesítés 70
Mérnök, községi 26
Mezőgazdaságpolitikai Intézet 94
Mikolics János Füg. I.
Mintalapok 67
Móricz Samu Füg. I.
Mutatókönyv 59

Nagy Imre Füg. I.
Nagyközség fogalma 2
Nagy Sándor Füg. I.
Napló 91

Nemes község 6
Nettó költségvetés 85
Népjóléti igazgatás 22
Népsűrűség 17
Neptudományi Intézet 94
Novák Jenő Füg. I.
Nyilvántartás 75

Oklevelek őrzése 73
Orvos, községi 26

Óvodafelügyelőség 27

Önkormányzati jogkör 22
Összeépült község 14

Peregriny Géza Füg. I.
Perger Kálmán Füg. I.
Petrok Gyula Füg. I.
Pénztárnok 26
Pogány József Füg. I.
Pokoly Lajos Füg. I.
Pongrácz Jenő Füg. I.
Postal feladások 70
Pótköltségvetés 87
Puszták 12

Radnóti István Füg. I.
Rákóczy István Füg. I.
Rényi József Füg. I.
Rodrik Lajos Füg. I.
Ruffy Pál Füg. I.

Sárfy Andor Füg. I.
Sávoly Lajos Füg. I.
Segédkönyv 92
Segélyezés. Alap 86
Sorkönyv 80
Steinecker Ferenc Füg. I.
Steiner György Füg. I.
Stier-Somló 1
Spiry Endre Füg. I.

Szabályrendelet alkotás 23
Szakigazgatás 42
Számoros iktatókönyv 73
Számvitel, községi 40
Szemere Lajos Füg. I.
Személyi kiadások 86
Szervezet, községi 26
Szervezet változásai 30
Szerződések őrzése 73
Széksértés 27
Szilágyi Béla Füg. I.
Szociográfiai Intézet (Eger) 94
Szokolay István Füg. I.
Szociális bizottság 27
Szóbeliség 48
Szükséglet 86

Tanyai közigazgatási ankét 98
Takács Ferenc Füg. I.
Tanyakérdés 96, 97, 98
Tanyaközpont 98
Tanyaközség 4
Tanyarendszer kialakulása 96
Tanya-törvényjavaslat 98
Tata nagyközség adattára 95
Tátray-Trájbör István Füg. I.
Távbeszélő 71
Teleki Pál Tudományos Intézet 94
Terület 12
Területátcsatolás 13
Területegyesítés 14
Területváltozások 11, 13
Térty Gyula Füg. I.
Thegze-Gerber Ferenc Füg. I.
Thirring Lajos Füg. I.
Tomcsányi Mária Füg. I.
Tóth Lajos Füg. I.
Törpe község 14
Törvénybíró 28
Tusnádi-Élthes Gyula Füg. I.

Urbárium 7, 6
Ujrafelvételi kérelem 54

Ügyiratok érkezése 58
Üzem, községi 84

Vagyonbukás 83
Vagyon elidegenítés
Vagyon érdekeinek megóvása
Vagyonkezelés 81
Varga József Füg. I.
Várady Sándor Füg. I.
Választása községi alkalmazottak-
nak 29
Választójog, községi 15
Vármegye 40
Vármegyei hivatalos lap 76

Vármegyei ügyviteli szabályzat 43
Veres Péter Füg. I.
Véghatározat 49
Végrehajtás 51
Végzés 49
Viczián István Füg. I.
Visszafejlődése községnek 30

Weis István Füg. I.
Weisinger Ferenc Füg. I.

Zalulik László Füg. I.
Zálogolás 51
Zárszámadás 88, 89

TARTALOMJEGYZÉK.

Előszó	3
--------------	---

I. FEJEZET.

A község fogalma.

1. A község fogalma és alkotóelemei	5
2. A község fajtái	6
3. Eszmei községek	7
4. A tanyaközség	7
5. Község és egyházközség	7

II. FEJEZET.

A községi közigazgatás története.

6. A középkori község közigazgatása	8
7. Az újkori község	9
8. Az első községi törvény	10
9. Az 1848. évi átalakulás és az osztrák abszolútizmus	10
10. Az abszolútizmus megszűnte után	11
11. A legújabb községi reformok	11

III. FEJEZET.

A község területe.

12. A községi terület	11
13. Községi terület-átcsatolások	13
14. Községek egyesítése	24

IV. FEJEZET.

A község lakosai.

1. §. A lakosságról általában.

15. A község lakossága	16
16. A községek lélekszáma	17
17. Népsűrűség	18

2. §. Községi illetőség.

18. A községi illetőség fogalma	18
19. A községi illetőség megszerzése	19
20. Hatóságok illetőségi ügyekben	21

V. FEJEZET.

A község hatásköre.

21. A községi hatáskörrel általában	22
22. A község önkormányzati jogköre	22
23. A községi szabályrendeletek	24
24. A község igazgatási jogköre	24
25. A község hatósági támogatása	26

VI. FEJEZET.

A község szervezete.

26. A községek szervezete	26
27. A községi képviselőtestület	27
28. A községi előljáróság	29
29. Az előljárói állások betöltése	30
30. A községek szervezeti változásai	32

VII. FEJEZET.

A község jegyzője.

31. A magyar községi jegyzői állás	34
32. Történeti fejlődés	34
33. A jegyző jelenlegi helyzete	35
34. A községi jegyző képzése	36
35. A jegyző felelőssége	37
36. A községi jegyző illetményei	38
37. A községi jegyző magatartása	38

VIII. FEJEZET.

Felügyelet a községek felett.

38. A községek a vármegye hatósága alatt állanak	40
39. A járási főjegyző	40
40. A vármegye hatósága a községek felett	42
41. A belügyminiszter felügyeleti joga	43
42. A szakigazgatás felügyelete	44
43. Hivatalvizsgálat	46

IX. FEJEZET.

Közigazgatási eljárás.

1. §. A közigazgatási eljárás általános szabályai.

44. A közigazgatási eljárás	48
45. Hatáskör és illetékesség	49
46. A hatóságok hatásköre közigazgatási ügyekben	50
47. Felek szerepe a közigazgatási eljárásban	50
48. Szóbeliség — írásbeliség	50

2. §. A közigazgatási határozatok és jogorvoslatok.

49. A határozatok fajai és kellékei	51
50. Jogerő a közigazgatásban	52
51. A közigazgatási határozatok végrehajtása	53
52. A közigazgatási jogvédelemről általában	53
53. A jogorvoslatok	54
54. Az egyes jogorvoslatok	54
55. A közigazgatási bírósági panasz	55
56. Közigazgatási ügyek polgári bíróság előtt	56

X. FEJEZET.

A községi ügyvitel.

57. Az ügyvitel fogalma	56
-------------------------------	----

1. §. Az ügyiratok iktatása.

58. Az érkező ügyiratok és beadványok átvétele	57
59. Mutatókönyv	59
60. Betűsoros iktatókönyv	60
61. Külön iktatókönyvek vezetése	61
62. Az iktatás egyszerűsítése	62

2. §. Az ügyiratok elintézése.

63. Az elintézés határideje	62
64. Az elintézés módja	63
65. Az elintézés alapja	64
66. Határozatok szerkesztése	65
67. Mintalapok használata	65
68. Közvetlen érintkezés és levelezés	65
69. A fogalmazványok és kiadványok készítése	66
70. Expediálás és kézbesítés	67
71. Távbeszélő használata	69
72. Hirdetmények közzététele	70

3. §. Az irattárolás.

73. Iratkezelés	70
74. A kislejtezés	72
75. Nyilvántartások	73
76. Hivatalos lapok Kezelése	75

4. §. A képviselőtestületi gyűlések és ezek jegyzőkönyvei.

77. A jegyző szerepe a gyűléseken	76
78. Jegyzőkönyvek szerkesztése	76

5. §. A jegyzők magánmunkálatai.

79. A jegyzői magánmunkálat általános szabálya	78
80. A magánmunkálatokról sorkönyvet kell vezetni	79

XI. FEJEZET.

A község háztartása.

1. §. A község vagyonkezelése.

81. A községi vagyonkezelés	80
82. A községi törzsvagyon elidegenítése	81
83. A községi vagyon érdekeinek megóvása	81
84. Községi intézetek, alapítványok, üzemek	82
85. Községi kölcsönök	84

2. §. A község költségvetése és zárószámadása.

86. Községi költségvetés	85
87. A költségvetés elkészítése és végrehajtása	88
88. A községi zárószámadás	89
89. A zárószámadás elkészítése	89

3. §. A községi számvitel.

90. Községi számvitel fogalma	90
91. A napló	91
92. A könyv	92

XII. FEJEZET.

Községi adattár.

93. A községi adattár fogalma	94
94. Törekvések községi adattárak készítésére	95
95. Községi adattárak szerkesztése	96

XIII. FEJEZET.

A magyar tanyakérdés.

96. A tanyarendszer kialakulása	99
97. A tanyakérdés társadalmi vonatkozásai	100
98. Kísérletek a tanyakérdés megoldására	101

Függelék.

I. Községi bibliographia	103
II. Ügyviteli minták	107
III. Betűrendes tárgy- és névmutató	111

Felelős kiadó: Lőránth László

Budapest székesfővárosi Könyvtárja — 85029 — Felelős vezető: Dr. Mihálik Gusztáv

49 N. rend
 Közigazgatás
 Kormányrendelet
 L. Gyard Hat Kör
 áll. hat. or. a. rend

lap: 2 or

- 1) Pát
 - 2) Természetes munkások az állat
 - 3) Nagy földművelés
 - 4) Minden más munkás
 - 5) ...
- F. M.
 ...
 ...
 ...

az állategészségügyről szóló 1938: X.
 körállatorvos választására vonatkozó

/Kihirdettetett 1946. ápr

1.§. Az állategészségügy
 ső bekezdésének 5. pontjában foglalt

"A községi állatorvos

pedig az állatorvosi kör

a kör székhelyén tartott együttes
 lése az egyes községek képviselőte
 kos után egy-egy állattenyésztéssel

A körállatorvosi választ

/1938:XXII. tc. 68. és 72.§-a/.

2.§. Az 1938:XIX. törvé

pontjában foglalt rendelkezés hatály

Az 1938:XXII. törvény

rendeletével a községi és körállato
 ratók.

3.§. A jelen rendelet

szti állá-
 községi
 a tárgyában.
 946:XVI.tc.
 kkel meghos-
 ndeli:

ntárnok rée
 ág száma ezer
 gallapított

Sabban a köz-
 feljebb há-
 gben, ahol a
 ebb ötezer:

dja, de nem
 pedig a tize

15 törzsfizet
 díját a /3/
 rzsfizetés

széseinek hat
 gi pénztár-
 tott képvise-

mértéki
 bbá, akinek t
 agy aki leg-
 alapján kö-
 rendelet

agét megha-

lgénylő /főfe
 azásokat az
 l meg kell
 cell szervez-

vezendő állá

49

V. beüle

Közgazdasági

elvonás, pártok, d. s.

L. Gyard hat Kórl.

all hat. of a. a. a. a.

lap: 2 of

1) Pád

2) Teminté munkák, új feladat

3) J. a. r. g. f. o. r. a. b. o. k. u. s. p. u. l. a. s.

h. a. n. d. e. r. u. n. a. r. o. s. s. i.

4) * * * * *
to the capital
nearby

F. M.

örökös, m. l. t.

örökös, m. l. t.

all of the above

HV. 2017-01-09.

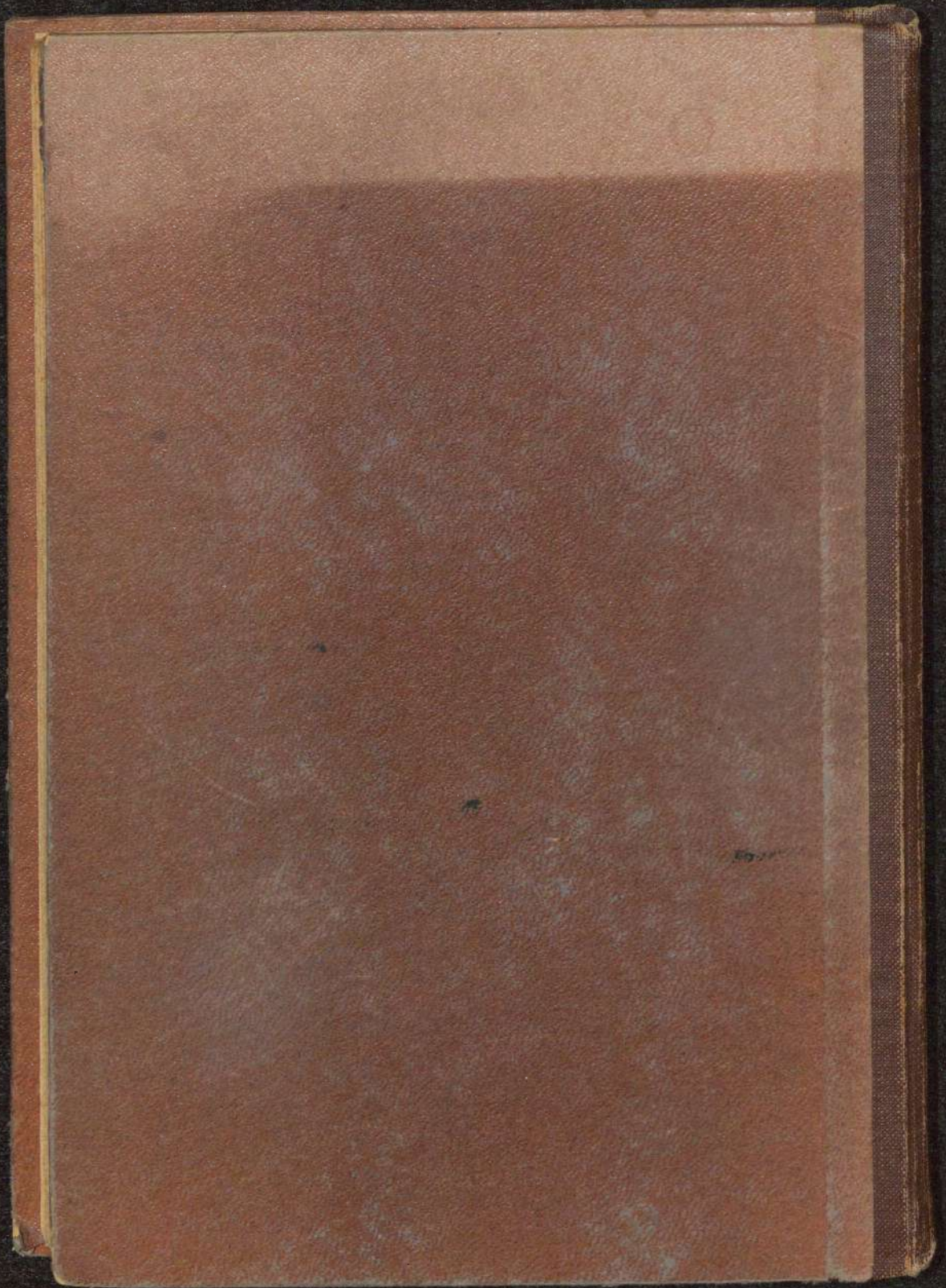
NKE EKK KTK Kari Könyvtár

Helyben!

00073021

Juzsa'lis

4.120/1946. M.E. száma rendelet

az állategészségügyről szóló 1928: XIX. törvénycikk községi és ~~állatorvos~~
körállatorvos választására vonatkozó rendelkezésének módosítása tárgyában.

/Kihirdettetett 1946. április 14-én.-M.K. 86. szám./

1.§. Az állategészségügyről szóló 1928:XIX. törvénycikk 112.§. el-
ső bekezdésének 5. pontjában foglaltak helyébe az alábbi rendelkezés lép/

"A községi állatorvost a képviselőtestület, a körállatorvost
pedig az állatorvosi kör~~te~~ alkotó községek képviselőtestületeinek kiküldöttei
a kör székhelyén tartott együttes gyűlésen választják. Ebbe a választógyű-
lésbe az egyes községek képviselőtestülete saját kebeléből minden 500 la-
kos után egy-egy állattenyésztéssel is foglalkozó gazdatagok küld ki.

A körállatorvosi választógyűlésnek elnöke a járási főjegyző
/1886:XXII. tc. 68. és 72.§-a/."

2.§. Az 1928:XIX. törvénycikk 112. §-a első bekezdésének 5.
pontjában foglalt rendelkezés hatályát veszti.

Az 1886:XXII. törvénycikk 77.§-ának a kijelölésre vonatkozó
rendelkezései a községi és körállatorvosi állás betöltésénél nem alkalmaz-
hatók.

3.§. A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba.

A magyar köztársaság kormányának
10.511/1947. Korm.számú rendelete
a községi előljárók tiszteletdíjára, községi altiszti állá-
sok szervezése, valamint a törvényhatósági és községi
altisztek elleni fegyelmi eljárás szabályozása tárgyában.

A magyar köztársaság kormánya az 1946:XVI.t.c.
1.§-ában kapott és legutóbb az 1947:XVI. törvénycikkkel meghosz-
szabbitott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §.

/1/ A községi bíró és a községi pénztárnok rée
szére tiszteletdíjakat kell megállapítani.

/2/ Abban a községben ahol a lakosság száma ezer
vagy ennél kevesebb, a költségvetésben évenként megállapított
előljárói tiszteletdíjat kell fizetni.

/3/ A községi bíró tiszteletdíját abban a köz-
ségben, ahol a lakosság száma ezernél több, de legfeljebb há-
romezer: a XII. fizetési osztálynak, abban a községben, ahol a
lakosság száma a háromezret meghaladja, de legfeljebb ötezer:
a XI. fizetési osztálynak, ahol az ötezret meghaladja, de nem
több, mint tízezer: a X. fizetési osztálynak, ahol pedig a tíze-
zert meghaladja: a IX. fizetési osztálynak megfelelő törzsfizet-
és összegének 80 %-ában kell megállapítani.

/4/ A községi pénztárnok tiszteletdíját a /3/
bekezdésben felsorolt megkülönböztetés szerinti törzsfizetés
60 %-ában kell megállapítani.

/5/ A /3/ és a /4/ bekezdés rendelkezéseinek hatá-
lya nem terjed ki arra a községi bíróra és községi pénztár-
nokra, aki jóváhagyott és költségvetésileg biztosított képvisel-
őttestületi határozat alapján az ott meghatározott mértéki
tiszteletdíjnál magasabb díjazásban részesül, továbbá, akinek t-
iszta vagyona 75.000 forintnál magasabb értékű, vagy aki leg-
alább 25 katasztrális hold ingatlan után jogszabály alapján kö-
teles adót fizetni, avagy akinek jövedelme a jelen rendelet
alján megállapítandó tiszteletdíj kétszeres összegét megha-
ladja.

2. §.

/1/ Az egész napos elfoglaltságot igénylő /főfe-
foglalkozásu/ községi kisbíró és kézbesítői alkalmazásokat az
1947.évi augusztus hó 1. napjától kezdődő hatállyal meg kell
szüntetni és helyettük községi altiszti állásokat kell szervez-
ni.

/2/ Az /1/ bekezdés értelmében szervezendő állá-

sok száma az ország egész területén összesen a négyezret nem haladhatja meg. E megállapított létszámon belül azt, hogy az egyes állások mely községekben és milyen számban szerveztessenek, a belügyminiszter állapítja meg.

/3/ A jelen szakasz rendelkezései nem érintik a községi mezőgazdasági, tenyészállatgondozói és általában azon szegődményeseink jogviszonyait, akik nem kisbírói, kézbesítői vagy hivatalszolgai teendőket végeztek.

3. §.

/1/ A megüresedett községi altiszti állást a 4. §-ban szabályozott eseteiktől eltekintve választás útján kell betölteni.

/2/ A községi altiszteket a képviselőtestület választja.

/3/ A választást jelölés előzi meg. A jelölést a kijelölő bizottság végzi. A kijelölő bizottság elnöke a községi bíró, tagjai a községi jegyző és a képviselőtestület által erre a célra esetenként választott három képviselőtestületi tag.

/4/ A kijelölő bizottság minden olyan szabályozottan pályázott személyt jelölni köteles, aki az 1883:I.tc. 1.§-ában előírt követelményeknek megfelel.

/5/ A jelen § rendelkezései az egyes vármegyékben, továbbá nagy- és kiküzségekben a testületi hatóságok működésének szüneteltetéséről szóló és az ezzel kapcsolatos különleges közigazgatási szabályokat tartalmazó 9.560/1945.M.E. számú rendelet /Magyar Közlöny 154.szám/ rendelkezéseinek hatályát nem érintik.

4. §.

A községi altiszti állás megszervezése alkalmával az altiszti állásra megválasztottnak kell tekinteni azt a községi szegődményes alkalmazottat, akinek alkalmazása az állás megszervezésével kapcsolatban megszűnik. Ha több szegődményes /kisbírói, kézbesítői, hivatalszolgai/ alkalmazás áll fenn, mint ahány altiszti állást a községben szerveztek, azt a szegődményes állássá átszervezni, amelyet hosszabb időn keresztül községi alkalmazásban állott személy tölt be. Az alkalmazás időtartamát az 5. §-ban foglalt rendelkezésnek megfelelően kell számításba venni. Ha az ily módon figyelembe jövő szolgálat időtartama több alkalmazottnál egyenlő, a képviselőtestület / a 9.560/1945.M.E.számú rendelet hatálya alá tartozó esetekben az alispán/ állapítja meg az alkalmazott munkateljesítményére

és szociális viszonyaira /vagyoni helyzete, családtagjainak száma stb./ tekintettel, hogy az egyenlő szolgálati idővel rendelkező alkalmazottak tekinti az altiszti tekinti az altiszti állásra megválasztottnak.

5. §.

A községi altisztek illetményei, valamint ezek és hozzátartozóik ellátása tekintetében a vármegyei altisztekkel kapcsolatos jogszabályok megfelelően irányadók. A tényleges vagy ezzel egy tekintet alá eső kisbírói, illetőleg kézbesítői szegődményes szolgálatot - az esetleges megszakításokra való tekintet nélkül - a fizetési osztályba és fokozatba való előlépés szempontjából, valamint az ellátásra igényt adó szolgálati idő megállapításával kapcsolatban figyelembe kell venni.

6. §.

A közigazgatás rendelkezéséről szóló 1929:XXX. törvénycikk fegyelmi rendelkezéseinek /75-94.§/ hatálya a törvényhatósági és községi altisztekre is kiterjed; ezeket a rendelkezéseket kell alkalmazni a folyamatban levő ügyekben is.

7. §.

A jelen rendelet kihirdetése napján lép hatályba, de rendelkezéseit - a 6. § rendelkezéseit kivéve - az 1947. évi augusztus hó 5. napjától kezdődő hatállyal kell alkalmazni. A jogszabályoknak - így az 1886:XXII.tc.65.§-ának - ellentétes rendelkezései hatályukat veszítik. A rendelet végrehajtásáért a belügyminiszter - a 2. § /2/ bekezdése tekintetében a pénzügyminiszterrel egyetértve - gondoskodik.

Budapest, 1947. évi augusztus hó 28-án.

Dimyés Lajos s.k.
miniszterelnök,